МЕЛІТОПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО
Факультет соціально-педагогічної та мистецької освіти
Кафедра початкової і спеціальної освіти

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти «магістра»
на тему «**Корекція мовлення в дітей середнього дошкільного віку засобами логоритміки»**

Виконала: здобувачка вищої освіти
групи М314-сп
Денного відділення
016.01 Спеціальна освіта (Логопедія)
ОП Спеціальна освіта. Логопедія
Носуля Валентина Авер'янівна
Керівник: д-р пед. наук,
професор Шевченко Юлія Михайлівна
Рецензент: директор ЗДО
Кравець Галина Іванівна

Запоріжжя – 2025 року

АНОТАЦІЯ

Носуля В.А. «Корекція мовлення в дітей середнього дошкільного віку засобами логоритміки» – магістерська робота.

Кількість дітей з різними відхиленнями в мовленнєвому розвитку з кожним роком збільшується через те, що значно посилився ритм життя, а батьки недостатньо уваги приділяють дітям. Неконтрольований перегляд телебачення, мультфільмів в інтернеті - все це має вплив на розвиток мовлення дітей . Важливе значення має і висока захворюваність дітей, погана екологія. Діти у своїй мові мало вживають прикметники і прислівники, припускаються помилок у словотворі та словозміні. Фонетичне оформлення мови відстає від норми. Постійно спостерігаються помилки в наповненні слів звуками, порушення складу слова, недостатній розвиток фонематичного сприйняття і слуху. Логічні зв'язки в розповіді порушені.

Логоритміка (ритм логотерапії), заснований на синтезі слів, руху і музики, відіграє велику позитивну роль у поєднанні з традиційними методами корекції мовленнєвих порушень. Логоритміка – це поєднання мовно-рухових і музичних мовних ігор і вправ, заснованих на єдиній концепції музично- рухової системи, що виконуються з метою логопедичної корекції та рухової стимуляції. Особливу увагу слід звернути на важливість музики у використанні логоритміки. Музика не тільки супроводжує рух і мову, але є принципом їх організації. Музика може задавати певний ритм перед початком заняття, налаштовувати на глибокий відпочинок на останньому етапі заняття. Рух допомагає зрозуміти і запам'ятати слово. Слово і музика організовують і регулюють рухову сферу дітей, що активізує їх пізнавальну діяльність. Музика викликає у дітей позитивні емоції, приводить в тонус кору головного мозку і центральну нервову систему, підсилює увагу, покращує дихання, кровообіг, покращує обмін речовин. Ритм відіграє значну роль у слові, русі, музиці.

Ключові слова: логоритміка, корекція, мовлення, рух, музика.

ABSTRACT

Nosulia V.A. "Speech Correction in Middle Preschool Children through Logorhythmics" – Master's Thesis.

The number of children with various speech development disorders increases every year due to the significantly intensified pace of life and insufficient parental attention. Uncontrolled television viewing and internet cartoons also impact children's speech development. High morbidity rates among children and poor environmental conditions are additional significant factors. In their speech, children rarely use adjectives and adverbs and often make errors in word formation and inflection. The phonetic structure of their speech falls behind the norm. Errors in the sound composition of words, syllable structure violations, and insufficient development of phonemic perception and hearing are constantly observed. Logical connections in storytelling are often disrupted.

Logorhythmics (speech-therapy rhythmics), based on the synthesis of words, movement, and music, plays a major positive role when combined with traditional methods of correcting speech disorders. Logorhythmics is a combination of speech-motor and musical-speech games and exercises based on a unified concept of a musical-motor system, performed for the purpose of speech therapy correction and motor stimulation. Particular attention should be paid to the importance of music in the application of logorhythmics. Music does not merely accompany movement and speech but serves as the organizing principle for them. Music can set a specific rhythm before a session begins or facilitate deep relaxation during the final stage. Movement helps in understanding and memorizing words. Words and music organize and regulate the motor sphere of children, which activates their cognitive activity. Music evokes positive emotions in children, tones the cerebral cortex and central nervous system, enhances attention, and improves breathing, blood circulation, and metabolism. Rhythm plays a vital role in words, movement, and music alike.

Keywords: logorhythmics, correction, speech, movement, music.

РЕФЕРАТ

кваліфікаційної роботи на тему

«Корекція мовлення в дітей середнього дошкільного віку засобами логоритміки»

Здобувачка вищої освіти: Носуля Валентина Авер'янівна

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор Шевченко Юлія Михайлівна

Актуальність дослідження. Розглядаються питання формування усної мови в цілому, слід зазначити, що сьогодні є низка недостатньо вивчених актуальних питань. Сюди входять питання навчання описових монологів, послідовних висловлювань, наприклад міркування. Розвиток усної мови здійснюється шляхом різноманітної мовленнєвої діяльності: переказування літературних творів, створення описових розповідей про предмети, предмети та явища природи, створення різноманітних видів творчих розповідей, оволодіння формами мовного міркування (перекладна мова, довідка мовлення, мовне планування), а також складання оповідань за малюнком і серія сюжетних картинок.

Розвиток усного монологічного мовлення відбувається на спеціальних заняттях під керівництвом логопеда, знайомствах з іншими та на заняттях з розвитку мови. У той же час різні моменти режиму, а також логічні вправи мають багато можливостей для покращення усної мови дітей з загальним недорозвинення мовлення (ЗНМ). Організовуючи різні види логоритмічної діяльності, вчитель-логопед може успішно розв'язувати задачі зміцнення усної мови. Завдання полягає в тому, що розвиток і корекція мови є одним із важливих напрямків у роботі з дітьми які мають вади мовлення. Тому цей напрямок реалізується під час спеціальних логопедичних занять, занять на розвиток мови та для активізації усної мови дітей.

Невід'ємною частиною корекційного впливу на дошкільників є логопедичні ритми, оскільки багато дітей не тільки страждають від мовленнєвих розладів, але й мають ряд ознак загального та незначного

рухового порушення, психологічних проблем та ін.

Стан дослідження проблеми. Науковці які займалися вивченням логоритміки з дітьми з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення: Ю. Рібцун, Є. Соботович, В. Тищенко, Л. Трофименко, Г. Волкова, Т. Візель, В. Воробйова, Ж. Глозман, Д. Ельконін, Р. Лалаєва, В. Орфінська, Є. Соботович, В. Грінер, Е. Жак-Далькроз, Л. Коміссарова, В. Кондратенко, О. Медвєдєва, Є. Оганесян, Є. Рау, С. Руднєва, Ю. Флоренська, В. Бєляєв, І. Дементьєва, Г. Кумаріна, М. Мухін, Н. Щуркова, А. Богуш, Н. Гавриш, Л. Гурович, Р. Жуковська, Н. Карпинська, О. Кононко, К. Крутій, О. Лещенко, Т. Піроженко, О. Савченко, Є. Флорина, О. Шахнарович та ін.

Об'єкт дослідження: процес корекції мовлення дітей середнього дошкільного віку з ЗНМ 3 рівня.

Предмет дослідження: логопедична ритміка як засіб розвитку та корекції мовлення дітей середнього дошкільного віку з ЗНМ 3 рівня.

Мета дослідження: теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка впливу логоритміки на розвиток мовлення дітей середнього дошкільного віку із ЗНМ 3-го рівня. Відповідно до об'єкта, предмета, мети визначено основні **завдання дослідження:**

1. Розкрити особливості розвитку мовлення та корекційної роботи у дітей середнього дошкільного віку з ЗНМ 3-го рівня із використанням логоритміки.
2. Підібрати логоритмічні вправи для корекції мовлення дошкільників.
3. Зробити порівняльний аналіз результатів дослідження щодо ефективності використання логоритміки для корекції мовлення дошкільників із ЗНМ 3-го рівня. Розробити методичні рекомендації щодо використання логоритміки при корекції мовлення дітей в закладі дошкільної освіти.

Методи дослідження: теоретичні (ретроспективний і системний аналіз, порівняння, узагальнення проблеми корекції мовлення дошкільників з загальним недорозвиненням мовлення); емпіричні (констатувальний,

формувальний та контрольне дослідження); математично-статистичні (методи описової статистики).

Наукова новизна одержаних результатів полягають в тому, що в роботі описано та експериментально перевірено позитивний вплив логопедичної ритміки на розвиток мовлення дітей середнього дошкільного віку із ЗНМ 3- го рівня.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів полягає в описуванні особливостей мовлення дітей середнього дошкільного віку з ЗНМ 3 рівня; описано особливості роботи з корекції та вдосконалення усної мови дітей середнього дошкільного віку з ЗНМ 3 рівня засобами логоритміки; зазначені умови, методи, прийоми та засоби; розкрито фрагменти заняття з розвитку та корекції словесної мови з використанням логоритміки; розроблені методичні рекомендації щодо корекції та розвитку усної мови для дітей середнього дошкільного віку з ЗНМ 3 рівня з використанням логоритміки.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Повний обсяг курсової роботи – 97 сторінок, основний текст - 82 сторінки. Основний текст магістерської роботи містить 21 сторінку.

StrikePlagiarism.com

Звіт не був оцінений

Звіт подібності

Метадані

Назва організації
Melitopol State Pedagogical University named after B.Khmelnytskyi

підрозділ
Melitopol State Pedagogical University named after B.Khmelnytskyi

Заголовок
Корекція мовлення в дітей середнього дошкільного віку засобами логоритміки

Автор
Носуля В.

Науковий керівник / Експерт
Анастасія Сухомлінова

Кількість слів	Кількість символів	Дата звіту	Дата редагування	ІД документу
10924	**87544**	**12/16/2025**	**---**	**332895639**

Обсяг знайдених подібностей

Коефіцієнт подібності визначає, який відсоток тексту по відношенню до загального обсягу тексту було знайдено в різних джерелах. Зверніть увагу, що високі значення коефіцієнта не автоматично означають плагіат. Звіт має аналізувати компетентна / уповноважена особа.

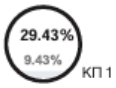

КП 1

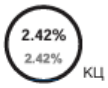

КЦ

10924
Кількість слів

87544
Кількість символів

Тривога

У цьому розділі ви знайдете інформацію щодо текстових спотворень. Ці спотворення в тексті можуть говорити про МОЖЛИВІ маніпуляції в тексті. Спотворення в тексті можуть мати навмисний характер, але частіше характер технічних помилок при конвертації документа та його збереженні, тому ми рекомендуємо вам підходити до аналізу цього модуля відповідально. У разі виникнення запитань, просимо звертатися до нашої служби підтримки.

Заміна букв		2
Інтервали		0
Мікропробіли		54
Білі знаки		0
Парафрази (SmartMarks)		53

Джерела

Нижче наведений список джерел. В цьому списку є джерела із різних баз даних. Колір тексту означає в якому джерелі він був знайдений. Ці джерела і значення Коефіцієнту Подібності не відображають прямого плагіату. Необхідно відкрити кожне джерело і проаналізувати зміст і правильність оформлення джерела.

10 найдовших фраз — Колір тексту

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	НАЗВА ТА АДРЕСА ДЖЕРЕЛА URL (НАЗВА БАЗИ)	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)	
1	https://previous.scientia.report/index.php/archive/article/download/761/768	88	0.81 %
2	https://ps.journal.kspu.edu/index.php/ps/article/download/1056/955/	61	0.56 %
3	https://previous.scientia.report/index.php/archive/article/download/761/768	60	0.55 %

ЗМІСТ

ВСТУП 3

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КОРЕКЦІЇ ТА РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ 6

1.1.Психолого-педагогічна характеристика дітей з загальним недорозвиненням мовлення 6

1.2.Особливості мовлення дітей середнього дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення 3 рівня 15

1.3.Корекційна робота із дітьми середнього дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення засобами логопедичної ритміки 19

РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ КОРЕКЦІЇ МОВЛЕННЯ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ ЗАСОБОМ ЛОГОРИТМІКИ 30

2.1. Дослідження мовлення дітей середнього дошкільного віку з ЗНМ 3 рівня 30

2.2.Корекція мовлення дітей середнього дошкільного віку засобами логоритміки 50

2.3.Вивчення рівня сформованості мовлення дітей середнього дошкільного віку засобами логоритміки 62

2.4.Методичні рекомендації щодо використання логоритміки при корекції мовлення дітей середнього дошкільного віку 74

ВИСНОВКИ 78

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 83

ДОДАТКИ 86

ВСТУП

Актуальність дослідження. Розглядаються питання формування усної мови в цілому, слід зазначити, що сьогодні є низка недостатньо вивчених актуальних питань. Сюди входять питання навчання описових монологів, послідовних висловлювань, наприклад міркування. Розвиток усної мови здійснюється шляхом різноманітної мовленнєвої діяльності: переказування літературних творів, створення описових розповідей про предмети, предмети та явища природи, створення різноманітних видів творчих розповідей, оволодіння формами мовного міркування (перекладна мова, довідка мовлення, мовне планування), а також складання оповідань за малюнком і серія сюжетних картинок.

Розвиток усного монологічного мовлення відбувається на спеціальних заняттях під керівництвом логопеда, знайомствах з іншими та на заняттях з розвитку мови. У той же час різні моменти режиму, а також логічні вправи мають багато можливостей для покращення усної мови дітей з загальним недорозвинення мовлення (ЗНМ). Організовуючи різні види логоритмічної діяльності, вчитель-логопед може успішно розв’язувати задачі зміцнення усної мови. Завдання полягає в тому, що розвиток і корекція мови є одним із важливих напрямків у роботі з дітьми які мають вади мовлення. Тому цей напрямок реалізується під час спеціальних логопедичних занять, занять на розвиток мови та для активізації усної мови дітей.

Невід’ємною частиною корекційного впливу на дошкільників є логопедичні ритми, оскільки багато дітей не тільки страждають від мовленнєвих розладів, але й мають ряд ознак загального та незначного рухового порушення, психологічних проблем та ін.

Стан дослідження проблеми. Науковці які займалися вивченням логоритміки з дітьми з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення: Ю. Рібцун, Є. Соботович, В. Тищенко, Л. Трофименко, Г. Волкова, Т. Візель, В. Воробйова, Ж. Глозман, Д. Ельконін, Р. Лалаєва, В. Орфінська, Є. Соботович, В. Грінер, Е. Жак-Далькроз, Л. Комісарова, В. Кондратенко, О.

Медвєдєва, Є. Оганесян, Є. Рау, С. Руднєва, Ю. Флоренська, В. Бєляєв, І. Дементьєва, Г. Кумаріна, М. Мухін, Н. Щуркова, А. Богуш, Н. Гавриш, Л. Гурович, Р. Жуковська, Н. Карпинська, О. Кононко, К. Крутій, О. Лещенко, Т. Піроженко, О. Савченко, Є. Флорина, О. Шахнарович та ін.

Об'єкт дослідження: процес корекції мовлення дітей середнього дошкільного віку з ЗНМ 3 рівня.

Предмет дослідження: логопедична ритміка як засіб розвитку та корекції мовлення дітей середнього дошкільного віку з ЗНМ 3 рівня.

Мета дослідження: теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка впливу логоритміки на розвиток мовлення дітей середнього дошкільного віку із ЗНМ 3-го рівня. Відповідно до об'єкта, предмета, мети визначено основні **завдання дослідження:**

4. Розкрити особливості розвитку мовлення та корекційної роботи у дітей середнього дошкільного віку з ЗНМ 3-го рівня із використанням логоритміки.

5. Підібрати логоритмічні вправи для корекції мовлення дошкільників.

6. Зробити порівняльний аналіз результатів дослідження щодо ефективності використання логоритміки для корекції мовлення дошкільників із ЗНМ 3-го рівня. Розробити методичні рекомендації щодо використання логоритміки при корекції мовлення дітей в закладі дошкільної освіти.

Методи дослідження: теоретичні (ретроспективний і системний аналіз, порівняння, узагальнення проблеми корекції мовлення дошкільників з загальним недорозвиненням мовлення); емпіричні (констатувальний, формувальний та контрольне дослідження); математично-статистичні (методи описової статистики).

Наукова новизна одержаних результатів полягають в тому, що в роботі описано та експериментально перевірено позитивний вплив логопедичної ритміки на розвиток мовлення дітей середнього дошкільного віку із ЗНМ 3- го рівня.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів полягає в описуванні особливостей мовлення дітей середнього дошкільного віку з ЗНМ 3 рівня; описано особливості роботи з корекції та вдосконалення усної мови дітей середнього дошкільного віку з ЗНМ 3 рівня засобами логоритміки; зазначені умови, методи, прийоми та засоби; розкрито фрагменти заняття з розвитку та корекції словесної мови з використанням логоритміки; розроблені методичні рекомендації щодо корекції та розвитку усної мови для дітей середнього дошкільного віку з ЗНМ 3 рівня з використанням логоритміки.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Повний обсяг курсової роботи – 97 сторінок, основний текст - 82 сторінки. Основний текст магістерської роботи містить 21 сторінку.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КОРЕКЦІЇ ТА РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ

1.1. Психолого-педагогічна характеристика дітей з загальним недорозвиненням мовлення

Психолого-педагогічна характеристика дітей із загальним недорозвиненням мовлення характеризує ЗНМ (загальне недорозвинення мови) як порушення, що охоплює всі аспекти мовної системи: аудіо, лексико-граматичний та семантичний. Це відбувається на фоні різноманітних складних мовленнєвих порушень, хоча інтелект і слух у таких дітей є нормальними. Прояви даної патології можуть варіюватися від повної відсутності мови до частково зв'язної, але з дефіцитами в фонетико-фонематичному і лексико-граматичному розвитку. Логопедична допомога спрямована на зменшення цих проявів, включаючи роботу над розумінням мови, збагаченням словникового запасу, формуванням фразової мови і правильної вимови. [20].

Для опису порушень окремих компонентів мовної системи використовуються терміни "ЗНМ" та "фонетико-фонематичне недорозвинення мови". ЗНМ може бути діагностовано у дітей із такими порушеннями, як дизартрія, ринолалія, алалія або афазія [17].

- Генетичні фактори, ускладнення вагітності чи пологи часто стають причинами розвитку ЗНМ. До найпоширеніших факторів ризику можна віднести резус-конфлікт між матір'ю та дитиною, внутрішньоутробну гіпоксію, травми під час пологів, інфекційні захворювання в грудному віці, черепно-мозкові травми чи хронічні хвороби [20].
- Психоемоційні чинники також впливають на розвиток мовлення, наприклад, несприятливе середовище проживання, брак уваги та відсутність комунікації. Залежно від клінічних ознак дітей із ЗНМ ділять на три основні

групи: 1. Нескладні форми (характеризуються невеликими порушеннями, як незріла емоційна сфера, недостатність моторики тощо). 2. Складні форми (нервово-психопатичні синдроми: судомні прояви, гіпертензивно-гідроцефальний синдром і інше). 3. Важке недорозвинення мови (із органічними ураженнями мозку, руховою афазією тощо). [6].

Рівні розвитку мови у дітей із ЗНМ також поділяють на три етапи. Перший рівень включає дітей без сформованої мовної діяльності. Їхня мова обмежується використанням звукових комплексів і простих односкладних лексичних форм, часто підтриманих жестами. Другий рівень передбачає поява коротких речень, орфографія та жести залишаються основними засобами комунікації, але словниковий запас і граматична структура значно відстають від вікової норми. Діти замінюють слова схожими за звучанням чи змістом, до того ж часто допускають помилки у формах слова й частинах мови. Діти на третьому рівні починають формувати всеосяжну фразову мову, але звуки й граматика залишаються незрілими. У дітей із недорозвиненням фонематичний слух виражено ослаблений, що унеможливлює виконання аналізу чи синтезу звукового матеріалу. Аналіз мовлення дітей із ЗНМ порівняно з їхніми однолітками без мовленнєвих порушень демонструє значні відставання у формуванні основних мовних навичок [14].

Перший рівень включає дітей без сформованої мовної діяльності. Їхня мова обмежується використанням звукових комплексів і простих односкладних лексичних форм, часто підтриманих жестами. Словниковий запас дітей з 1 рівнем ЗНМ дуже обмежений; в основному включає окремі звукові комплекси, звукоподібні слова, деякі побутові слова. ЗНМ 1 рівня впливає на мовлення: діти не розуміють значення багатьох слів і граматичних категорій; сильно порушується складова структура слова (діти частіше відтворюють лише звукові комплекси, що складаються з одного-двох складів); артикуляція розмита, вимова звуків нестійка, багато хто недоступні для вимови; Фонематичні процеси елементарні (фонематичний слух сильно порушений, а завдання фонематичного аналізу слова дитині незрозуміле і

нездійсненне) [17].

У дітей, мова яких на 2 рівні недостатньо розвинена, у мовленні з'являються прості речення з 2-3 слів, орфографія та жести. Однак висловлювання також бідні за змістом; частіше виражає предмети та дії. На 2-му рівні ЗНМ якісний і кількісний склад лексики значно відстає від вікової норми: діти не знають значення багатьох слів, замінюючи їх подібними. Граматична будова мови не сформована: діти не вживають форми великої та малої регістрів неправильно, важко поєднують частини мови, вживання однини та множини, прийменників тощо. Другий рівень передбачає поява коротких речень, орфографія та жести залишаються основними засобами комунікації, але словниковий запас і граматична структура значно відстають від вікової норми. Діти замінюють слова схожими за звучанням чи змістом, до того ж часто допускають помилки у формах слова й частинах мови [23].

Аналіз і порівняння мовлення дітей із швидкістю та якістю оволодіння мовою у дітей без ознак розвитку переконливо свідчить про виражене недорозвинення мови. Діти використовують прості речення з двох-трьох, рідше чотирьох слів. Словниковий запас відстає від норми. Це проявляється в незнанні багатьох слів, що позначають, наприклад, назви різних частин тіла (тулуб, лікті, плечі, шия тощо), тварин та їх дитинчат (осел, вовк, черепаха, жираф, свиня, лоша та ін.), назви різних професій (балерина, кухар, співачка, льотчик, капітан, водій), деталі меблів (ліжечко, табурет, лавка) тощо.

У дітей обмежені можливості використання не тільки предметної лексики, а й лексики дій і знаків. Не знають назви кольорів, форм, розмірів, безлічі предметів тощо. Вони практично не мають навичок складання слів [13].

У використанні багатьох граматичних конструкцій є великі помилки:

1) неправильне використання форм файлів (керування автомобілем - замість автомобіля);

2) помилки у вживанні іменників чоловічого та жіночого роду (два олівця — два олівці, два стільця — два стільці);

3) відсутність поєднання прикметників і чисел з іменниками (видно також п’ять ляльок, п’ять машинок; кров – червоний олівець, кров – червона стрічка).

Діти також мають багато труднощів у вживанні флективних конструкцій: прийменники часто взагалі опускаються, а при звороті знаменника вживаються іменники (книга переходить в одну — книга на столі); прийменник також може бути змінений. Частки використовуються вкрай рідко. Фонетичний аспект мови відстає від вікової норми: порушується вимова приголосних: шиплячих дзвінких, шиплячих, голосних і глухих; спостерігаються сильні порушення відтворення слів з різним складом. Відновлення обрису слів порушує структуру складів, звукове наповнення: є склади, перестановки звуків, зміна та використання складів, втрата звуків у позиції приголосних. У дітей виявлено відсутність фонематичного слуху, а також їх непідготовленість до оволодіння звуковим аналізом і синтезом [18].

Діти, чия спільна мова недостатньо розвинена на 3 рівні, використовують вичерпну фразу, але зазвичай використовують прості речення у своїй мові і їм важко утворювати складні. Розуміння мови близьке до норми, важко зрозуміти і засвоїти складні граматичні форми (часткові та прислівникові вирази) і логічні зв’язки (просторові, тимчасові, причинно-наслідкові). Словниковий запас дітей значно збільшується: розмовні діти використовують майже всі частини мови (більше дієслів та іменників, менше прислівників та прикметників); назви предметів часто використовуються неточно. Діти помиляються, використовуючи прийменники, поєднуючи частини мови, використовуючи великі та малі літери та наголоси. Звуковий зміст і структура слова страждає лише у важких випадках. У ЗНМ 3 рівня вимова і фонематичне сприйняття все ще порушені, але в меншій мірі.

Діти 3-го рівня зазвичай використовують прості, нескладні слова, не створюючи складних речень. Часто дитина не створює повноцінних фраз, обмежується уривчастими фразами. Проте мова поширена і всеосяжна. Вільне спілкування досить складне [17].

У разі такого типу відхилення розуміння тексту не спотворюється, за винятком складних учасників, додаткових конструкцій, які вставляються в речення. Інтерпретація логіки розповіді може бути порушена – діти з 3 рівнем не проводять аналогій і логічних діаграм між просторовими, часовими, причинно-наслідковими мовними зв'язками.

На відміну від рівня 2, діти з ЗНМ 3 рівня мають більший словниковий запас, оскільки він містить майже всі частини та форми мови, кожна зі словникового запасу активного мовця. Для дітей з цим відхиленням найчастіше для спрощення мови в цілому вживаються іменники та дієслова, а в усній розповіді — прислівники та прикметники. Існують замінники термінів: частина предмета називається назвою всього предмета (стрілки — годинник); назви професій замінюються описами дій (піаніст - «грає людина»); назви видів замінюються загальним символом (голуб – птах); взаємозамінність різних понять (високий – високий) [28].

Допускаються помилки у виборі службових частин мови (прийменники, сполучники) до невиправданого незнання. Може бути неправильним поєднання слів з різних частин мови (діти зазвичай плутають кінцівки і букви). Часто слова мають неправильне місце для слів.

При простому освоєнні загальної мови 3 рівня практично не виникає помилок у сприйнятті звуку слів і структурі складів (за винятком повторення довгих слів зі складів 3 або 4, буде таке скорочення). Помічаючи спотворення мовлення не так яскраво виражені в мовленні, але все ж мають місце симптом під час вільної бесіди, де може спотворюватися навіть звуками, які дитина вміє правильно вимовляти.

3 рівень мовного розвитку дітей характеризується розгорнутою фразовою мовою з елементами лексико-граматичного та фонетико-фонематичного недорозвитку. Діти можуть вільніше спілкуватися з оточуючими, але все одно потребують допомоги батьків (вихователів), які дають відповідні пояснення в їхньому мовленні, оскільки їм важко спілкуватися самостійно [15].

Звуки, які діти можуть правильно вимовляти окремо, у самостійному мовленні недостатньо чіткі. Типовими одночасно є кілька моментів.

- Недиференційована вимова свистячих, причому один може бути замінений одночасно двома або більше звуками певної або близької фонетичної групи.

- Заміна одних звуків іншими, легшими для артикуляції. Більше говорять про заміну сонорів.

- Нестійке вживання звуку, коли він по-різному вимовляється в різних словах.

Заміщення звуків, коли дитина окремо вимовляє певні звуки правильно, а в словах і реченнях - замінюють їх один одним. Найчастіше це має місце для йодованих звуків і звуків л, р, к, х; із спотворенням артикуляції деяких звуків (вимова між зубним свистом, горлянка р тощо) [12].

У деяких дітей спостерігається нечітка вимова звука у (середнє між у-і), недостатнє звучання приголосних б, д, г у словах і реченнях, заміна і змішування звуків к-г-х-т-д-д-йот, що характерно для дошкільнят. Фонематичний недорозвиток у описаної категорії дітей в основному проявляється незрілістю процесів звукової диференціації, що характеризується тонкими акустичними та артикуляційними особливостями, але іноді діти не розрізняють більш контрастні звуки.

Внаслідок цього діти запізнюються в засвоєнні звукового аналізу та синтезу. Нерозвиненість фонематичного сприйняття під час виконання основних операцій з аналізу звуків (наприклад, розпізнавання звуків) призводить до того, що діти змішують звуки, які вони видають, зі своїми близькими. У більш складних формах звукового аналізу (наприклад, придумування слів для певного звуку) це передбачає змішування цих звуків з іншими, менш схожими у цих дітей [17].

Рівень фонематичного розуміння дітей залежить від вираженості лексико-граматичного розвитку мови. Діагностичним показником мови дітей

на описаному рівні є порушення складу складів, що по-різному змінює складову структуру слів.

Є помилки в передачі складової будови слів. Правильно повторюючи за логопедом 3-4 складних слова, діти часто спотворюють їх в своїй мові, зазвичай зменшуючи кількість складів. У переміщенні звукового змісту слів багато помилок: перестановка та зміна звуків і складів, скорочення приголосних у слові тощо.

Характер складових помилок визначається станом сенсорних (фонематичних) або рухових (артикуляційних) здібностей дитини. Переважання помилок, виражених перестановкою або доповненням складів, свідчить про початкове недорозвинення слухового сприйняття дитини. Для дітей цієї категорії подібність складів і скорочення збігів приголосних зустрічаються рідко і змінюються [24].

Такі помилки, як зменшення кількості складів, порівняння складів між собою, зменшення злиття приголосних свідчать про переважне порушення артикуляційної сфери і є більш стійкими.

На цьому рівні дитяча фразова мова наближається до менше вікової норми. Їхній домашній словниковий запас у кількісному відношенні набагато бідніший, ніж у нормально розмовляючих однолітків.

Найкраще це видно при вивченні активної лексики. Діти не можуть назвати кілька слів відповідно свого віку з малюнків, навіть якщо вони їх чули пасивно (сходинки, вікна, обкладинка, сторінка). У той же час є недостатньо розвинений пасивний словниковий запас.

Переважним типом лексичної помилки є неправильне вживання слів у контексті мови. Не знаючи назв частин предмета, діти замінюють їх назвою самого предмета, назву дії замінюють словами, схожими на обстановку та зовнішні ознаки. Діти погано розрізняють форму предметів: круглі, овальні, квадратні, трикутні [22].

Аналіз словникового запасу дітей дозволяє визначити особливість їх лексичних помилок. У дитячому словнику небагато загальних термінів,

переважно іграшки, посуд, одяг, квіти. Антоніми не вживаються, синонімів мало. Недостатня орієнтація у фонетичній формі слова негативно позначається на засвоєнні морфологічної системи рідної мови. Дітям важко утворювати іменники за допомогою зменшувально-пестливих суфіксів деяких прикметників. Діти роблять багато помилок, вживаючи дієслова-прийменники.

Обмежений словниковий запас, багаторазове використання слів з різними значеннями одного і того ж звуку робить мову дітей бідною та стереотипною. Виявляється також вражаючий аграматизм, що виявляється в нерозумінні слів, що означають зміну значення, зміну префікса, кінцівки тощо [24].

Істотні недоліки у використанні лексики, граматики та вимови найбільш яскраво проявляються в різних формах монологу (переказ, створення розповіді в одній чи серії картинок, підготовка розповіді-опису). При правильному розумінні логічного зв’язку між подіями діти обмежуються переліком дій. При переказі діти помиляються в передачі логічної послідовності подій, втрачають індивідуальні зв’язки, «втрачають» героїв. Розповідний опис не дуже доступний для дітей, які зазвичай обмежуються

перерахуванням окремих предметів і їх частин. Деякі діти можуть відповідати лише на запитання [19].

Без особливої уваги до своєї мови діти малоактивні, в рідких випадках є ініціаторами спілкування, не спілкуються з однолітками, не задають питань дорослим, не супроводжують історію ігрових ситуацій. Це призводить до відсутності комунікативної орієнтації в їхній мові.

Труднощі дітей у оволодінні лексикою та граматикою рідної мови уповільнюють процес послідовного розвитку мови і, головне, своєчасний перехід від діалогічної форми до контекстної.

Відповідно до принципу оцінки зв'язку мовних порушень з іншими сторонами психічного розвитку (Левіна Р.Є., 1968) необхідно проаналізувати особливості, що призводять до формування сенсорної, інтелектуальної та

емоційної волі при мовних порушеннях. Діти з ЗНМ мають низький рівень розвитку ключових рис уваги. Деяким дітям не вистачає стабільності та обмеженого розподілу [10].

Відсутність мови також впливає на розвиток пам’яті. Смислова, логічна пам'ять і продуктивність запам'ятовування є для таких дітей досить збереженими порівняно з зазвичай говорять діти. Діти часто забувають складні інструкції (три-чотири кроки), пропускають деякі їх елементи, змінюють послідовність запропонованих завдань. При описі об’єктів часто виникають повторювані помилки.

Деякі діти мають низьку активність пам’яті, що поєднується з обмеженими можливостями для когнітивного розвитку. Взаємозв’язок порушень мовлення дітей та інших аспектів психічного розвитку визначає деякі особливості їх мислення. Однак загалом при повноцінних передумовах для оволодіння відповідними віку психічними операціями діти відстають у розвитку наочного мислення, без спеціальної підготовки важко оволодіти аналізом і синтезом, порівнянням [16].

Діти з недорозвиненою мовою, поряд із загальною соматичною слабкістю та уповільненим розвитком рухових функцій, також незначно відстають у моторному розвитку. Цей факт підтверджується аналізом даних анамнезу. Рухова недостатність у значної частини дітей проявляється поганою координацією складних рухів, невпевненістю у відтворенні точно дозованих рухів, зниженням швидкості та спритності.

У дітей з ЗНМ спостерігається низька рухливість пальців. Це призводить до недостатньої координації пальців (наприклад, розстібання і застібання ґудзиків, зав’язування і розв’язування шнурків, стрічок тощо). Ці рухові аномалії найбільш виражені у дітей з дизартрією. Однак ці труднощі нерідкі у дітей з аномаліями інших патологічних форм [6].

Таким чином, мовний розвиток дитини з ЗНМ відбувається особливо повільно, а це означає, що різні елементи мовної системи тривалий час залишаються нерозвиненими. Уповільнення мовного розвитку, особливості

розуміння керівної мови, труднощі в оволодінні словником і граматичним складом звужують мовні контакти дитини з дорослими та однолітками, перешкоджають повноцінному спілкуванню.

1.2. Особливості мовлення дітей середнього дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення 3 рівня

В теорії та практиці педагогіки та психології корекційної дошкільної освіти порушується питання створення психолого-педагогічних умов для розвитку мовлення дітей дошкільного віку. Такий інтерес далеко не випадковий, оскільки практика закладів дошкільної освіти (ЗДО) має труднощі як через недостатню дослідженість цих умов, так і через складність предмета – онтогенезу мовних здібностей дитини дошкільного віку. Л.С. Виготський писав: «Є всі фактичні та теоретичні підстави для того, щоб стверджувати, що від мови безпосередньо залежить не тільки інтелектуальний розвиток дитини, але й формування її характеру, емоцій та особистості в цілому».

Давно встановлено, що рівень мовного розвитку дітей дошкільного віку коливається в широких межах. Основним завданням розвитку мови дитини в

цьому віці є вдосконалення усної мови. Усна мова включає засвоєння найбагатшого словникового запасу мови, вивчення законів і норм мови, оволодіння граматичною структурою, а також їх практичне застосування, практичне вміння використовувати вивчений мовний матеріал, а саме вміння повно, послідовно, зв’язно та зрозуміло донести зміст закінченого тексту іншим або створити зв’язну розповідь. самостійно. Це завдання вирішується різноманітною мовною діяльністю: переказуванням літературних творів, складанням описових розповідей про природні об’єкти, предмети та явища, створенням різноманітних видів творчих розповідей, оволодінням формами мовного міркування та складання розповідей за серією картинок та сюжетних

картинок. Розвиток усної мови є неодмінною умовою успішності дитини в школі. Рівень сформованості лексико-граматичної мови у дітей з ЗНМ до школи значно відстає від норми, замкнутий послідовний монолог тривалий час залишається недосконалим. Це викликає у дітей додаткові труднощі в процесі навчання [9].

Особливості розвитку усної мови спостерігаються у дітей з ЗНМ 3 рівня. Коли діти розуміють усну мову дорослих, то розвивається вміння виділяти з мови окремі речення, словосполучення, слова, морфеми. Для оволодіння усною мовою необхідно розвивати вміння виділяти її частини — речення, слова тощо [2]. Існують деякі складні особливості словотворення та граматичних форм:

1. Комбінація мовних знаків має нове значення, відмінне від кожного значення, що використовується в цій комбінації мовних знаків. Утворення словосполучення зі слів, слів із морфем, речень із словосполучень передбачає інтеграцію значень і подібних елементів (злиття в єдине ціле). Суміш цих морфем створює чотири різні знаки з дуже узагальненими лексичними значеннями: предмет (світло), дія (світло), ознака предмета (світло), ознака дії (світло). Розуміння дітей про багатозначність слів розвивається лише під час роботи зі зв'язним текстом. Коли дитина починає розуміти значення слова, йому стає легше зрозуміти передачу значення слова [26].

2. Певною складністю для дітей, коли вони вивчають рідну мову, є мінливість знаків, тобто, коли для одного слова використовуються різні знаменники. Граматичне значення «причинний зв'язок» передається у формі походження іменника з прийменником (стрибати від радості). Н. С. Жукова виділила одну з особливостей раннього мовленнєвого дизонтогенезу - морфологічну неподільність слововживання. Між словами, об'єднаними в реченнях, немає граматичного зв'язку, дитина вживає їх у якійсь одній формі. Таке ставлення можна спостерігати протягом кількох років життя дитини. Також можуть бути речення, граматично правильні і довгий час неправильні.

Щоб спілкуватися усно, потрібно вміти висловлювати і передавати свої думки. Цей процес здійснюється за допомогою фраз. При порушенні мовного розвитку процес мовного спілкування зазнає труднощів у побудові та оперуванні фразами, що проявляється в аграматизмі і свідчить про відсутність граматичної структурованості. Дослідження В. Воробйової, С. Шаховської та інших свідчать про те, що структурно-семантична організація мовних недорозвинених дітей якої недосконала. У них слабо розвинена здатність послідовно і послідовно висловлювати свої думки. Набір слів і синтаксичних конструкцій дуже малий і в спрощеній формі, що ускладнює дітям вимову, синтез окремих елементів у цілому та вибір матеріалу для певної мети. До початку навчання в старшій групі більшість дітей, у яких загальне недорозвинення мови є недорозвиненим, здатні говорити послідовно, але всі ці вислови сильно відрізняються від розвитку усної мови дітей [10].

Усну мову зазвичай можна розділити на кілька ознак: безперервність, повнота, логічність та довільність. Дошкільнят, послідовне вираження думки яких недостатньо розвинене, відрізняються слабко сформованим умінням показати причинно-наслідковий зв’язок між подіями, відсутністю мови, труднощами планування монологу, вузьким сприйняттям дійсності. Як зазначає Левін Р.Є., через відносно розвинену мову дітей з ЗНМ, неточно використовує багато лексичних значень. Активний словник складається переважно з іменників та дієслів. Мало слів, які описують властивості, стан речей і ознаки дії. Відсутність у дітей навичок словотворчості ускладнює вживання різних слів, утруднює вибір односкладових слів, утруднює утворення нових слів за допомогою префіксів і суфіксів.

У дітей, у яких мова недорозвинена, усна мова недорозвинена. Обмежений словниковий запас, який часто використовує слова, які звучать однаково, мають різні значення, що робить мову дітей бідною та стереотипною. Діти можуть правильно бачити логічний зв’язок подій, але обмежуються переліком дій. Діти частіше використовують у своєму мовленні прості речення, дуже рідко — складні конструкції. Для цих дітей характерний

аграматизм, що проявляється в помилках у поєднанні числівників з іменниками, прикметників з іменниками в роді, у відмінку чисел. У вживанні простих і складних прийменників багато помилок. Розуміння мови звернення значно розвивається і наближається до норми. Зміни значення слів важко зрозуміти за допомогою префіксів і суфіксів; важко розрізнити морфологічні елементи, що виражають значення роду і числа, зрозуміти логіко – граматичні структури, що виражають причинно-наслідкові, часові та просторові зв'язки. Ці прогалини залишають слід в усній мові дітей [8].

При переказі діти, у яких мова недостатньо розвинена, помиляються в передачі логічної послідовності подій, пропускаючи окремі згадки, втрачаючи актора. Розповідь-опис для цих дітей майже недоступна, частіше замість розповіді дається перелік предметів та їх частин, при цьому руйнується будь- яка зв'язність розповіді. Виникає проблема з описом іграшки або предмета за планом, наданим логопедом. Дітям дуже важко визначити мету розповіді, послідовність 10 подій.

Виразна мова дітей може бути засобом спілкування, якщо дорослі надають допомогу з запитаннями, порадами та рішеннями. Як зазначає Т. Б. Філічева, діти намагаються не вживати в усному мовленні складних слів і виразів. Але якщо поставити таких дітей у ситуацію, коли необхідно вживати певні слова та граматичні категорії, то чітко видно прогалини [3].

Дуже рідко, коли діти є ініціаторами спілкування, вони намагаються уникати запитань для дорослих, у грі немає історії. У порівнянні з однолітками, які говорять, цим дітям важко самостійно писати речення. Діти, створюючи розповідь за картинкою, не включають у свої речення імена, які використовує герой, але можна правильно назвати саму людину та її дії. Т. А. Ткаченко зазначає, що смисловим висловлюванням, створеним у дітей з ЗНМ, не вистачає чіткості, послідовності висвітлення, причинно-наслідкових зв'язків персонажів. Найважче для таких дітей – самостійна розповідь по пам'яті, але навіть при відтворенні текстів на прикладі спостерігається відставання від нормально мовних однолітків [3].

Отже, для дітей з ЗНМ можна виділити такі особливості словесної мови: у розмові спостерігаються порушення логічної послідовності, пропуски ключових подій, повторення окремих епізодів у розповіді; зазвичай при створенні опису розповіді використовує прості неінформативні речення; дітям важко використовувати приказки та правильно підібрати мовні засоби.

1.3. **Корекційна робота із дітьми середнього дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення засобами логопедичної ритміки**

Основи корекційного виховання дітей з ЗНМ у психолого-педагогічних дослідженнях розроблені багатьма авторами (Р. Левін, Б. Гріншпун, Л. Спірова, Н. Жукова, А. Ястребова та ін.) [27]. Систематично накопичуючи зауваження про семантичну, аудіальну, морфологічну, синтаксичну сторони мови, у дітей формується почуття мови та володіння мовою, на основі чого процес вільного спілкування веде до самостійного розвитку та збагачення мови.

Виконання цих завдань тісно пов’язане з розвитком пізнавальної діяльності дітей, з розвитком їх умінь спостерігати, порівнювати й узагальнювати явища навколишнього життя. Розвиток усної мови дітей відбувається в повсякденному житті, а також на заняттях. У вивченні усної мови виникає багато труднощів. У дитини повинно бути добре розвинене вміння виділяти основні сторони та характеристики зображуваного перед нею предмета.

Основними прийомами розвитку усної мови є розповідь. У переказі можуть бути присутніми елементи творчості. Дитина має визначити зміст і вибрати усну розповідь відповідно до запропонованої теми. Упорядкувати матеріал і викласти його в правильному порядку за задумом буде непросто. У роботі з гармонійного мовного навчання подано такі дидактичні завдання: вправи на опис предметів; опис; навчання з загальної предметної характеристики; закріплення описових умінь, у тому числі в процесі гри та

предметно-практичних дій; ідентифікація об’єкта за його описом, порівняння об’єктів за основними ознаками; розвиток навичок самоопису; вправи на створення оповідань, розповідей з елементами міркування [12].

Формування граматично правильної мови дітей передбачає роботу, тісно пов'язану з навчанням мови опису. Робота ведеться за різними напрямками, такими як:

- активізація та збагачення словника;
- регулярні вправи на вживання словоформ;
- правильна побудова речень;
- розвиток граматично правильних мовних навичок;
- розвиток у дітей практичних навичок словозмінювання.

Логопедична робота виконується з урахуванням нормального розвитку словникового запасу, морфологічної та синтаксичної системи мови. У корекційно-логопедичній роботі рекомендується поступово ускладнювати завдання, мовні форми та розмовний матеріал [23].

Сучасні педагоги вважають, що важливу роль у формуванні монологу відіграє переказ. Вони зазначають, що за допомогою переказу граматична структура розробляється шляхом вбудовування в мовотворчість використання складних, граматичних конструкцій; кількісне та якісне збагачення словникового запасу; розуміння структури узгоджених висловів (розповідей), розвиток уміння їх конструювати, розвиток функції мовного планування;

розвиток самоконтролю вміння говорити; практика використання збагаченого словникового запасу активною мовою; розвивиток мовного чуття, увагу до слова, граматичне, синтаксичне мовне оформлення.

Поряд з мовними процесами активізуються та вдосконалюються пізнавальні процеси уяви, сприйняття, уваги, уявлення, пам’яті та мислення. Важливу роль відіграє переказ, який спрямований на правильну вимову. Т.Б.

Філічева виділяє головне завдання логопедичних дітей з особливими освітніми потребами - навчити їх послідовно, фонетично і граматично правильно висловлювати свої думки, розповідає про події навколишнього світу. Автор працює над напрямом пов'язаним з мовленням: навчання малювання для переказу, щоб придумувати історії; збагачення словникового запасу, відгадати загадки; розповісти вірш. І відповідно до роботи пропонуються коригувальні методи [21].

При розповіданні історій, враховуючи слабку мову, недостатнє перемикання, швидку стомлюваність, логопед ретельно підбирає немовний матеріал під час підготовки до роботи. Спочатку історії не повинні бути об'ємними і пов'язаними зі звичною для дитини ситуацією. Однак завдання продовжують ускладнюватися: діти повинні запам'ятовувати, і вони зроблять більше дій, тут і потім розповісти про послідовність їх виконання. Перш ніж навчати дітей опису різних історій, потрібно зробити велику попередню роботу, а потім порівняти ці речі. Порівняння активізує свідомість дітей, допомагає збільшити мовну діяльність, привертає увагу як до відмінних, так і до схожих рис речей.

Навчити дітей описувати предмети, на які вони спрямовані, коли вивчається словниковий запас теми. Здатність описувати об'єкти як найбільш відповідний для консолідації у виробничій діяльності (моделювання, малювання, аплікація). Описам тварин і птахів має передувати робота, залежно від періоду їх вивчення [25].

Складання оповіді ґрунтується на особистому досвіді за аналогією з почутим. Протягом року зразки текстів переказу подаються як розвиток усної мови – одне з основних завдань. У дошкільній освіті доречно використовувати такий метод, як розмова з дітьми, щоб розвивати діалогічну мову. Розмовна мова найбільше нагадує просту форму словесної мови, тоді завдання розвитку обох навичок у сфері розмовної мови широкі й багатогранні. Формування розмовної мови може відбуватися під час розмови за допомогою бесіди, яка є ефективним способом надмірної активізації словникового запасу, оскільки

вона змушує дітей вибирати не лише відповіді, а якнайбільш точні слова. Умовно бесіду можна поділити на структурні компоненти: це початок, основна частина, кінець. Головну роль, як і в розмові, відіграють питання дослідницького й непроблемного характеру, які вимагають такої великої інтуїції щодо відносин між об'єктами: Чому? Тому що? Які вони? Як дізнатися? У навчанні дитина розповідає логопеду, використовує різні другорядні методи [15].

Монолог психологічно складніший, ніж діалог. Використовуємо пояснення для дітей в процесі діалогу. Щоб переказ був послідовним і плавним, найбільш доречною є підказка до слова чи фрази, оскільки розповідь у пам'яті відбувається кількома способами. Розповідь не вимагає довільної пам'яті, найкраще влаштувати емоційну оповідку. Для дітей формується уявлення про основні принципи створення зв'язного мовлення: послідовність висловлювань, адекватність змісту, відображення причинного взаємозв'язку подій і т. д. як окремого місця. Діти потихеньку починають оволодівати навичками створення розповіді з наочністю, розповіді за аналогією, тому що це є переказом який становить основу для попереднього навчання в школі [15].

У роботі з дітьми з порушеннями мовлення використовуються різноманітні методи та прийоми. Традиційним є логопедичні заняття де відбувається корекція вимови, виправлення лексико-граматичних порушень для створення мовленнєвих виразів.

Все, що нас оточує протягом життя, живе за законами ритму, будь-які ритмічні рухи активізують діяльність мозку людини. Відчуття ритму сприяють розвитку рухової сфери, перцептивних і когнітивних процесів, емоційних реакцій, мови як діяльності. Саморозвиток ритму викликає різноманітні кінестетичні відчуття – ритм надає організуючий вплив на формування рухів, оскільки покращує просторово-часову організацію рухових дій, у тому числі артикуляційних (мовно-рухових).

Найважливіше завдання визначає особливе значення логопедичної

роботи для ритму, оскільки вона є одним із ланцюжків логопедичної роботи, але корекція – це формування та розвиток сенсорних і моторних навичок дітей з мовленнєвою патологією як основою мовного розвитку, а також усунення немовних порушень [9].

З раннього віку рекомендується займатися розвитком ритму в доступній для дошкільнят формі – ритмічні вправи та ігри. Логоритмічні заняття – це техніка, заснована на зв’язку слів, музики та рухів. Взаємозв'язки цих компонентів можуть бути різноманітними, домінуючим є один з них. Метою цього логоритмічного ефекту є подолання багаторічних мовних порушень у навчанні та вихованні, а для дітей, у яких моторна патологія мови досягає одного року, не поєднується зі словом і музикою, а в кінцевому підсумку як пристосування до зовнішніх умов середовища [4].

Часто корекційна робота в логопедичних групах охоплює лише лінгвістичну сторону розвитку дитини, а такі важливі сфери, як емоційний розвиток, розвиток моторики, залишаються над пізнавальною сферою.

Використання його елементів і логоритмічних прийомів допомагає в доступній і цікавій формі розвивати загальномовні навички, розвивати артикуляцію, міміку, голосові вправи, поступово формує координацію як рух, так і рефлексивну концентрацію, але основою або діяльністю мовлення була позиція психофізіології щодо немовних процесів як складної системи до сенсомоторної координації (І. Сеченов, І. Павлова, А. Лурія, А. Леонтьєвим, Н. Бернштейн); положення Л. Виготського за його керівну роль перед навчанням і вихованням у розумовому розвитку дитини; авторські методики з логориміки О. Новіковської, Г. Волкової, М. Картушіної, Н. Мікляєвої та ін [3, 4, 12, 23, 24].

Перше розуміння мовного ритму ґрунтується на поєднанні слів, музики та руху. Співвідношення між цими компонентами може бути різноманітним, причому один з них переважає або співвідношення між ними. Друге розуміння логопедичного ритму веде до його включення в будь-який метод реабілітації для виховання, навчання та лікування дітей з різними

порушеннями розвитку та мови. Логоритміка вирішує оздоровчі, освітні, виховні та коригувальні завдання [7].

Оздоровчі завдання: логоритмічні вправи які сприяють зміцненню опорно-рухового апарату; розвитку дихання, моторики (загальну, тонку, лицьову); розвитку правильної постави, ходи, рухів.

Освітні завдання: розвиток моторики та вміння працювати в команді, просторові уявлення; здатність фокусуватися (слух, зір, дотик), довільно переміщатися в просторі; розвивати слухову та зорову пам'ять, силу, спритність, координацію рухів, рухову реакцію на звукові та зорові подразники, витривалість, гальмівну активність, здатність переходити від однієї діяльності до іншої по відношенню до інших людей та предметів, також засвоюються теоретичні знання з ритміки та музичної культури [3].

Виховні завдання: сприяння розумовому, моральному, естетичному, трудовому вихованню; розвиток художньо-творчих здібностей, почуття, смаку, а також морально-вольових якостей – почуття колективізму, дисциплінованості тощо.

Корекційне завдання: усунення мовленнєвих і психомоторних розладів. Таким чином, логоритміка є однією з форм терапії, заснованої на використанні слова, музики та рухового спілкування, засобом впливу на сукупність методів навчання, виховання та лікування, що прискорює процес усунення мовних порушень і сприяє соціалізації.

Основні терміни, що використовуються в логоритміці: рух, моторика, психомоторний розвиток, ритм, ритміка, музичний ритм, музично-ритмічне виховання, рухливі ігри, фізіотерапія, лікувальна ритміка, правильна ритміка [1].

Рух: основа життя, основна біологічна властивість, якість, поняття живої речовини, основний механізм рівноваги в системі «організм – середовище». Рух – це свідома соціально-біологічна дія, засіб спілкування, взаємодії, активної адаптації та праці. Рух також використовується як засіб профілактики, лікування та реабілітації.

Рухові навички: це показник оволодіння технікою дій, що характеризується більшою концентрацією на складових руху та розв’язанні рухових завдань.

Моторика - засіб оволодіння технікою руху, при якому керування рухами відбувається автоматично, а дії та рухи характеризуються підвищеною точністю та надійністю.

Психомоторний розвиток має тісний зв'язок з реальним руховим розвитком. Психічні розлади створюють багаті і різноманітні зв’язки з руховими розладами. Рухи тіла та сприйняття різноманітних відчуттів (зір, слух, кінестетика, дотик, смак, рівновага) на ранніх етапах розвитку дитини є засобом пізнання навколишнього світу. Порушення психомоторного розвитку - це неповний або неправильний сенсорний аналіз. Психомоторний розвиток починається з несвідомого маніпулювання предметами в переходить у свідому діяльність, під якою розуміють цілеспрямоване і планомірне сприйняття дійсності і перетворення в дії і рухи. Друга сигнальна система, що покращує діяльність і розвиток дитини, закладена у свідомість.

Кожен рух відбувається в певному ритмі. Поняття «ритм» досить широке і багатозначне: ритм поезії, прози, серця, дихання, пори року, день і ніч – день, ритм роботи, ритм танцю, пісні. Ритм, як узагальнене поняття характеризується такою властивістю: часовий або просторовий порядок предметів, явищ, процесів [16].

Таким чином, ритм — це правильний розподіл часової послідовності подразників на групи, які з’єднуються навколо певних акцентів.

Рух, викликаний впливом механічної енергії на організм людини, використовувався як профілактичний і лікувальний засіб протягом тривалого часу, ще до появи медицини.

Невід’ємною частиною лікувальних ритмів є логопедична ритміка. Ритміка мовлення - виховання дитини, розвиток ритмічного, музично-ритмічного почуття словами і рухами.

Таким чином, можна зробити висновок, що логоритмічні заняття

розраховані на всебічний розвиток дитини, удосконалення її мови, набуття рухових навичок, уміння орієнтуватися у світі, розуміння сенсу пропонованих завдань, вміння долати труднощі, самовиражатися творчо. Крім того, логоритміку використовують для оздоровчих технологій, які позитивно впливають на здоров’я дитини: в її організмі відбувається трансформація різних систем, наприклад, серцево-судинної та дихальної [5].

Корекційні заняття на логоритмічних заняттях з дітьми розв'язуються в тісному зв'язку з корекцією поведінки та мовною патологією. Без знання психології дитини певного віку ті відхилення, які викликані або протидіють мовленнєвому розладу, не можуть належним чином вплинути на дитину. Необхідно також мати на увазі, що будь-яка перебудова повинна бути початком розвитку. Це важливо, оскільки порушення мовлення можуть впливати на формування багатьох психічних процесів: мислення, пам’яті, сприйняття, уваги, здатності до регуляції, розумової діяльності. На думку Г. Волкової, корекційні логоритмічні заняття мають, з одного боку - коригування порушення функції, а з іншого – розвивати функціональні системи дитини (дихання, голосова функція, артикуляція) [2].

На думку Г. Волкової, логоритмічні заняття повинні проводитися з дотриманням таких умов: взаємозв’язок різних видів музичної діяльності, мови та рухів; спів, слухання музики, музично-ритмічні рухи зі спеціальними завданнями відповідно програмовому змісту; слухання музики супроводжується співом, спів супроводжується рухами [12].

Зміст логоритмічного заняття має бути орієнтований на розвиток емоційної чутливості до музики, інтересу до якої, активізує певні дії пов’язані з музикою. Важливе місце займає розвиток сприйняття звуків різної висоти, тембру та дикції. Повторення рухових вправ у супроводі музичного твору виконується протягом усього логопедичного заняття (з використанням різного музичного репертуару) [15].

Логопедична ритміка для дітей середнього дошкільного віку включає такі розділи:

1. Формування сенсорних здібностей: сприйняття, уваги, реакцій на ритм і слухові подразники. Спочатку формується сприйняття музики. Діти сприймають музичний твір як єдине ціле, потім починають чути й розрізняти виразну інтонацію, вступ і кінцівку.

Слухання різноманітних музичних творів, вправи на розрізнення властивостей музичного звучання: висота, тривалість, тембр, динаміка. Діти називають, про що йдеться у музиці (наприклад, про кішку чи кошеня) і показують іграшку. Візуальний образ іграшки асоціюється з певною музикою та назвою. Наприкінці логопедичного заняття діти розрізняють музику, голосні або тихі звуки музики, тембр високих або низьких дзвіночків, встановлюють звуки металофону, фортепіано, передача ритму в діях з іграшками (ходьба, біг або стрибки).

2. Формування музично-ритмічних навичок. Ходьба, біг, присідання, поєднання ходьби і стрибків, вправи з предметами, рухи відповідно до контрастного звучання музики. Темп і ритм, а також положення рук. Після закінчення логопедичного заняття діти повинні навчитися змінювати свої рухи відповідно до характеру музики.

3. Розвиток вміння зберігати рівновагу. Ходьба на обмеженій ділянці, перелізання через об’єкт, підйом на похилу площину, ходьба по мотузці, що лежить на підлозі, тощо.

4. Розвиток комплексу рухів у стрибках і танцях. Прості елементи стрибків. Танець заснований на перетворенні рухів у музичний твір, що складається з двох частин. До середини логопедичного заняття діти засвоюють танцювальні рухи в різних формах: по колу, по черзі, в парах.

5. Розвиток виразних рухових навичок. Ритмічна ходьба під музику, біг, плескання в долоні, повороти тощо. В кінці логоритмічного заняття логопедам необхідно підводити дітей до виразних рухів у вільних танцях, до постановки найпростіших пісень. Виразності рухів сприяють вправи на розслаблення рук, ніг, шиї та плечового поясу.

6. Розвиток просторової орієнтації - по черзі, парами, один за одним,

у протилежному напрямку, виконуючи прості танцювальні рухи.

7. Розвиток ритму, темпу, відчуття гучності, вміння спостерігати перерви у співі. Формування співочих інтонацій, що адаптуються до співу дорослих; спів за закінченнями музичних фраз. Наприкінці заняття діти співають прості пісеньки з короткими фразами, підлаштовуючись під дорослий голос. Цей спів супроводжується інструментальним виконанням. Навчання співу потрібно повторювати частіше в різноманітних ситуаціях: логопедичних та навчальних заняттях, а також вдома.

8. Розвиток почуття музичного ритму. Ходьба, біг, стрибки, прості танці, хороводи.

9. Розвиток моторики рук: кисті, пальці, плечі та передпліччя. Це робиться повільно і в звичайному темпі. Рухи під різну музику. Наприклад, слухаючи тиху мелодію - заколисати ляльку; слухаючи веселу музику - плескати в долоні; повторити звуконаслідування за педагогом; енергійно розмахувати прапірцями під звуки маршу; виконувати обертальні рухи під музику з зігнутими в ліктях руками; пальці однієї руки по черзі постукують пальцями вчителя в долоню іншої тощо.

Розвиток артикуляційних рухів, плавного видиху, інтонації, звуку, дикції. Вірші, вірші зі звуконаслідуванням, спів.

1. Формування ігрової діяльності. На іграх-заняттях найважливішою формою є музично-дидактична гра. Вона передбачає розвиток внутрішньо-ігрового дійства, що поєднує в собі багато функцій рухливої гри. Зміст, структура, дії та правила музично-дидактичної гри сприяють високому ритмічному, динамічному та тембровому слуху.

2. Розвиток партнерського та командного чуття, ініціативи, розвиток сфери волі – здатність до концентрації. Рухи, що відповідають музичному образу, інсценування пісень, хороводів, ігор [21].

Логоритмічне заняття включає такі елементи: динамічні вправи; артикуляційна (логотерапевтична) гімнастика; дихальні вправи; чиста мова для звукової автоматизації та диференціації; мовні ігри; пальчикова

гімнастика; гра на музичних інструментах; музичні вправи для загальної моторики; голосові та артикуляційні вправи; пісні та вірші у супроводі рухів рук; музично-ритмічні ігри з музичними інструментами, що розвивають почуття ритму; комунікативні ігри та танці для розвитку динамічної сторони спілкування, емоційності, позитивного самопочуття; вправи на розслаблення; театральні етюди; вправи на розвиток уваги та пам’яті; активні ігри, хороводи, фізхвилинки [14].

Логоритмічні заняття складають із повторення сформованих рухових навичок; врахування віку та індивідуальних можливостей дітей з мовними порушеннями; поступове підвищення вимог до дітей (ускладнення рухових, музичних та усних завдань); комплексний вплив на особистість дитини; складність, тобто зв’язок логоритміки з іншими медико-психологічними впливами та основними видами музичної діяльності (аудіювання, спів, музично- ритмічні рухи) [18].

Отже, підготовка та виконання логоритміки потребує тісного зв’язку з педагогами ЗДО: вчителем-логопедом, музичним керівником, фізінструктором, вихователем. Залучення педагогів до роботи з дітьми середнього дошкільного віку із ЗНМ дозволить сформувати основні риси особистості та полегшить процес адаптації дітей у школі.

РОЗДІЛ 2
ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ КОРЕКЦІЇ МОВЛЕННЯ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ ЗАСОБОМ ЛОГОРИТМІКИ

2.1. Дослідження мовлення дітей середнього дошкільного віку з ЗНМ 3 рівня

Експериментальна частина нашої роботи проводилась у закладі дошкільної освіти (ясла-садок) №1 «Сонечко» Петриківської селищної ради Дніпровського району Дніпропетровської області. Вибірку становили діти середньої дошкільної групи (17 дітей). Дослідження проводилось в 3 етапи: перший – констатувальний експеримент (вересень-жовтень 2024 р.); другий – формувальний експеримент (жовтень 2024 р. – квітень 2025 р.); контрольний експеримент (травень 2025 р.).

Метою констатувального експерименту було дослідити особливості мовлення дітей середнього дошкільного віку та виділити дітей у яких підтвердилося ЗНМ 3 рівня. Дослідження включало вивчення вимови, фонематичного сприйняття, вивчення складу слова, вивчення інтонаційної сторони мови, лексичного аспекту мови, зв’язне мовлення.

На етапі формувального експерименту дослідження були визначені основні напрями роботи та підібрані вправи щодо формування мовлення у дітей середнього дошкільного віку з ЗНМ 3 рівня засобами логоритміки.

Під час контрольного дослідження були проаналізовані результати корекційної роботи та підготовлені методичні рекомендації щодо корекції та вдосконалення словесної мови у дітей середнього дошкільного віку з ЗНМ 3 рівня засобами логоритміки.

Метою констатувального експерименту було визначення особливостей мовлення у дітей середнього дошкільного віку та виділення дітей із загальним недорозвиненням мовлення 3 рівня.

В експерименті брали участь діти середнього дошкільного віку. Продіагностовано 17 дітей, із них 3 дітей – ЗНМ 3 рівня. Обстеження стану мовлення починалося з ознайомленням з висновками про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дітей який надає Інклюзивно-ресурсний центр. Дослідження 17 дітей середнього дошкільного віку показало, що: 8 дітей мають нормальний рівень розвитку (НРР); 6 дітей – фонетико-фонематичне недорозвинення мовлення (ФФНМ); 3 дітей

– загальний недорозвиненням мовлення 3 рівня (рис. 2.1.). Дані дослідження показують, що не потребують логопедичного втручання тільки 48% дітей, а 52% дітей потребують роботи з вчителем-логопедом.

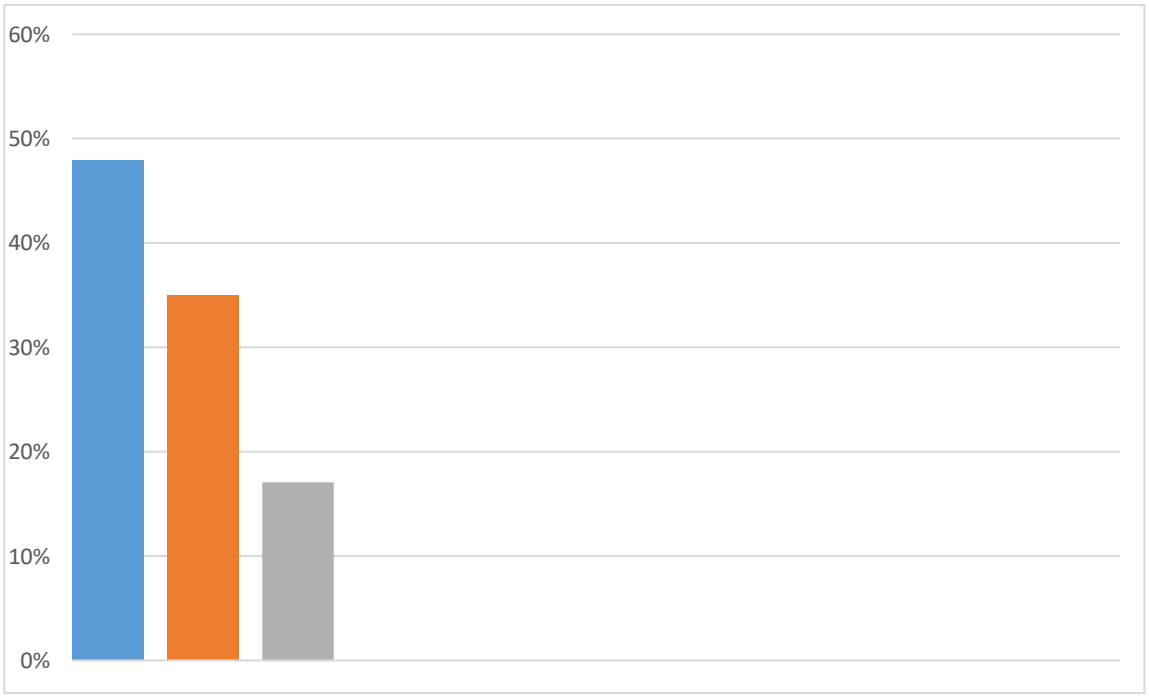

Рис. 2.1. Дослідження мовлення дітей середнього дошкільного віку (%)

Дослідження усної мови з використанням серії завдань виконується наприкінці дослідження лексики. Всі завдання виконуються послідовно, в різні дні і в першій половині дня.

З метою повноцінного вивчення мовлення дітей було використано серію експериментальних завдань, запропонованих В. Глуховим – методика обстеження монологічного та діалогічного мовлення, та дослідження мовлення дітей за Р. Лалаєвою та Н. Серебряковою, кожен із запропонованих методик включає в себе 5 етапів дослідження [12].

1. Методика дослідження монологічного та діалогічного мовлення середнього дошкільного віку за В. Глуховим відбувалося у 5 етапів:

1 етап - складання речень за предметними картинками;

2 етап - переказ тексту (відомі казки, оповідання);

3 етап - створення розповіді за серією сюжетних картинок;

4 етап - складання розповіді з особистого досвіду (запитання);

5 етап - складання описової розповіді.

Рівні засвоєння: високий, достатній, середній, низький.

Перше завдання використовувалося для визначення здатності дитини до адекватного розгорнутого висловлювання на рівні фрази (за дією, показаною на малюнку). Дитині пропонували кілька фотографій поспіль: «Дівчинка грається з лялькою»; «Діти катаються на санках»; «Кошеня грає з м’ячем»; «Хлопчик читає книжку»; «Діти збирають ягоди» [12].

Показуючи кожну картинку, дитину запитували: «Скажи, що на малюнку?» За відсутності фрази було запропоновано друге допоміжне запитання, із зазначенням зображуваної дії («що робить дівчинка, діти, кошеня, хлопчик?»).

Другим завданням було скласти речення за трьома картинками, мета – визначити вміння дітей встановлювати логіко-смислові зв’язки між предметами та вербалізувати їх. Дитині було запропоновано назвати малюнки, а потім скласти речення, яке охоплює всі три предмети. Для полегшення завдання було запропоновано допоміжне запитання: «Що зробив

хлопчик?». Дитина, виходячи зі смислового значення кожної картинки та запитання педагога, визначає можливу дію, яку можна передати у вигляді всієї фрази. Якщо дитина склала речення, зробивши лише дві картинки, то інструкцію повторювали, щоб позначити відсутній малюнок. При оцінці результатів враховувалися: чи є адекватна фраза для запропонованого завдання, характер допомоги, що надається дитині [12].

Для визначення ступеню розвитку індивідуальних навичок самовираження дітей використовувалися завдання, які складали речення на продемонстровані дії за опорними словами «нейтральний». Створення таких фраз-висловлень є необхідною мовною дією при створенні повідомлень - розповіді, описи за картинками, розповіді за серією картинок тощо. Наступні завдання мали на меті дослідити рівень та особливості формування послідовної монологічної мови дітей у доступних для віку формах (переказ, розповідь за малюнками та з особистого досвіду). При оцінюванні виконання різноманітних завдань розповіді враховувалися показники, що характеризують рівень оволодіння дітьми монологічними мовними навичками. Визначаються: ступінь самостійності у виконанні завдань, обсяг розповіді, послідовність викладу, послідовність іповнота; смислова відповідність вихідному матеріалу та встановленому мовленнєвому завданню, а також особливості фразової мови у дітей. При виникненні труднощів (довгі паузи, перерви в оповіді тощо) допомога надавалася шляхом послідовного використання підказкових, навідних і пояснювальних запитань [5].

Третє завдання полягало у визначенні здатності дітей з ЗНМ відтворювати невеликий за обсягом, простий текст. Ми використали знайомі дітям казки: «Ріпка», «Колобок», «Курочка Ряба». Текст твору читається дітям двічі; до читання діти були орієнтовані на створення переказу. При аналізі переказів особлива увага приділялася дотриманню логічної послідовності повідомлення, наявності смислових і синтаксичних зв’язків у реченнях.

Четверте завдання за серією картинок мало на меті визначити вміння дітей створювати зв'язну розповідь за наочним змістом послідовних уривків – епізодів. Ми використовували серію з трьох-чотирьох фотографій. У присутності дитини картинки розкладали в потрібній послідовності і давали час уважно їх оглянути.

Перед складанням розповіді проводився аналіз предметного змісту кожної картини з поясненням значення окремих деталей зображуваної ситуації («Зима», «Дівчина», «Синиця» — за серією «Синиця»).

При виникненні труднощів, окрім обов'язкових запитань, використовувався жест із зазначенням відповідної картинки або окремої деталі. Крім загальних критеріїв оцінки, враховувалися показники, що визначаються специфікою цього типу розповіді: смислова відповідність змісту розповіді, показаного на малюнках до спостереження за логічним зв'язком між картинами – епізодами.

П'яте завдання, створення розповіді з особистого досвіду, намагалося визначити індивідуальний рівень і особливості спорідненості фрази та монологу дитини через передачу їх мови. Дитині було запропоновано створити розповідь на близьку їй тему, пов'язану з її щоденною присутністю в дитячому садку [22].

З кількох питань-завдань було представлено план історії. Під час створення оповідання «Ігри в дитячому садку» було запропоновано розповісти, що є і групі, в які ігри грають діти, назвати улюблені ігри та заняття, пригадати ігри та розваги які гралися раніше. Потім дитина складала розповідь на окремі фрагменти, перед кожним з яких повторювалося запитання.

При аналізі виконання завдання звернули увагу на особливості фразової мови, що використовується дітьми при створенні повідомлення без візуального та текстового супроводу. Враховувався ступінь сформованості історії, який визначався кількістю значущих елементів, що містили ту чи іншу інформацію з певної теми.

Завдання шосте – гра «Стоп – кадр» – продовження розповіді за поданим початком, було покликане виявити вміння дітей розв'язувати поставлене мовно-творче завдання, вміння використовувати запропонований текст та наочний матеріал, створення історії. Дитині дали картинку, на якій зображено кульмінацію розповіді. Після аналізу змісту картини текст незакінченого оповідання був прочитаний двічі, і було запропоновано придумати його продовження.

Наприкінці розповіді зазначалося: смислова відповідність змісту пропонованого початку, дотримання логічної послідовності подій, особливості розв'язання сюжету.

Експериментальне дослідження монологічного та діалогічного мовлення за В. Глуховим під час констатувального експерименту показали такі результати дослідження (рис. 2.2., 2.3, 2.4, 2.5, 2.6).

У першому завданні «Складання речень за предметними картинками» діти з нормальним мовним розвитком цікавилися як картинками, так і завданнями порівняно з дітьми з ЗНМ, де інтерес виражався лише картинками. Мовний розвиток дітей у нормальній мові був емоційно-експресивним, ЗНМ - монотонним, емоційно-невиразним. У дітей з ЗНМ спостерігалися також пропуски слів і прийменників. Під час цієї вправи дітям з ЗНМ надавалася більша допомога у вигляді запитань ніж дітям з ФФНМ та дислалією. Дослідження «Складання речень за предметними картинками» показали наступні результати (рис. 2.2.), у дітей з:

- нормальним рівнем розвитку (високий рівень – 3 дітей; достатній рівень – 3 дітей; середній рівень – 3 дітей; низький рівень – 1 дитина);
- ФФНМ (високий рівень – 1 дитина; достатній рівень – 2 дітей; середній рівень – 3 дітей; низький рівень – 2 дітей);
- ЗНМ 3 рівня (високий рівень – 0 дітей; достатній рівень – 1 дитина; середній рівень – 2 дітей; низький рівень – 3 дітей).

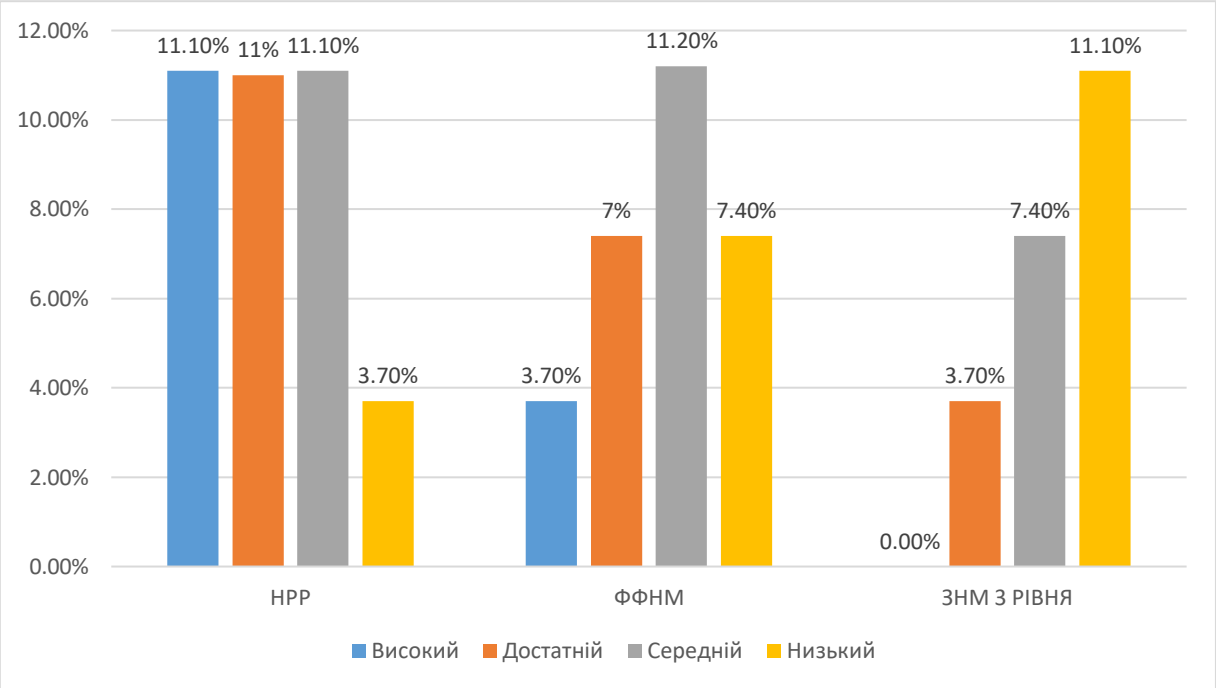

Рис. 2.2. Дослідження «Складання речень за предметними картинками» на етапі констатувального дослідження за В. Глуховим (у відсотках)

Під час другого завдання на етапі констатувального дослідження «Переказ тексту (знайомі казки, оповідання)» діти з нормальним мовним розвитком практично не помилялися. Діти з ЗНМ допускали помилки в координації, і послідовність розповіді була цілком простежена. Одній дитині із ЗНМ 3 рівні взагалі було складно склади розповідь, тільки з допомогою навідних запитань (рис. 2.3.). Показники дослідження наступні, у дітей з:

- нормальним рівнем розвитку (високий рівень – 5 дітей; достатній рівень – 2 дітей; середній рівень – 3 дітей; низький рівень – 0 дитина);
- ФФНМ (високий рівень – 2 дітей; достатній рівень – 2 дітей; середній рівень – 2 дітей; низький рівень – 2 дітей);
- ЗНМ 3 рівня (високий рівень – 0 дітей; достатній рівень – 2 дітей; середній рівень – 2 дітей; низький рівень – 2 дітей).

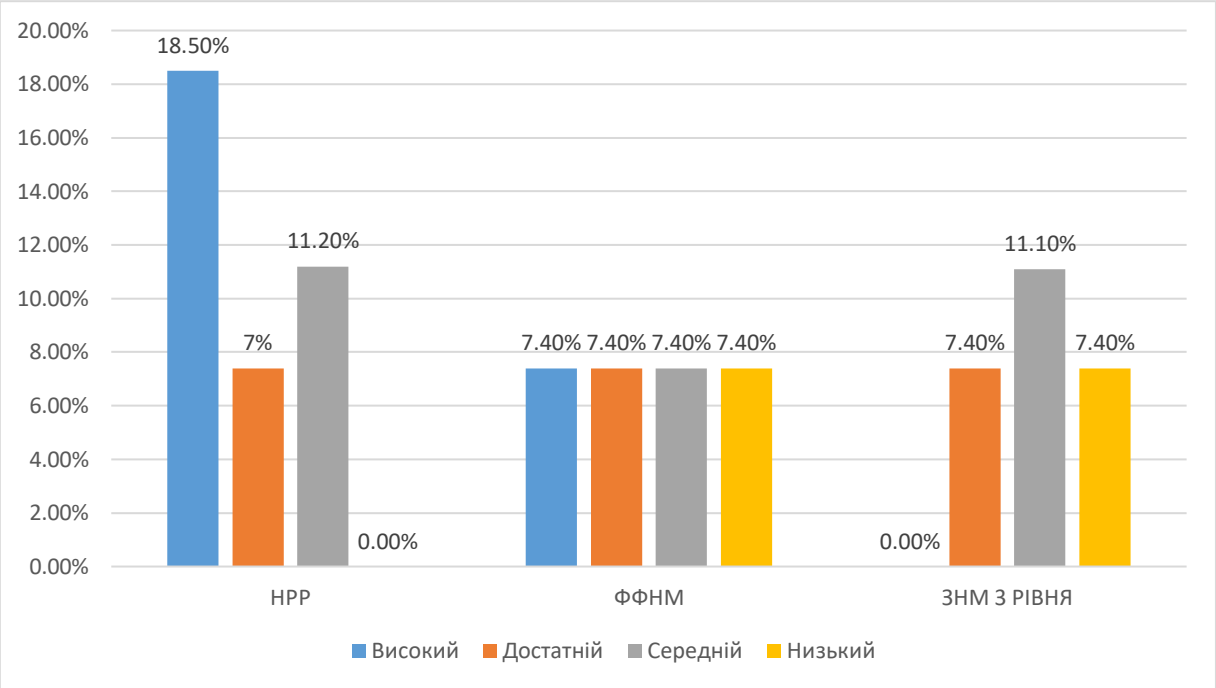

Рис. 2.3. Дослідження «Переказ тексту (знайомі казки, оповідання)» на етапі констатувального дослідження за В. Глуховим (у відсотках)

На третьому етапі нашого дослідження «Створення розповіді за серією сюжетних картинок» діти з ЗНМ мали труднощі. У розповіді були великі паузи. Логічного зв'язку між пропозиціями не було. У дітей був поганий словниковий запас (рис. 2.4.). Показники дослідження наступні, у дітей з:

- нормальним рівнем розвитку (високий рівень – 4 дітей; достатній рівень – 3 дітей; середній рівень – 2 дітей; низький рівень – 1 дитина);

- ФФНМ (високий рівень – 1 дитина; достатній рівень – 2 дітей; середній рівень – 3 дітей; низький рівень – 2 дітей);ЗНМ 3 рівня (високий рівень – 0 дітей; достатній рівень – 1 дитина; середній рівень – 3 дітей; низький рівень – 2 дітей).

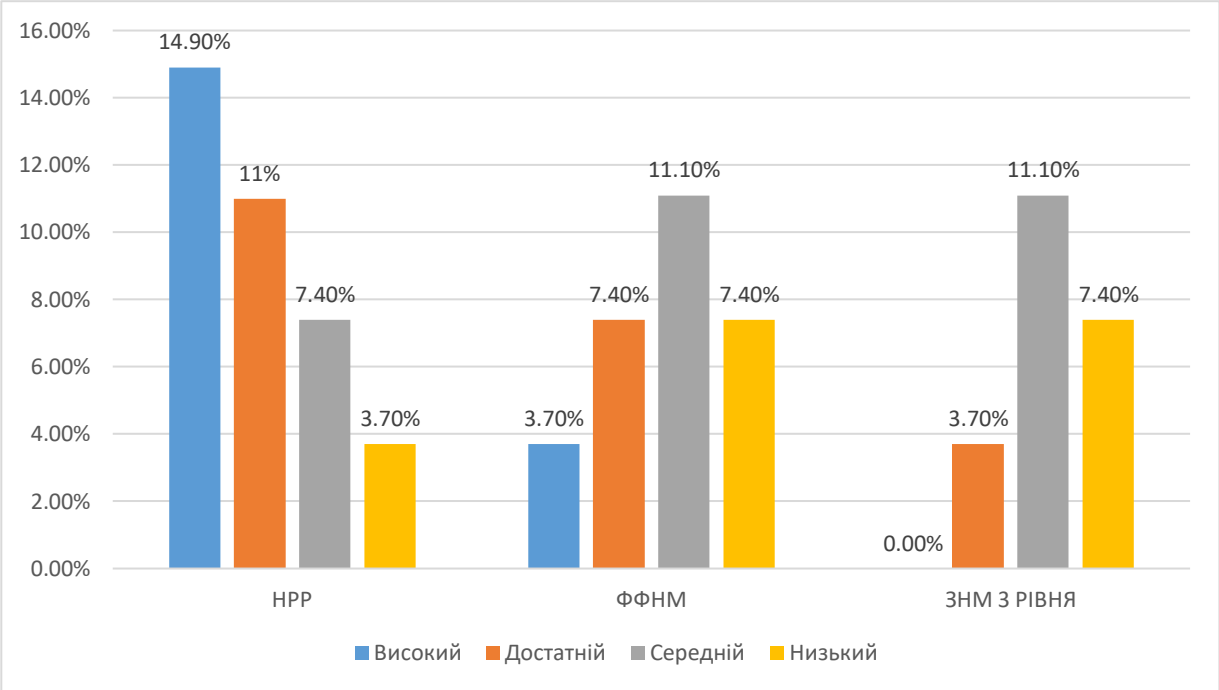

Рис. 2.4. Дослідження «Створення розповіді за серією сюжетних картинок» на етапі констатувального дослідження за В. Глуховим (%)

Під час четвертого етапу нашого дослідження «Складання розповіді з особистого досвіду (запитання)». Потрібно було закінчити розповідь, де початок вже придуманий на певну тему) не викликали інтересу дітей з ЗНМ, обидва завдання виявилися для них важко доступними. Завдання для дітей з нормальним розвитком мови у дітей викликали інтерес, і вони з радістю виконували всі завдання (рис. 2.5.). Показники дослідження наступні, у дітей з:

- нормальним рівнем розвитку (високий рівень – 6 дітей; достатній рівень – 2 дітей; середній рівень – 2 дітей; низький рівень – 0 дітей);

- ФФНМ (високий рівень – 4 дітей; достатній рівень – 2 дітей; середній рівень – 2 дітей; низький рівень – 0 дітей);

- ЗНМ 3 рівня (високий рівень – 0 дітей; достатній рівень – 1 дитина; середній рівень – 2 дітей; низький рівень – 3 дітей).

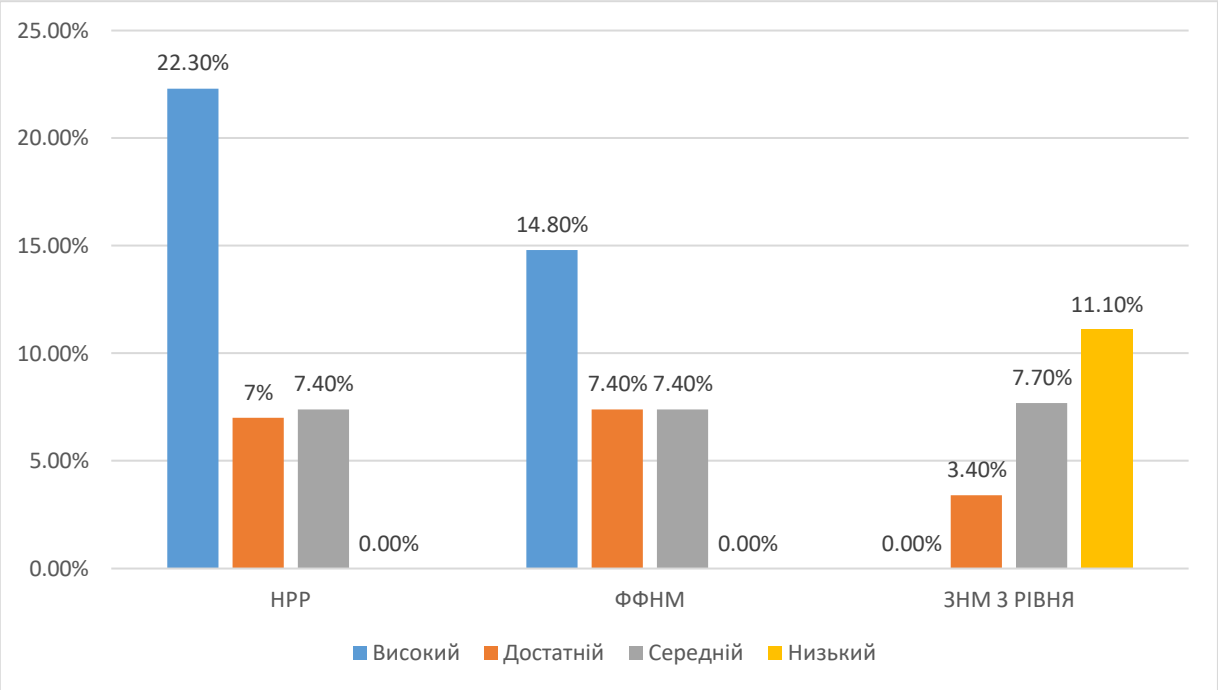

Рис. 2.5. Дослідження «Складання розповіді з особистого досвіду (запитання)» на етапі констатувального дослідження за В. Глуховим (%)

П’ятий етап нашого дослідження «Складання описової розповіді» групі дітей з ЗНМ було складніше самостійно скласти речення, ніж дітям із нормальним мовним розвитком. Діти правильно називали предмети, зображені на малюнках, речення були різко зменшені. Під час виконання

завдання була надана допомога у вигляді допоміжних питань (рис. 2.6). Показники дослідження наступні, у дітей з:

- нормальним рівнем розвитку (високий рівень – 5 дітей; достатній рівень – 3 дітей; середній рівень – 2 дітей; низький рівень – 0 дітей);

- ФФНМ (високий рівень – 4 дітей; достатній рівень – 2 дітей; середній рівень – 1 дитина; низький рівень – 1 дитина);

- ЗНМ 3 рівня (високий рівень – 0 дітей; достатній рівень – 1 дитина; середній рівень – 3 дітей; низький рівень – 2 дітей).

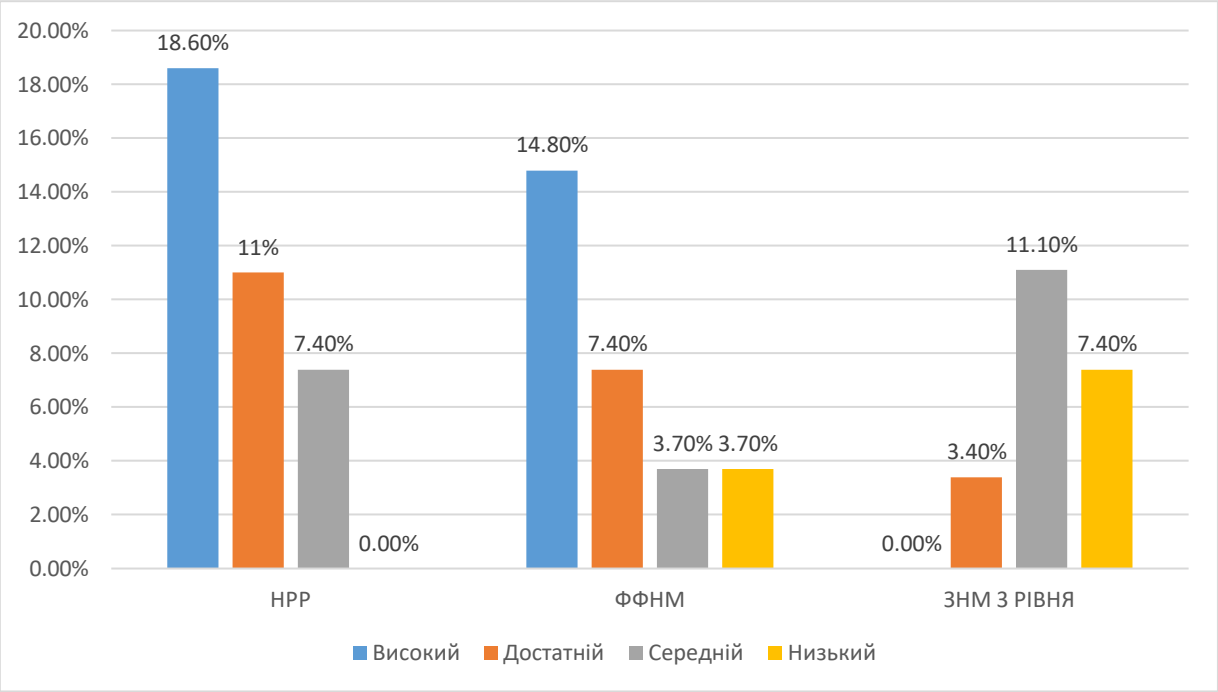

Рис. 2.6. Дослідження «Складання описової розповіді» на етапі констатувального дослідження за В. Глуховим (%)

2. Методика дослідження мовлення дітей середнього дошкільного віку за Н. Лалаєвою та Р. Серебряковим включали 5 етапів:

1етап - дослідження звукової культури мовлення;

2 етап – дослідження складової структури слова;

3 етап – дослідження фонематичного сприймання;

4 етап – дослідження лексичної сторони мовлення;

5 етап - дослідження граматичної будови мовлення.

На першому етапі при дослідженні звукової культури мовлення дітей середнього дошкільного віку зверталась увага на: вимову досліджуваних звуків для наслідування логопеду (використання символів); повторення складів (відкритий склад, закритий склад, злиття приголосних); вимова слів із заданим звуком за поданою картинкою (позиції: на початку слова; в кінці; в середині) (слова з простою та складною складовою будовою); вимова фраз, речень, віршів; вимовляти прислів’я, приказки, чисті фрази, вірші; бесіда з досліджуваним, виявлення порушень звуковимови в узгодженій предметній мові; спостереження (ігрові ситуації, клас).

На другому етапі при дослідженні складової будови слова зверталась

увага на: самостійне називання предметів, також із малюнками (матеріал – слова будови різних складів); рефлексивна вимова слів і словосполучень у структурі різноманітних складів; бесіда з досліджуваним, виявлення порушення складової будови слів у зв'язній предметній мові; спостереження; встановлення довжини слова («або прослухати слово, показати потрібний такт - короткий/довгий»); визначення кількості структурних елементів у складовій послідовності («послухай, скільки разів на сопілці грали, постав однакову кількість кружечків — ля-ляля»); визначення наголошених компонентів у складовому рядку («послухай пісню, підбери потрібну квітку – т-ту-ту, ту-ту- ту»); визначення наявності/відсутності ритмічних спотворення слова («потім послухай, чи правильний; виявлення наявності/відсутності структурного спотворення в слові; розпізнавання та диференціація слів з однаковими фрагментами (пропоноване слово і 2-3 картинки, одна з яких називається має спільний фрагмент із поданим словом (до названого слова немає картинки) слово «пила», картинки: лапа, сани, будиночок; дослідження можливості відтворення ритмічних структур: прослуховування ритмічної моделі, приклеєної до логопеда, і повторення за зразком; дослідження можливості відтворення ритмічної моделі слова биттям (вимова слова по складах з ними під час биття; заголовок малюнка, після якого слово-склад і закреслення).

Третій етап спрямований на дослідження фонематичного сприйняття яке включало: виявлення наявності/відсутності певного звуку в матеріалі ланцюга (потиснути руку, коли чуєш певний звук); виявлення наявності/відсутності певного звука в складах, у словах; вивести картинку із заданим звуком; виділення з рядка складів складів із зазначеним звуком; слова з даними звук із ряду слів або з фрази;

Розрізнення звукових фонем (диференціація): розрізнити відокремлені звуки, склади з поданими звуками; підібрати пари зображень для переносних слів; уміння виявляти порушення власної мови під час мовлення; розпізнавання порушень рідною мовою, відтворених через гравець.

Виразна диференціація фонем спостерігається чи в мовлення дітей є: повторення послідовних звуків, послідовності складів (ряд із двох складів для дітей від 4 років, 3 склади для дітей від 5 років і старше), займенники; фонематичний аналіз для дітей старше 4 років методика (дослідження починається з виділення голосних звуків на початку слова з наголосом і приголосних на кінці слова, поступово переходячи до більш важких звукових позицій у дітей) кінця слова, початок); виділення приголосного звуку від злиття двох звуків; визначення кількості голосних чи приголосних у слові; визначення, зі скількох слів складається слово; виділення всіх однакових звуків у двох названих словах; визначення місця звука в слові (що таке число); встановлення послідовності звуків у слові. Фонематичний синтез: створення слів із певної кількості звуків; творення слів із звуків, поданих у порушеній послідовності. Фонетичне уявлення: підбір слів певного предмета на певний звук; добір слів на поданий звук; підбір слів на певний звук із зазначенням його місця в слові; виділення слова, що починається на той самий звук, що й даний логопед; утворити словосполучення та/або речення, усі слова якого починаються певним звуком; визначення переважаючого звуку в словах поданого словосполучення (речення, текст); відповіді на запитання; виконання завдань за словесними інструкціями та наочним матеріалом.

Четвертим етапом є дослідження лексичної сторони мовлення, включає аналіз мовлення дітей у вправлянні: назви предметів, дій, властивостей різних лексичних груп у наочному матеріалі (частини мови: іменник, дієслово (способи руху, стани, дії), прикметник (відносний, якісний), числівник, прислівник, займенник, (позитивний аспект). Визначення дій, що стосуються заданої теми. Виділення означення слова, що позначає предмет. Підбір слова до слова-стимула (асоціативний експеримент). Пояснення значення слова. Називати якомога більше слів із певної тематичної групи. Вставка пропущених слів у речення (парадигматичні відносини). Бесіда на певну тему. Спостереження. Техніка гри.

Пасивна лексика: усне відображення предметів, дій, властивостей

різних лексичних груп у наочному матеріалі; показ картинок із повторюваними словами; підбір відповідних предметів до названих визначень; підбір назв об'єктів за їх діями; поділіть слова на «хороші» та «погані» (розуміння емоційного значення слів) (прагматичний аспект); виділення в заголовок повної назви його частини.

На п’ятому етапі аналізувалася граматична будова мови: іменник (називання множини іменника; правильне використання іменника в мовленні); дієслово (змініть дієслова за часом, числами, родом); прикметник: змініть прикметник за родами, числом; збіг прикметника, числівника, займенникового роду, числа та букв з іменниками; сполучення дієслова з іменником, займенником. Відповіді на запитання (Що тут за піраміда? Якого куба вам не вистачає? Якою частиною ми доповнюємо піраміду?); - прослуховування фраз і виправлення помилок (редагування). Словотвір: виділення споріднених слів; відповіді на запитання логопеда з використанням наочного матеріалу; ігрові ситуації: «Я скажу старе слово, а ти яке вийде»; доповнюючи речення, використавши подане слово на відповідній літері. Іменник: утворити іменник зі зменшувальним суфіксом; утворити від іменника слова, що позначають професію, за допомогою суфіксів. Дієслово: утворіть нові дієслова від основ дієслова за допомогою префікса; утворити дієслова протилежного значення за допомогою префікса; утворити дієслова від прикметників за аналогією. Назва прикметника: іменники складають прикметники, прикметники складають дієслова для позначення незакінчених дій. Синтаксис: відображена вимова речень різної структури; утворення словосполучень, речень зі слів у вихідній формі; написання речень до захаращених слів; розподіл простих речень; підготовка пропозицій щодо запропонованої картини. Розуміння граматичних форм і конструкцій: виконання дій за однокроковими та багатокроковими словесними вказівками; розуміння форм угоди (показати де синій); розуміти форми контролю прийменників: виконувати інструкцію: покласти м’яч на стіл, під стілець; показ малюнка у відповідь на запитання з прийменниками; визначення

істинності/неточності твердження; розуміння складних логічних і граматичних конструкцій (показати олівець з ключем, ключ з олівцем тощо); відповіді на запитання встановлення причинного зв'язку в реченні; прослуховування фраз і виправлення помилок.

Результати дослідження мовлення дітей середнього дошкільного віку за Н. Лалаєвою та Р. Серебряковим на першому етапі «Дослідження звукової культури мовлення» показали те, що під час виконання для дітей з нормальним мовним розвитком з'ясувалась правильна вимова звуків, тільки в 2 дітей були проблеми у вимові 1 звука. У дітей з дислалією порушена вимова 2-3 звуків. З ФФНМ - свистячі, шиплячі, сонорні та в 1-ної дитини ще звуки ф, х. У дітей з ЗНМ 3 рівня спостерігалося порушення вимови звуків: відсутність або зміна звуків, спотворення звуків у словах (початок, середина, кінець), фразах, спонтанне мовлення, стійкість порушення звуку, вимови. У таких дітей порушена вимова звуків: свистячих, шиплячих, р, л, б, в, г, ґ, й, к, п, т, ф, х (рис. 2.7). Показники дослідження наступні, у дітей з:

– нормальним рівнем розвитку (високий рівень – 8 дітей; достатній рівень – 2 дітей; середній та низький рівень – 0 дітей);

– ФФНМ (високий рівень – 0 дітей; достатній рівень – 1 дитина; середній рівень – 6 дітей; низький рівень – 1 дитина);

– ЗНМ 3 рівня (низький рівень – 6 дітей).

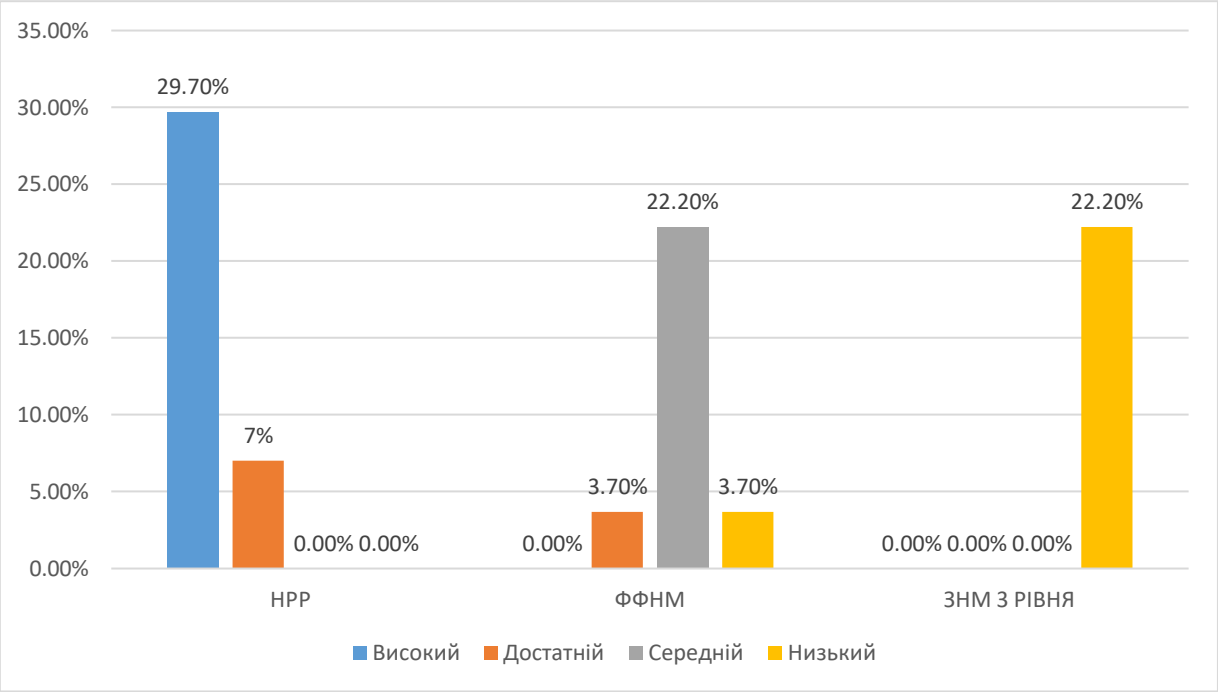

Рис. 2.7. Дослідження «Дослідження звукової культури мовлення» на етапі констатувального дослідження (Н. Лалаєвою та Р. Серебряковим) (%)

Другий етап «Дослідження складової структури слова» виявило правильність складової будови слова для дітей з нормальним мовним розвитком; стан ритмічної моделі слів під час відтворення (спів, наявність наголосу); уміння контролювати правильність вимови слів; регулярність відтворення ритмічних структур; правильність ритмічного відтворення ритмічної моделі слів у різноманітних складових структурах. Діти з ЗНМ 3 рівня показали середній рівень складності складової структури слова, яке можна було вимовити; порушення складової будови слів: пропуски; порушення послідовності складів слова (перестановки); перестановка складів у слові («деворе» - дерево); збільшення кількості складів шляхом додавання голосного складу в місці злиття приголосних «Тарава» - трава); спотворення будови одного складу: зменшення злиття приголосних («капута» - капуста); вставка приголосних у склад («линмон» - лимон) - передбачення (уподібнення одного складу до іншого); порушення відновлення ритмічних структур; порушення ритмічного малюнка слів при відтворенні слів з різною складовою будовою (рис. 2.8). Показники дослідження наступні, у дітей з:

- нормальним рівнем розвитку (високий рівень – 8 дітей; достатній рівень – 2 дітей; середній та низький рівень – 0 дітей);

- ФФНМ (високий рівень – 0 дітей; достатній рівень – 4 дітей; середній рівень – 3 дітей; низький рівень – 1 дитина);

- ЗНМ 3 рівня (високий та достатній рівень – 0 дітей; середній рівень - 2 дітей; низький рівень – 4 дітей).

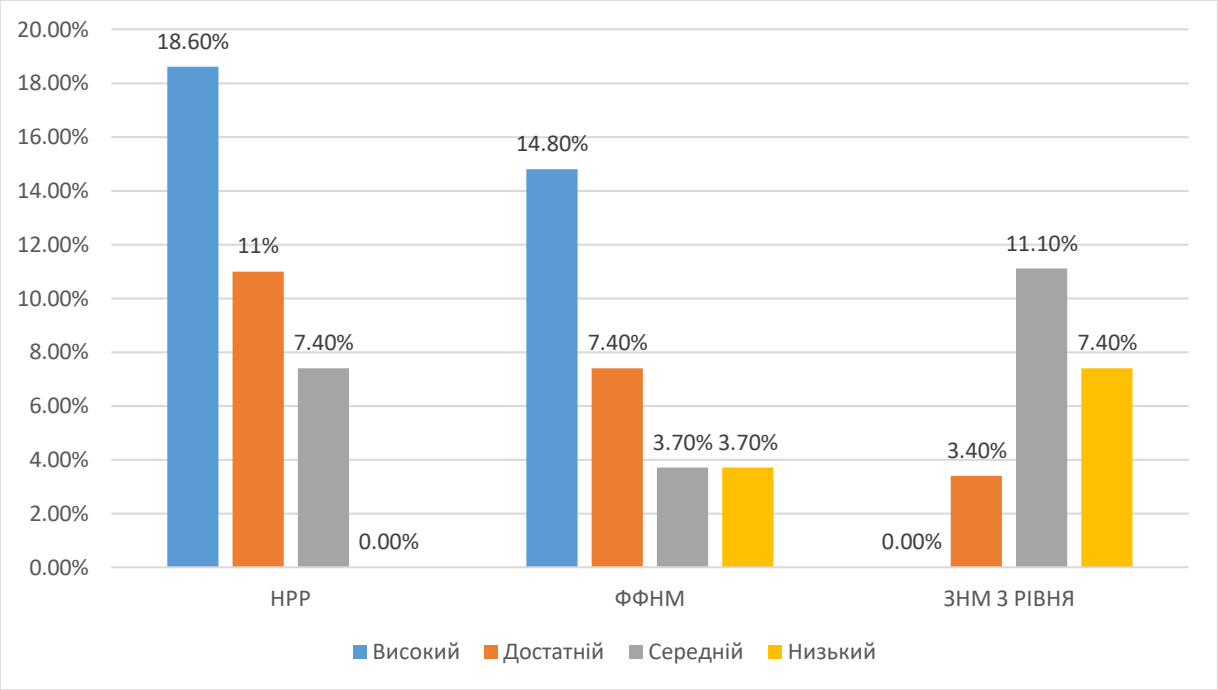

Рис. 2.8. Дослідження «Дослідження складової структури слова» на етапі констатувального дослідження (Н. Лалаєвою та Р. Серебряковим) (%)

На третьому етапі «Дослідження фонематичного сприймання» у дітей з нормальним мовним розвитком спостерігалося збереження фонемного слуху та диференціації вимови; збереження вміння розпізнавати правильну та порушену вимову фонем; збереження здатності до фонематичного аналізу та синтезу. У дітей з ЗНМ 3 рівня порушена диференціація слуху і вимови фонем на рівні складів і слів; змішування і зміна фонем; порушення здатності розпізнавати правильну і порушену вимову фонем; порушення здатності до фонематичного аналізу та синтезу; відсутність правильних фонематичних

образів (здатність виконувати фонематичний аналіз слів у свідомості). Особливості виконання: повільний темп, виконання на основі артикуляції, використання пальців чи інших засобів при розмові/поясненні (рис. 2.9.). Показники дослідження наступні, у дітей з:

- нормальним рівнем розвитку (високий рівень – 8 дітей; достатній рівень – 2 дітей; середній та низький рівень – 0 дітей);
- ФФНМ (високий рівень – 0 дітей; достатній рівень – 1 дитина; середній рівень – 6 дітей; низький рівень – 1 дитина);
- ЗНМ 3 рівня (низький рівень – 6 дітей).

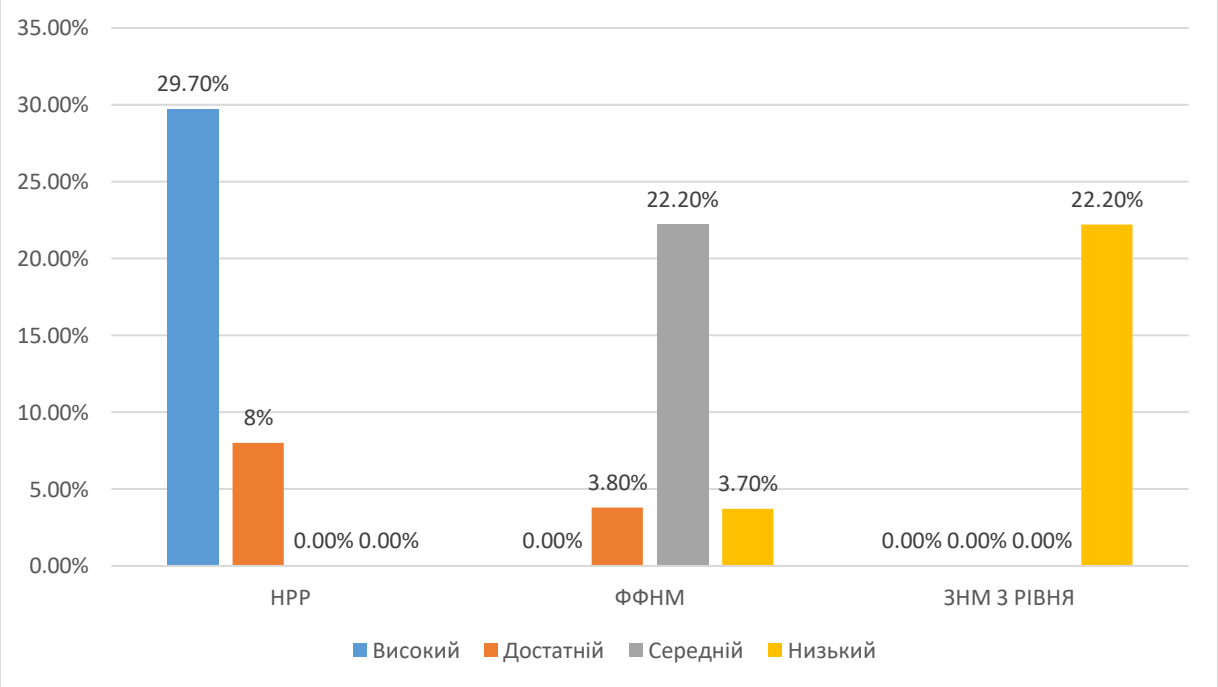

Рис. 2.9. Дослідження «Дослідження фонематичного сприймання» на етапі констатувального дослідження (Н. Лалаєвою та Р. Серебряковим) (%)

Четвертим етапом було «Дослідження лексичної сторони мовлення». Під час виконання мовлення дітей з нормальним мовним розвитком характеризувався: кількісний (обсяг) та якісний склад активного та пасивного словника (предметний словник, словник дієслів, словник прикметників, антонімів, синонімів тощо) – високий та достатній рівень; характер лексичних

помилок – без словозмін: уміють узагальнювати; розуміння емоційного змісту слова; узгодження словникового запасу за віком. Для дітей з ЗНМ 3 рівня:

кількісний (об’ємний) та якісний склад активного та пасивного словника у дітей з ЗНМ на низькому рівні; характер лексичних помилок - наявність альтернативних слів: випадкова відповідь; на основі візуальної схожості об'єктів; порушення вміння підводити підсумки і рухатися; нерозуміння емоційного змісту слова (рис 2.10). Показники дослідження наступні, у дітей з:

- нормальним рівнем розвитку (високий рівень – 6 дітей; достатній рівень – 4 дітей; середній та низький рівень – 0 дітей);
- ФФНМ (високий рівень – 0 дітей; достатній рівень – 1 дитина; середній рівень – 6 дітей; низький рівень – 1 дитина);
- ЗНМ 3 рівня (низький рівень – 6 дітей).

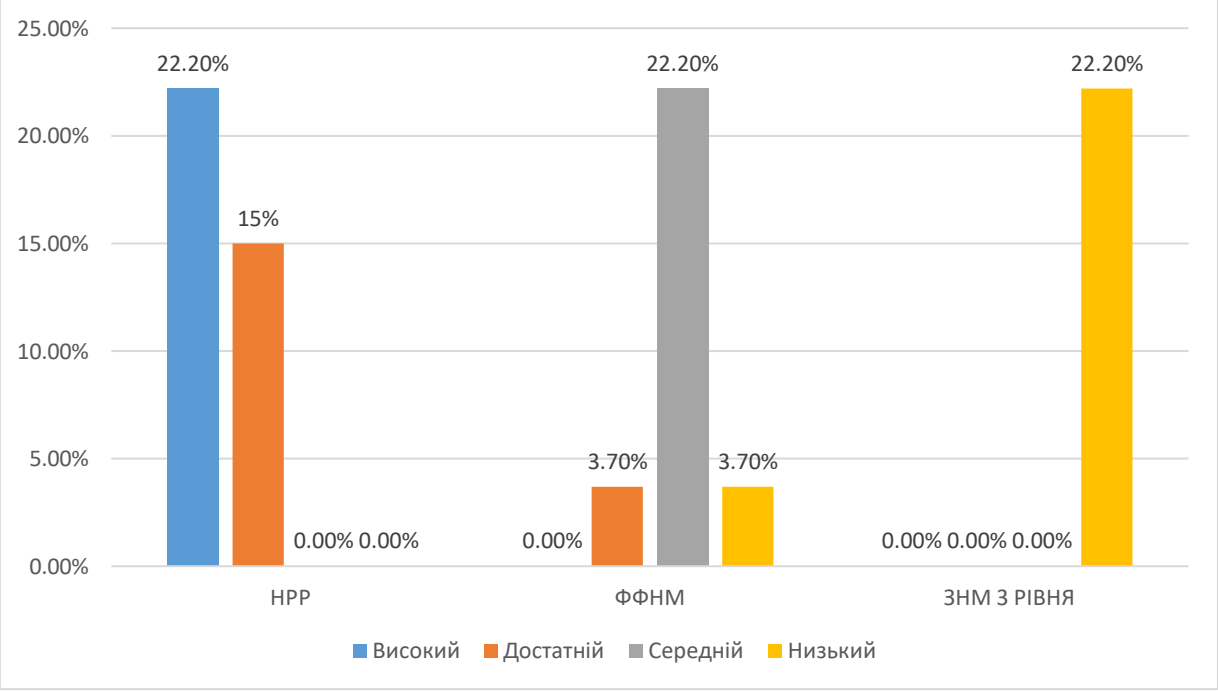

Рис. 2.10. Дослідження «Дослідження лексичної сторони мовлення» на етапі констатувального дослідження (Н. Лалаєвою та Р. Серебряковим) (%)

На п’ятому етапі «Дослідження граматичної будову мовлення» показниками мовлення є те, що діти з нормальним мовним розвитком впоралися із завданнями та виявили інтерес до завдань. У дітей з ЗНМ 3 рівня

виявлено порушення вживання флексійних граматичних форм: володіння категоріями числа, роду, іменниками та прикметниками; наявність кількості дієслів, часу та роду; порушення вміння поєднувати прикметник, іменник, займенник за родами, числом і буквою з іменниками. Уміння використовувати прийменниково-розмірні та буквені конструкції з використанням прийменників: порушення прийменників; порушення використання великих літер; характер і поширеність морфологічних аграмматизмів у словесній мові: неправильне використання суфіксів загального, числового, іменного, великого та малого регістру (заміна будь-яких великих і малих літер у формі знаменника; заміна однієї великої та малої літери іншою шляхом змішування ті самі великі і малі літери) кінцівки). Неправильне вживання загальних і числових суфіксів дієслів минулого часу; зміна префіксів і суфіксів тощо; неправильний збіг прикметників, числівників з іменником; дієслово з іменником і займенником; неправильне вживання прийменника та великої літери; порушення вживання зразків словотворення, володіння суфіксами, префіксальними способами (рис 2.11). Показники мовлення дітей:

- нормальним рівнем розвитку (високий рівень – 8 дітей; достатній рівень – 2 дітей; середній та низький рівень – 0 дітей);
- ФФНМ (високий рівень – 0 дітей; достатній рівень – 1 дитина; середній рівень – 6 дітей; низький рівень – 1 дитина);
- ЗНМ 3 рівня (низький рівень – 6 дітей).

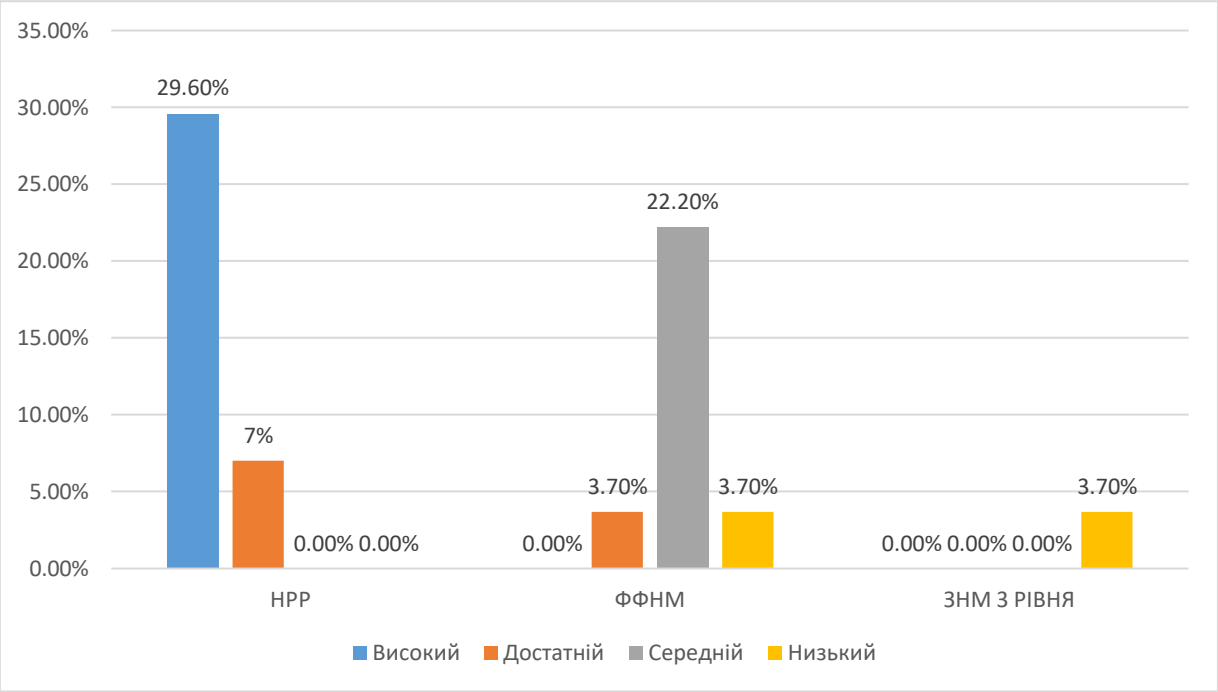

Рис. 2.11. Дослідження «Дослідження граматичної будови мовлення» на етапі констатувального дослідження (Н. Лалаєвою та Р. Серебряковим) (%)

Отже, мовлення дітей з нормальний рівнем розвитку (10 дітей) повністю відповідає віковим характеристикам, переважає високий рівень мовлення, інколи присутній достатній рівень. У дітей з дислалією (3 дітей) рівень мовлення переважає – високе та достатнє, тільки в одної дитини деколи є середній рівень мовлення. Діти в яких фонетико-фонематичне недорозвинення мовлення (8 дітей) переважає достатній та середній рівень розвитку, деколи є низький рівень розвитку. Діти з загальним недорозвиненням мовлення 3 рівня (6 дітей) простежується великий обсяг роботи з розвитку мовлення. Для дітей з даним висновком рекомендується робота з логопедом протягом 2 років, та у таких дітей переважає низький рівень розвитку, деколи є середній але рідко.

2.2. Корекція мовлення дітей середнього дошкільного віку засобами логоритміки

З часом логопедичні ритми все частіше використовуються в різноманітних реабілітаційних методиках як один із самостійних лікувальних

заходів. Тому сьогодні доцільно спиратися на досвід вчених, педагогів, фізіологів і лікарів у виправленні мовних вад дітей, особливо розпочати цю роботу в дошкільному навчанні.

Поєднання руху, музики та слів у логарифмі різне, але якою б не була роль музики і слів, музики і руху у вправі - всі вони разом формують і організовують рухову сферу дитини і позитивно впливають на її особистість і мову. Логоритміка - це симбіозу слова, музики та руху, що має на меті подолання мовних дефектів дошкільника шляхом: поєднувати мову розуму дитини з рухом і музичним ритмом; розвивати основні рухи дошкільника; розвивати музично-ритмічне чуття [28]

Досягти даної мети можливо при успішній роботі з даними компонентами.

1. Взаємозв'язок ритму з мовою: розвиток артикуляції, голосу, дихання; поєднання слова з рухами; виразність мовлення та рухів; координація ходьби та співу; розвиток уяви та творчих здібностей.

2. Розвиток основних рухів: оволодіти різними способами ходьби; формування правильної постави; вміння орієнтування в просторі; набуття навичок чіткості рухів; тренування дрібної моторики рук

3. Розвиток музично-ритмічного чуття: активізація уваги; вміння зображати характер ритму в русі та мовленні; відчуття ритму музики.

Щоб поєднати в свідомості дитини чітке мовлення з музичним ритмом і руховою активністю, дитині пропонують дихальні вправи, які сприяють правильному діафрагмальному диханню. Довго тягнути голосні [а], [о], [у], [і], потім приголосні [ш], [ф], [х] або [с]; вправи на розвиток голосу та артикуляції (спів звуків [й], [о], [а], [і] та вигуки, що виражають радість, біль, гнів, страх: «Ой! Ой! Ай! також парні звуки [б] / [п], [к] / [г] / [ґ], [д] / [т], [в] / ф]).

У дошкільному навчальному закладі, де проводяться логоритмічні заняття з дітьми, будуть корисні оздоровчі та корекційні технології, зокрема: валеологічні пісні; артикуляція, дихання та пальчикова гімнастика;

фонопедичні та оздоровчі вправи; вокальна терапія; вокальна міміка; масажні вправи та ігровий масаж.

Валеологічні пісні. Велику увагу слід приділяти розвитку та вихованню голосу дітей. Голос є своєрідним індикатором здоров'я людини: у тих, у кого голос сильний, зазвичай здоров'я добре. Важливо правильно підібрати голосові вправи, в тому числі валеологічні пісні які розвивають звуковисотний і ритмічний слух, готують голосові зв'язки до співу. Прості слова і мелодії з звуками покращують настрій, а також емоційний клімат. Такі пісні можуть супроводжуватися самомасажем біологічно активних ділянок обличчя та шиї, ритмічними рухами та жестами [23].

Артикуляція, дихання і пальчикова гімнастика:

- артикуляційна гімнастика сприяє розвитку м'язів мовленнєвого апарату, розвиває музичну пам'ять (що сприяє запам'ятовуванню тексту), а також увагу і почуття ритму, підвищує рівень мовного розвитку дітей, їх співочі навички, покращує міміку. Артикуляційні вправи підбирають відповідно до рекомендацій вчителя-логопеда;

- дихальна гімнастика сприяє розвитку дихальної системи, коригує мовні порушення, покращує співочі навички дітей. Доцільно використовувати елементи дихальної гімнастики О. Стрельникової та дихально-звукової гімнастики Р. Бройса, які надають комплексну лікувальну дію на організм. Основний комплекс дихальної гімнастики складається з таких вправ: «Обійми друга за плечі», «Наші долоні», «Бігуни», «Ніжне кошеня», «Маленький маятник», «Великий маятник», «Чутливі вушка», «Впевнені кроки», «Повороти головою», «Перекати». Педагог також знайде корисні вправи для змішаного дихання, злагодженої роботи дихальної, голосової та артикуляційної систем центральної нервової системи, коригує порушення носового дихання;

- ігри пальцями та жестами веселі та короткі (1,5-2 хв.), легко запам'ятовуються, імітують дорослого, дозволяють дітям розслабитися під

час малорухливої діяльності (наприклад, слухання музики) і при цьому не відволікають дітей від основної діяльності [12].

Фонопедичні та оздоровчі вправи покликані розвивати інтонаційний і фонематичний слух, розширювати діапазон мовлення та співочого голосу. Звукоімітаційні ігри допомагають порівнювати та відтворювати інтонації різної висоти, формують певну легкість звукотворення, невимушеність мовлення, зміцнюють голосові зв'язки дітей і готуються до співу, правильно вимовляють звуки, запобігають захворюванням верхніх дихальних шляхів.

Вокальна терапія. Система вокальної терапії, яка включає роботу м'язів і голосу, є шляхом до міцного здоров'я без використання ліків (о-о-о] вокалізація стимулює легені, трахею, горло, лікує руки і ноги; звук [у-у-у] – активує щитовидну залозу, є корисний для лікування ангіни, покращує зір і слух, звук [е-е-е] - функції дихальних центрів мозку і центру мови, усуває слабкість, млявість і корисний при лікуванні слуху. Такі утримання слід використовувати як сигнал перед зміною діяльності (це допомагає зосередити увагу дітей) [4].

Вокальний вираз обличчя – це вираження емоцій у ритмі, інтонації, вібрації голосу, тембру.

Масажні вправи та ігровий масаж. і Дж. Цуцумі підвищує захисні властивості верхніх дихальних шляхів і нормалізує вегето-судинний тонус всього організму, діяльність вестибулярного апарату та ендокринних залоз. Знижується частота захворювань верхніх дихальних шляхів. При погладжуванні певних ділянок тіла використовуйте пестощі, розминання, розтирання і легкі розтирання. Вправа ефективніше, якщо дитина розмовляє зі своїм тілом, говорить йому компліменти: «Мої ніжні рученята» «Чутливий носик».

Самомасаж за системою А. Уманської – один із найефективніших способів зміцнення здоров'я без вікових обмежень, при виконанні самомасажу певної частини тіла дитина впливає на весь організм:

- пальчикові ігри дозволяють грайливо розминати та масажувати

пальці та долоні, приносячи користь усім внутрішнім органам. На заняттях музики під час звучання музики проводяться пальчикові ігри (під час співу дітям показують яскраві ілюстрації, іграшки, ляльки, рукавички). Мелодію потрібно підбирати відповідно до віку дітей. Ви можете акомпанувати на фортепіано, металофоні, ксилофоні або використовувати звук шумових інструментів. Пальчикові ігри розвивають мову дитини, підвищують координацію пальців (підготовка до малювання, письма);

- мовленнєві ігри є однією з форм творчої роботи з дітьми не тільки для розвитку мови, а й для музичного виховання. Для мови характерні також засоби музичної виразності (темп, ритм, тембр, артикуляція, динаміка, форма). Використання мовних ігор дозволяє дітям оволодіти всіма засобами музичної виразності, розвиває емоційну виразність і рухову активність дітей. У мовних іграх текст, як правило, співається або ритмічно декламується хором, сольно чи дуетом, а також звучання музичних інструментів, звукові жести, рух, гучні та барвисті інструменти. Крім того, людська мова формується за участю жестів, які можуть супроводжувати, прикрашати і навіть змінювати слова. Пластичність мовлення додає музиці пантоміму та театралізованості. Мовні ігри дозволяють дітям зміцнювати голосовий апарат і оволодіти всіма виразними засобами музики, ефективно впливаючи на розвиток виразного мовлення та рухової активності дітей;

- ритмопластика сприяє розвитку особистості дошкільника за допомогою танцювальної та ігрової гімнастики. Це взаємопов’язане музичне та фізичне виховання дітей дошкільного віку. Основною метою ритмопластики є оздоровлення, розвиток опорно-рухового апарату, попередження плоскостопості, формування правильної постави, розвиток і функціональне поліпшення дихальної, кровоносної, серцево-судинної та

нервової систем, розвиток навичок емоційної виразності в музиці , свобода пересування та творчості. Рух і танець допомагають швидко і легко налагодити дружні стосунки з іншими дітьми, що в кінцевому підсумку має

психотерапевтичний ефект;

- релаксаційні вправи та ігри за методикою Е. Якобсона необхідно використовувати для зняття фізичного та психічного напруження, створення позитивного емоційного настрою, оволодіння найпростішими навичками корекції свого психосоматичного стану;

- танцювально-гімнастика «Са-Фі-Данс» Й. Фірілова, О. Сайкіна сприяє всебічному розвитку особистості дошкільника 3-7 років (зміцнення здоров'я; розвиток психомоторних і творчих здібностей, мислення, уяви та пізнання) . активність, розширення кругозору, емоційне вираження рухів у музиці, розвиток навичок свободи та творчості в рухах, розвиток лідерських якостей, ініціативи, розвиток дружби, ігри-подорожі, творча гімнастика);

- арт-терапія – метод, пов'язаний з розкриттям творчості людини. Це допомагає зменшити емоційну тривожність, підвищує самооцінку, розвиває навички спілкування та підтримує позитивні поведінкові реакції;

- ритмічна декламація — це ритмічна вимова тексту на фоні музики. Музика для фону підбирається відповідно до темпу мови, особливостей ритмічного письма, змісту тексту (так, вірш про зайчика не слід читати у супроводі повільної мелодії з нижнього регістру, а зображення ведмедя не характеризуються стрибками високих звуків);

- музикотерапія допомагає налагодити психофізичне здоров'я дітей у процесі їх життя. Розрізняють активну (рухливі імпровізації для усного коментаря, що відповідають характеру музики) і пасивну (особлива стимуляція, заспокійливе або стабілізуюче прослуховування музики або звук музики як фон) музикотерапію. Прослуховування правильно підібраної музики під час психогімнастичних сценок підвищує імунітет дітей, зменшує напругу, головні та м'язові болі, відновлює спокійне дихання. Протягом дня вихователі дошкільного закладу проводять музикотерапію: дітей вітають,

укладають спати, будять після сну під відповідну музику,

використовують як фон для занять та дозвілля;

- психогімнастика покликана розвивати у дітей навички концентрації, пластичності та координації рухів. Психогімнастичні вправи супроводжуються текстом і музикою, які допомагають дітям краще уявити і втілити певний образ, створюють позитивний емоційний настрій, усувають замкнутість, знімають втому. Під час психогімнастики діти засвоюють різноманітні емоції та вчаться керувати ними, оволодіваючи алфавітом вираження емоцій. Психогімнастика допомагає дітям долати бар'єри спілкування, краще розуміти себе та інших, дає можливість самовираження і включає такі елементи: міміку та пантомімічні замальовки; сценки та ігри для вираження певних рис характеру та емоцій; сценки та ігри з психотерапевтичною спрямованістю на конкретну дитину чи групу в цілому. На кожному занятті слід використовувати сценки та ігри про емоції радості [19].

Вправи на початку заняття (вільний рух, розминання кінчиків пальців і легкий біг), вітання - керуються різними темповими рухами та мовою під музику, навчають дітей базовим навичкам ходьби та навичок один на один, поставлених так, щоб уникати різних предметів , не торкатися під час протилежної дії один одного, дотримуватися заданого напрямку, дотримуватись однакової дистанції, обходити орієнтири та будувати ланцюжки, рядки, стовпчики (старша група). Дошкільнята вчаться орієнтуватися в просторі, праворуч і ліворуч. У дітей з порушеннями мовлення часто порушується координація рухів: у них широкі ноги, сплутані, нестійкі, уповільнені рухи. Тому з перших занять необхідно розвивати у дітей стійкість, вчити будувати стопи ближче до середньої лінії руху, піднімати їх під час ходьби.

Музично-ритмічні рухи та вправи активізують увагу дітей. Зазвичай на занятті використовується одна вправа з сигналами, що постійно змінюються (словом, музикою чи жестом). Особливе завдання музичного супроводу. Зміни музичних фрагментів, темпу, ритму, контрасту регістрів, характеру і

сили звучання, форми музичного твору дозволяють коригувати зміни в рухах, з яких складається вправа [14].

Вправи на привернення уваги розвивають точну реакцію на зорові та слухові подразники, розвивають усі види пам'яті: зорову, слухову, моторну. Діти вчаться зосереджуватись і застосовувати силу волі, тобто бажання дітей діяти певним чином у певному напрямку. Тренування такої підготовки сприяє формуванню та розвитку стійкості уваги, а також спостережливості, вміння розподіляти, зосереджувати увагу, повторювати певну кількість послідовних дій, переходити від одного руху до іншого, зберігати в пам'яті послідовність рухів.

Вправи для регуляції тонусу м'язів (масаж і самомасаж) – це загальнотренувальні та коригувальні вправи та самомасаж. За допомогою цих вправ можна вибірково впливати на розвиток спини, живота, плечового пояса, м'язів ніг («Гра з водою», «Ледачі коти», «Ростуть квіти», «Легкі й важкі руки» та ін.). Корекційні вправи використовуються для зміцнення м'язів ніг і тулуба, розвитку рівноваги, формування правильної постави («Ведмедики і ведмедики», «Веселі ніжки», «Пружина» та масаж). Такі вправи дозволяють дітям з порушеннями мовлення навчитися керувати м'язами і контролювати рухи. Для цього потрібно вивчити терміни «сильний» і «слабкий» стосовно більшого чи меншого напруження м'язів. Ці поняття відповідають музичним: «форте» - «голосно», «піано» — тихо [27].

Вправи на формування та розвиток почуття ритму та темпу. Ці вправи необхідно регулярно використовувати у формі ігор, вистав, наслідування тварин і робочих процесів, танцювальних рухів, імпровізації з використанням дитячих музичних інструментів («Гопачок», «Веселий танець», «Пташине гніздо», «Ведмедики»). Розвинене почуття ритму (засноване на розвитку музичного ритму) має велике значення в онтогенезі мови. Корекція порушень темпу та ритму особливо важлива у дітей із заїканням, тахілією (розлад мови, що характеризується сильною або сильно прискореною мовою), дизартрією, афазією (повна або часткова втрата), мовні центри кори головного мозку).

Нормалізація темпу і ритму музики допомагає відновити правильний темп і ритм мови.

Вправи на поєднання слів із рухами та музикою базуються на ритмічних конструкціях, які включають мову й музику (Дін-дон, Дощ, Моя сім'я, Смачна пісня, Топ-хлоп тощо). Роботу з вправами слід виконувати комплексно, наприклад:

- спів у супроводі рухів чи жестів;
- називання або демонстрація дії групи дітей або одного учасника;
- музичні діалоги, в яких співає лише один учасник, а решта супроводжуються над текстом пантомімою;
- мовне спілкування двох учасників або групи дітей під музику [15].

Рухи допомагають дітям передати свої думки, якщо вони не можуть зробити це усно – використовуючи вираз обличчя та пантоміму. Жести та міміка підвищують емоційну значущість інформації та сприяють її кращому засвоєнню («Сумне яблуко», «Кислий фрукт», «Весела сніжинка»). Визначити головне при малюванні зображення допомагає пантоміма. Важливе значення в пантомімі мають різноманітні жести: описові (для зображення й ілюстрації ходу думок і тексту) і психологічні (для вираження почуттів). Міміка і пантоміма допомагають дітям з порушеннями мовлення висловлювати свої думки і почуття за допомогою рухів і жестів, особливо що вони не можуть зробити це словами.

Слухання музики (сприйняття) (бесіда, встановлення засобів музичної виразності твору). Слухання музики має велике значення для формування фонематичних процесів, розвитку слухової уваги та слухового контролю. Музично-мовна діяльність виховує у дітей естетичні почуття, розвиває музично-поетичний слух, сприяє розвитку мови, є засобом профілактики та корекції мовленнєвих порушень [26].

Музичні завдання під час прослуховування музики повинні включати:

- порівняння звуків музики з навколишніми звуками;
- розділення тону;
- поділ музичних інструментів на слух за тембром звучання;
- сприйняття та виділення різних музичних настроїв (весела, сумна музика);
- виокремлення музики за темпом і формою, визначення характеру та засобів музичної виразності;
- поділ музичних творів за жанрами.

Дидактичні ігри («Ведмедик відпочиває і танцює», «Чарівний мішечок»,

«Де звучить?», «Як звучить?», «Музичне лото» та ін.). Логоритмічні заняття для дітей з мовними вадами є основою формування фонематичних процесів дитини, що є основою розвитку мови. Музика повноцінно впливає на внутрішній світ дитини: відчуваючи різні емоції, діти прагнуть поділитися ними з іншими, намагаючись висловити свої думки – спочатку за допомогою вчителя, а потім самостійно. Згодом спілкування виходить розслабленим, спокійним [26].

Гра на дитячих музичних інструментах – це вид корекційної роботи з дітьми, що розвиває координацію рухів уваги і пам’яті та дрібну моторику рук, фонематичний і тональний слух, відчуття темпу та ритму, що сприяє узгодженню співу з рухами пальців рук.

Спів. Спів і рух під музику в рамках логопедичної ритміки позитивно впливають на дітей з різними порушеннями мовлення, оскільки цей складний процес звукотворення передбачає координацію слуху і голосу, тобто взаємодію співочої інтонації, слуху та м’язових відчуттів. Особливо важливим інструментом є хоровий спів. Музика та тексти збуджують у дітей інтерес, збагачують емоційні переживання хористів. У такому психологічному стані зменшуються негативні комплекси, що полегшує

подолання мовних труднощів. При виборі пісень для дітей з мовними порушеннями рекомендуємо враховувати: вік, виховні цінності; варіанти співочого діапазону; корекційна спрямованість (етапи нормалізації заїкання мовлення; періоди щадного режиму у дітей з органічними порушеннями голосу); зміст пісень, художній текст легко вимовляється; простота і виразність запам'ятовування мелодії, логічність розташування тексту порівняно з сильними ударними звуками; простий супровід, проста музична форма; вміння інсценувати лірику [11].

Причини, чому діти неточно інтонують мелодію: психологічний стан; порушення координації слуху і голосу; голосна, нетональна, нечітка мова; патологічні порушення слуху і голосу.

Завжди дбайте про голосовий апарат дитини, бережіть голос дитини за простими правилами: дитина повинна співати не більше 10 хвилин поспіль; уникати тягаря криків і тривалої мови; не співати під час хвороби; не співати на вулиці в холодну пору року; для захисту від різких коливань температури навколишнього середовища; вокальна дієта.

Вправи на розвиток голосу та артикуляцію. Робота з голосом починається з вимови або співу голосних і приголосних звуків. Такі вправи формують і розвивають силу, висоту, тривалість звуку, виразність голосу. Останній визначається його тембром.

Для розвитку високого слуху необхідно співати довгі або короткі звуки (вчитель користується фортепіано або педаллю фортепіано); дві однакові фрази, спів, щоб придумати для них різні кінцівки; високі і низькі звуки; кроки та стрибки; і розрізняти напрям мелодії (вгору, вниз) і визначити, хто з дітей інтонує брудно [16].

Вправи на слух і координацію голосу: почніть пісню точно після музичного вступу, введіть звук і фразу, приєднайтеся до голосу музичного гіда.

Голосові вправи: спів з різними завданнями і різними тонами, а також звуки [а-е-і-о-у], при яких не можна змінити положення; проспівуйте гамму

вниз, розставляючи імена та фольклор дітей групи (іграшки, няні тощо). Голосові вправи виконувати з музикою або без неї, іноді у супроводі

металофону, дзвіночків, бубна. Наприклад: тематичні короткі гімни на 2-3 звуки для розвитку діапазону голосів на високих і низьких звуках; вокал; фонопедичні вправи для зміцнення м'язів гортані та розвитку сили голосу (покласти руки на діафрагму, затримати дихання, потім повільно видихнути; повторити 6 разів); гласандо (звук переходить від ноти до ноти); співає легато і стаккато; валеологічні пісні-рухи. При співі звуком [м-м-м] закривання рота активізує тон голосові м'язи, запобігають ларингіт [11].

Дихальні вправи сприяють розвитку правильного діафрагмального дихання, тривалості видиху, його сили та градації, їх можна поєднувати з рухами рук, тулуба, голови. Дихальні вправи можуть включати мовленнєвий і співочий матеріал, який вимовляється або співається на видиху («Дістань шину», «Понюхай квітку», «Самоварчик», «Дуй м'яч» та ін.). Вправи для тренування дихання, голосу та артикуляції повинні включати спів або декламацію віршів у різних мажорних або мінорних кольорах, вираження різних емоцій, спів пальчиковими вправами, які разом розвивають дрібну моторику та нормалізують периферійні частини мовлення дитини [23].

Танцювальні заходи. Висока активність і креативність на логоритмічних заняттях. Це танці з атрибутами та без них, хороводи, результати яких досягаються за допомогою танцювальної музики рухливої сценічної постановки, танцювальних імпровізації, ігор-драматизацій. Танцювальна діяльність розвиває уяву та уяву дітей, привертає увагу до різного характеру музики, що не виражається в руховому відношенні, привертає увагу до особливостей окремих пісень, інсценізації та танцювальних персонажів, які потребують творчого, індивідуального набору рухів. колективізму, допомогти дітям з мовними вадами позбутися комплексів. Таким чином вони створюють емоційну, невимушену атмосферу та спонукають до спілкування. Дітям з порушенням координації необхідно танцювати в повільному темпі, з порушеннями мовлення та нервової системи

– в помірному [7].

Ігрова діяльність (рухливі ігри). Ігрова діяльність має величезний терапевтичний вплив на психофізичний розвиток дітей, оскільки діти легко піддаються грі. На заняттях логоритміки слід використовувати самостійні ігри та ігри в поєднанні з музично-ритмічними, логоритмічними комплексами, які включають:

- ігри в місці, де дитина не змінює положення щодо навколишніх предметів, а лише рухає певними частинами тіла, де основним дієвим елементом є емоційний фактор («Сніжинка», «Печемо пиріжки», «Сонечко»,« Огірки»);
- рухливі ігри, які використовують різноманітні рухи – біг, стрибки, стрибки, кроки, переміщення – і які вимагають швидкості, сили, спритності, координації рухів та повного впливу на тіло («Стільці», «Побудуй будинок»);
- сюжетні рухливі ігри, в яких діти усно зображують епізоди життя чи казки, втілюють образ гри («Гномики», «Курочки», «Кіт-мишка»);
- ігри-драматизації з поетичними або прозовими текстами, різноманітними темами та сюжетами, в яких діти за допомогою пантоміми, міміки, експресивної мови передають зміст гри («Колобок», «Лисиця і зайці», «Тварини в лісі») [5]

Розслаблення. Останні вправи, особливо: маршерування під музику, психогімнастика на килимі, розслаблення на килимі в супроводі спокійних мелодій. Мета всіх цих вправ – заспокоїти дітей, спрямувати їх увагу на інші види діяльності.

2.3. Вивчення рівня сформованості мовлення дітей середнього дошкільного віку засобами логоритміки

Контрольний експеримент нашого дослідження проходив протягом травня 2025 р. Під час контрольного дослідження були проаналізовані

результати корекційної роботи та проведений порівняльний аналіз мовлення середнього дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення 3 рівня засобом логоритміки.

Аналіз порівняльних результатів нашого дослідження методики оцінки монологічного та діалогічного мовлення у дітей середнього дошкільного віку за В. Глуховим (що складається з п'яти етапів) демонструє такі позитивні показники мовленнєвого розвитку (див. Додаток А).

Порівняння даних першого етапу, що охоплював дослідження «Складання речень за предметними картинками», під час констатувального та контрольного дослідження підтверджує позитивний вплив логоритміки на мовленнєвий розвиток дітей (представлено на Рис. 2.12), що проявляється у наступному розподілі рівнів:

- На високому рівні розвитку: зростання кількості дітей з 0 (на констатувальному етапі) до 1 дитини (на контрольному етапі).

- На достатньому рівні: збільшення показника з 1 дитини (на констатувальному етапі) до 2 дітей (на контрольному етапі).

- На середньому рівні: спостерігається зростання від 2 дітей (на констатувальному етапі) до 3 дітей (на контрольному етапі).

- На низькому рівні: значне зниження кількості дітей з 3 (на констатувальному етапі) до 0 (на контрольному етапі).

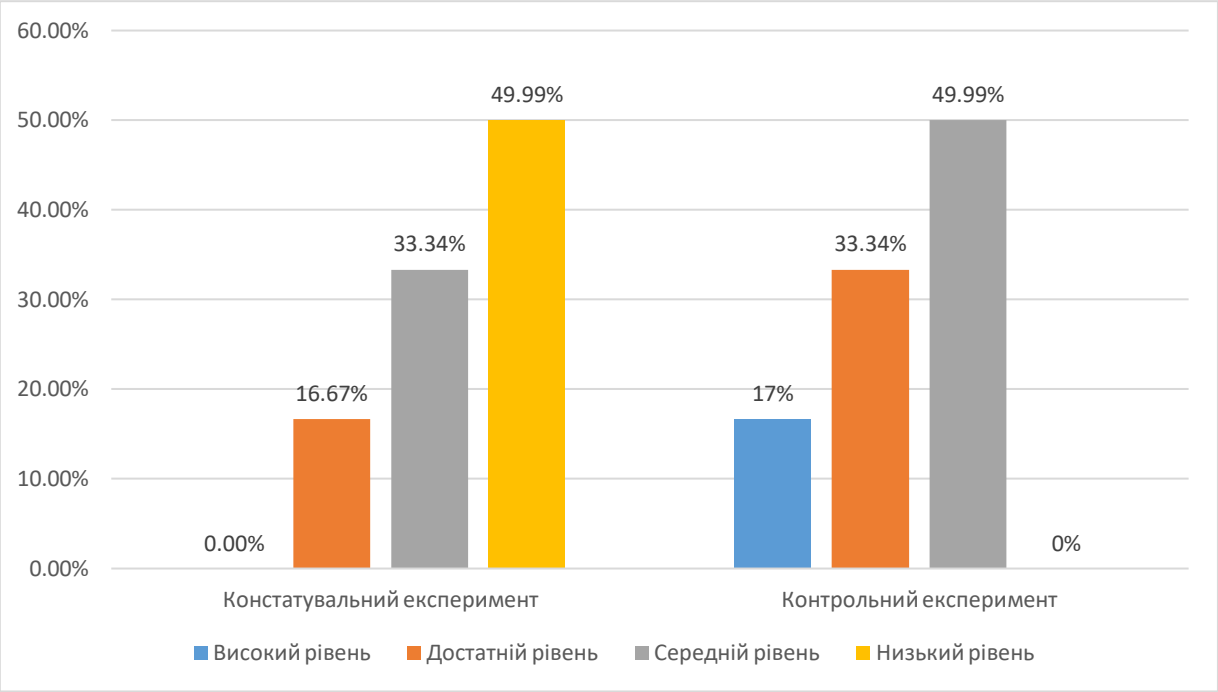

Рис. 2.12. Порівняльний аналіз результатів дослідження методики В. Глухова «Складання речень за предметними картинками» за підсумками констатувального та контрольного експериментів (у відсотках).

Аналогічно, порівняльний аналіз результатів другого етапу, що стосувався дослідження «Переказ тексту (знайомі казки, оповідання)», під час констатувального та контрольного дослідження виявив такі зміни (див. Рис. 2.13):

- На високому рівні розвитку: відсутність дітей на початковому етапі та 1 дитина на завершальному етапі.

- На достатньому рівні: зростання від 1 дитини (на констатувальному етапі) до 3 дітей (на контрольному етапі).

- На середньому рівні: кількість дітей залишилася сталою – 2 дитини на обох етапах.

- На низькому рівні: спостерігається повна відсутність дітей (з 2 на констатувальному до 0 на контрольному етапі).

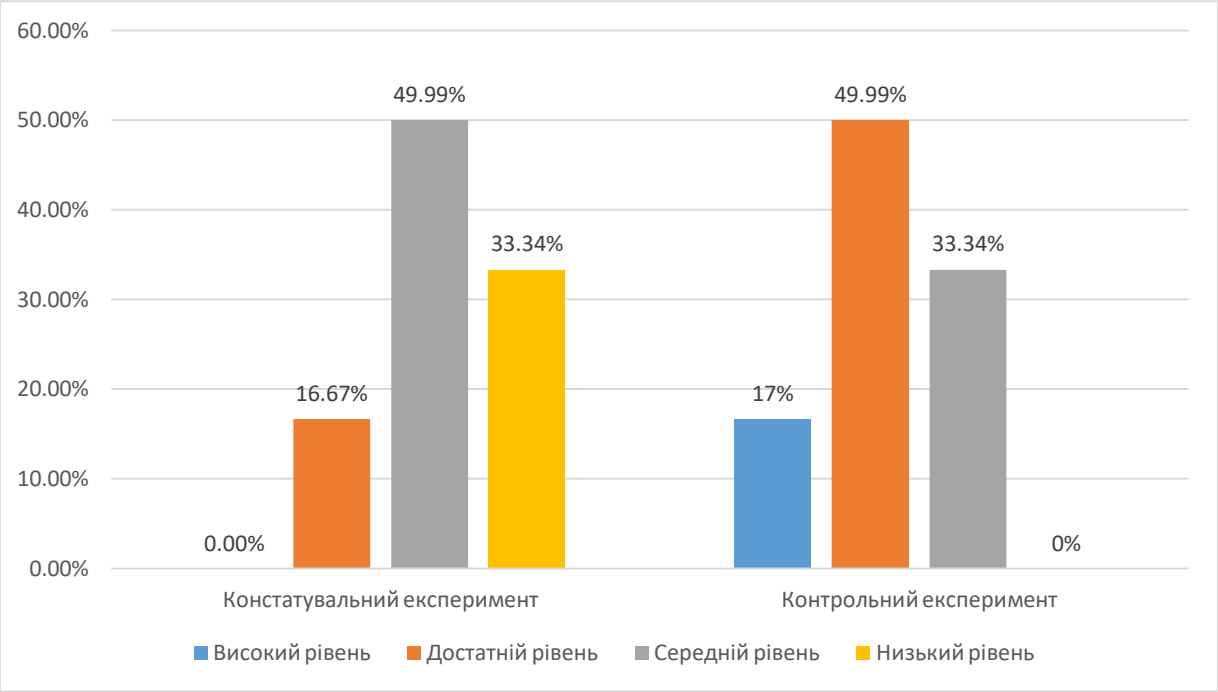

Рис. 2.13. Порівняльний аналіз результатів дослідження методики за В. Глуховим «Переказ тексту (відомі казки, розповіді)» на етапі констатувального та контрольного експериментів (у відсотках)

Порівняльний аналіз даних третього етапу – дослідження «Створення розповіді за серією сюжетних картинок» – проведений під час констатувального та контрольного експериментів, виявив наступні результати (рис. 2.14):

- високий рівень сформованості: за констатувальним експериментом – 0 дітей, за контрольним експериментом – 2 дитини;

- достатній рівень: за констатувальним експериментом – 1 дитина, за контрольним експериментом – 1 дитина;

- середній рівень: за констатувальним експериментом – 3 дитини, за контрольним експериментом – 2 дитини;

- низький рівень: за констатувальним експериментом – 2 дитини, за контрольним експериментом – 1 дитина.

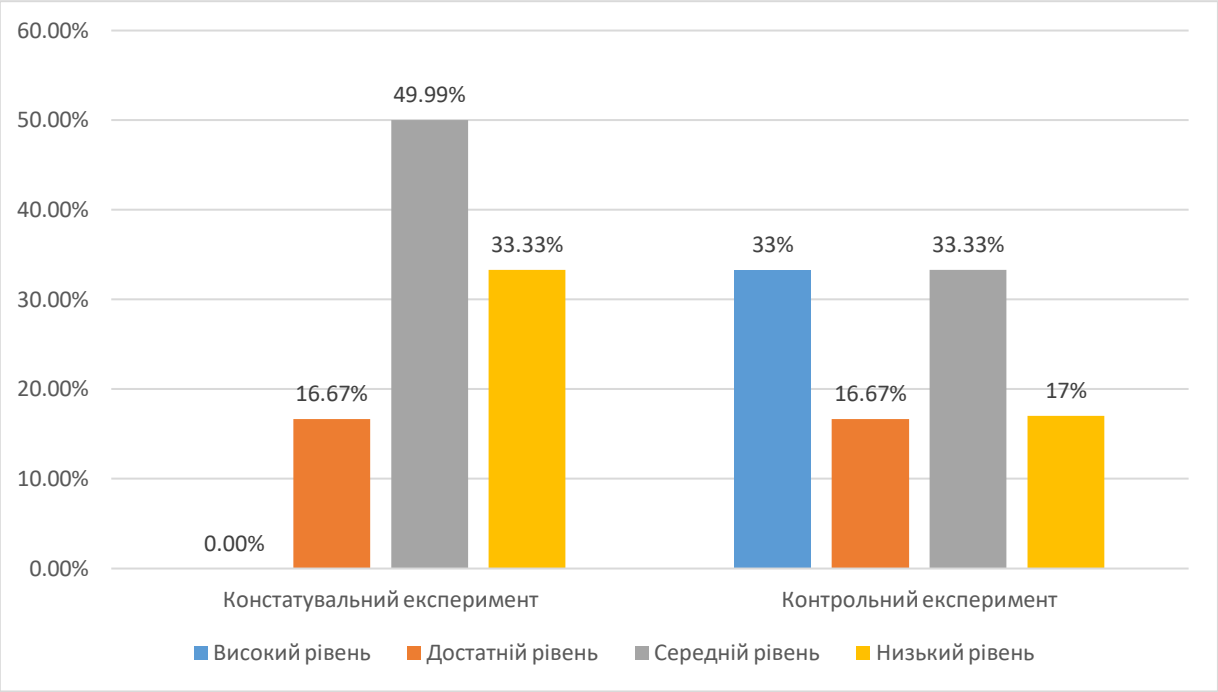

Рис. 2.14. Порівняльний аналіз результатів дослідження методики за В. Глуховим «Створення розповіді за серією сюжетних картинок» на етапі констатувального та контрольного експериментів (у відсотках)

Аналогічно, порівняльні дані четвертого етапу – дослідження «Складання розповіді з особистого досвіду (запитання)» під час констатувального та контрольного дослідження – демонструють такі показники (рис. 2.15):

- високий рівень розвитку: за констатувальним експериментом – 0 дітей, за контрольним експериментом – 2 дитини;
- достатній рівень: за констатувальним експериментом – 1 дитина, за контрольним експериментом – 2 дитини;
- середній рівень: за констатувальним експериментом – 2 дитини, за контрольним експериментом – 2 дитини;
- низький рівень: за констатувальним експериментом – 3 дитини, за контрольним експериментом – 0 дітей.

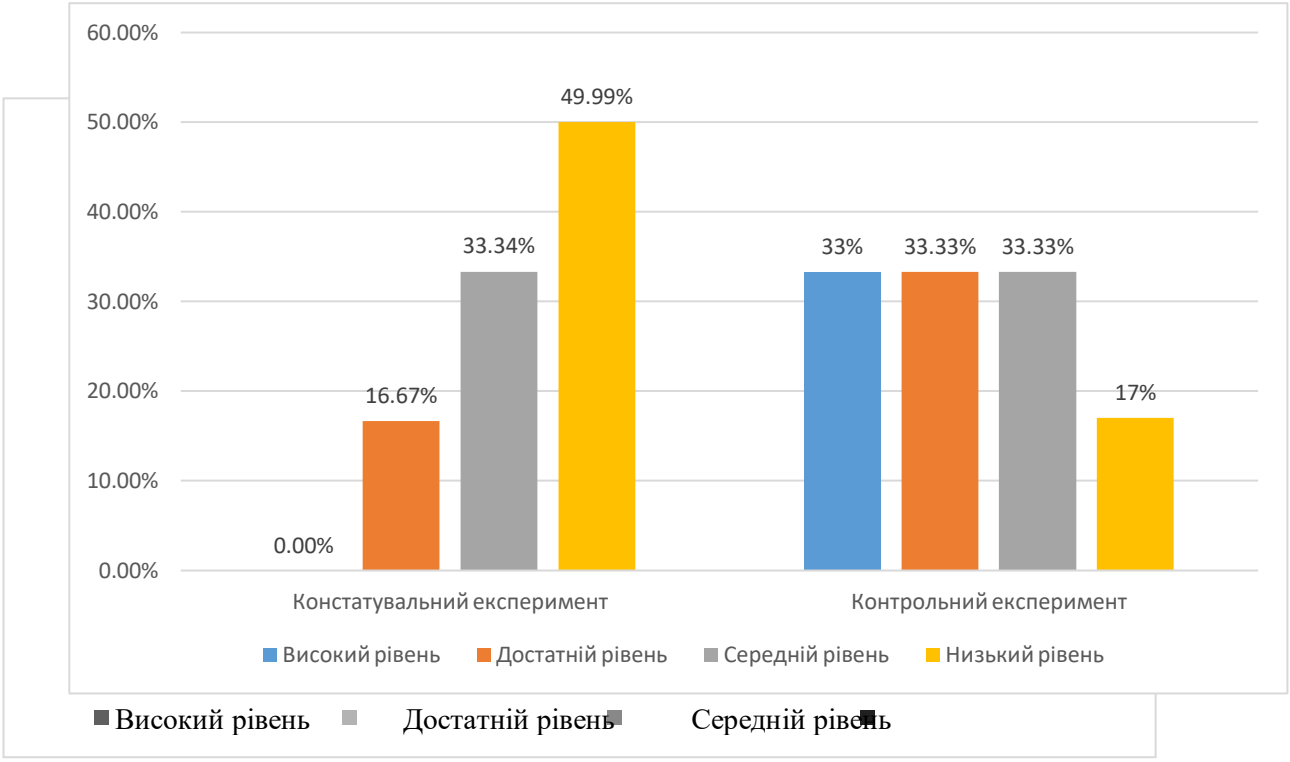

Рис. 2.15. Порівняльний аналіз результатів дослідження методики за В. Глуховим «Складання розповіді з особистого досвіду (запитання)» на етапі констатувального та контрольного експериментів (у відсотках)

Порівняльні дані, отримані на п'ятому етапі дослідження за методикою «Складання описової розповіді» під час констатувального та контрольного експериментів, свідчать про таке (рис. 2.16):

- Високий рівень розвитку: у констатувальному експерименті – 0 дітей; у контрольному експерименті – 3 дитини.
- Достатній рівень: у констатувальному експерименті – 1 дитина; у контрольному експерименті – 2 дитини.
- Середній рівень: у констатувальному експерименті – 3 дітей; у контрольному експерименті – 1 дитина.
- Низький рівень: у констатувальному експерименті – 2 дітей; у контрольному експерименті – 0 дітей.

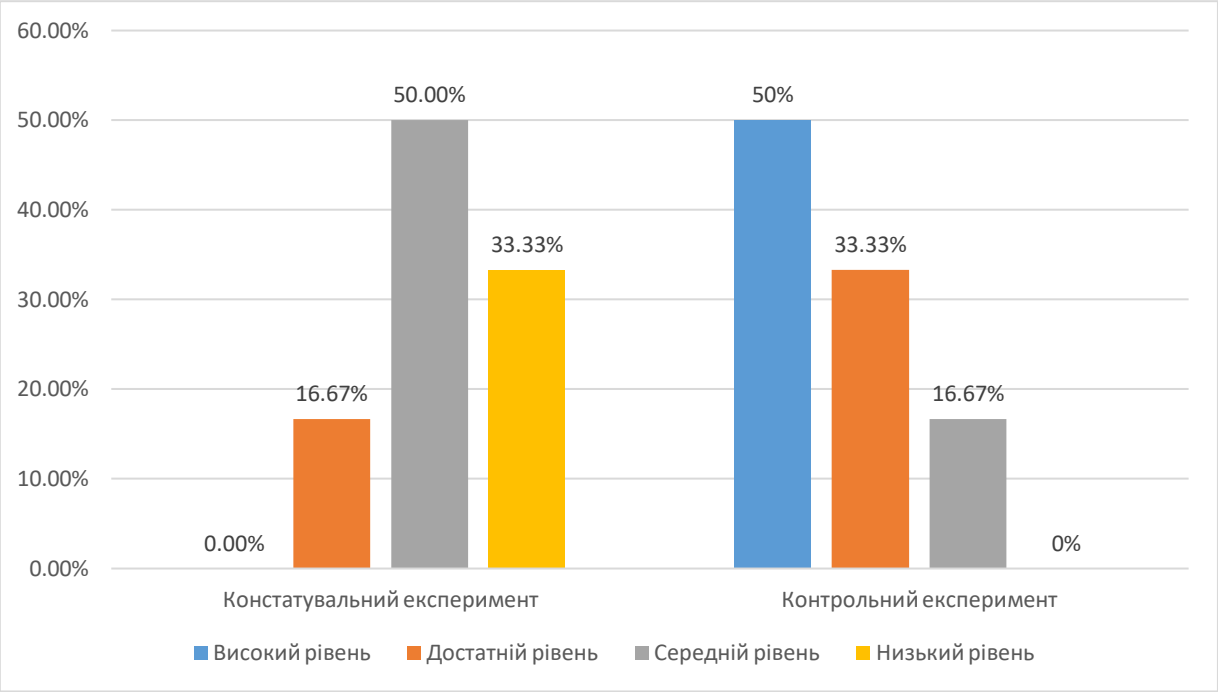

Рис. 2.16. Порівняльний аналіз результатів дослідження методики за В. Глуховим «Складання описової розповіді» на етапі констатувального та контрольного експериментів (у відсотках)

Порівняльний аналіз результатів нашого дослідження, проведеного за методикою Н. Лалаєвої та Р. Серебрякова (щодо вивчення мовлення дітей середнього дошкільного віку), виявив такі позитивні показники у мовленні дітей цієї вікової групи:(додаток 2).

– Аналіз результатів першого етапу дослідження «Дослідження звукової культури мовлення», проведеного під час констатувального та контрольного зрізів, виявив такі показники (див. рис. 2.17):

– високий рівень розвитку: 0 дітей на констатувальному етапі та 0 дітей на контрольному етапі;

– достатній рівень: 0 дітей на констатувальному етапі та 1 дитина на контрольному етапі;

– середній рівень: 0 дітей на констатувальному етапі та 5 дітей на контрольному етапі;

– низький рівень: 6 дітей на констатувальному етапі та 0 дітей на контрольному етапі.

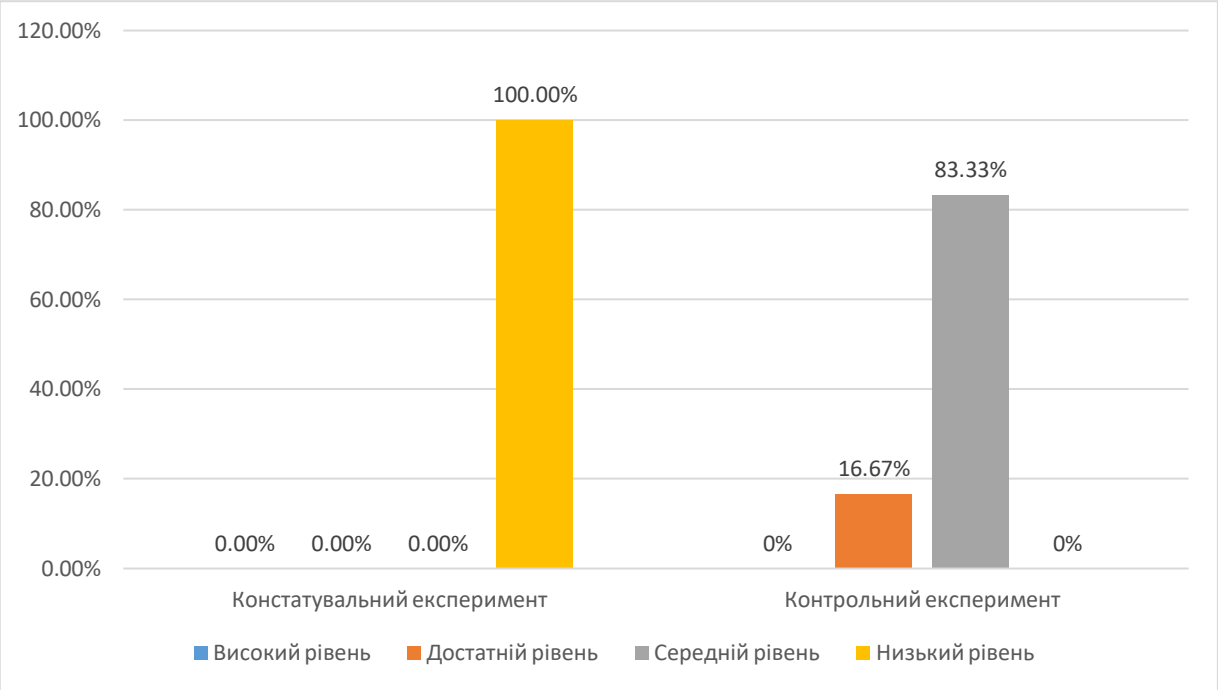

Рис. 2.17. Порівняльний аналіз результатів дослідження мовлення за методикою Н. Лалаєвої та Р. Серебрякової в рамках підрозділу «Дослідження звукової культури мовлення» на етапах констатувального та контрольного експериментів (у відсотках).

Аналіз результатів другого етапу дослідження, проведеного під час констатувального та контрольного зрізів, виявив такі показники (див. рис. 2.18):

- високий рівень розвитку: 0 дітей на констатувальному етапі та 0 дітей на контрольному етапі;
- достатній рівень: 0 дітей на констатувальному етапі та 2 дітей на контрольному етапі;
- середній рівень: 2 дітей на констатувальному етапі та 3 дітей на контрольному етапі;
- низький рівень: 4 дітей на констатувальному етапі та 1 дитина на контрольному етапі.

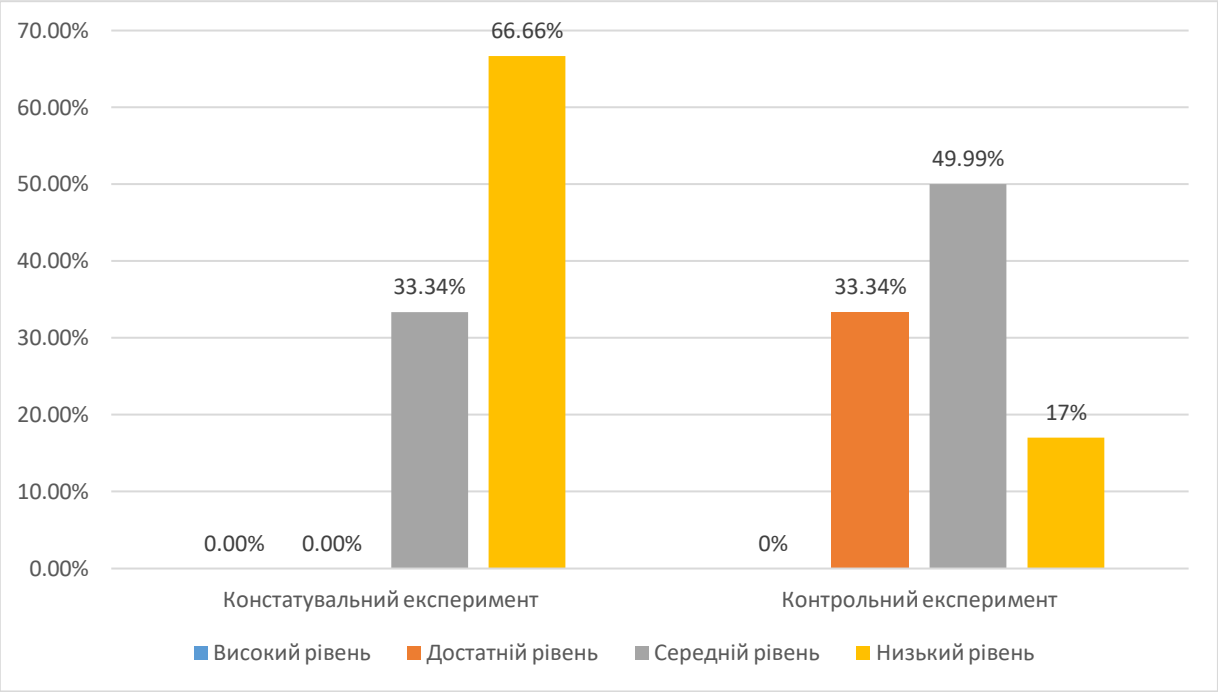

Рис. 2.18. Порівняльний аналіз результатів дослідження мовлення за Н. Лалаєвою та Р. Серебряковим в рамках підрозділу «Дослідження складової структури слова» на етапах констатувального та контрольного експериментів (у відсотках)

Аналіз результатів третього етапу дослідження «Дослідження фонематичного сприймання», проведеного під час констатувального та контрольного зрізів, виявив такі показники (див. рис. 2.19):

– високий рівень розвитку: 0 дітей на констатувальному етапі та 0 дітей на контрольному етапі;
– достатній рівень: 0 дітей на констатувальному етапі та 2 дітей на контрольному етапі;
– середній рівень: 2 дітей на констатувальному етапі та 4 дітей на контрольному етапі;
– низький рівень: 6 дітей на констатувальному етапі та 0 дітей на контрольному етапі.

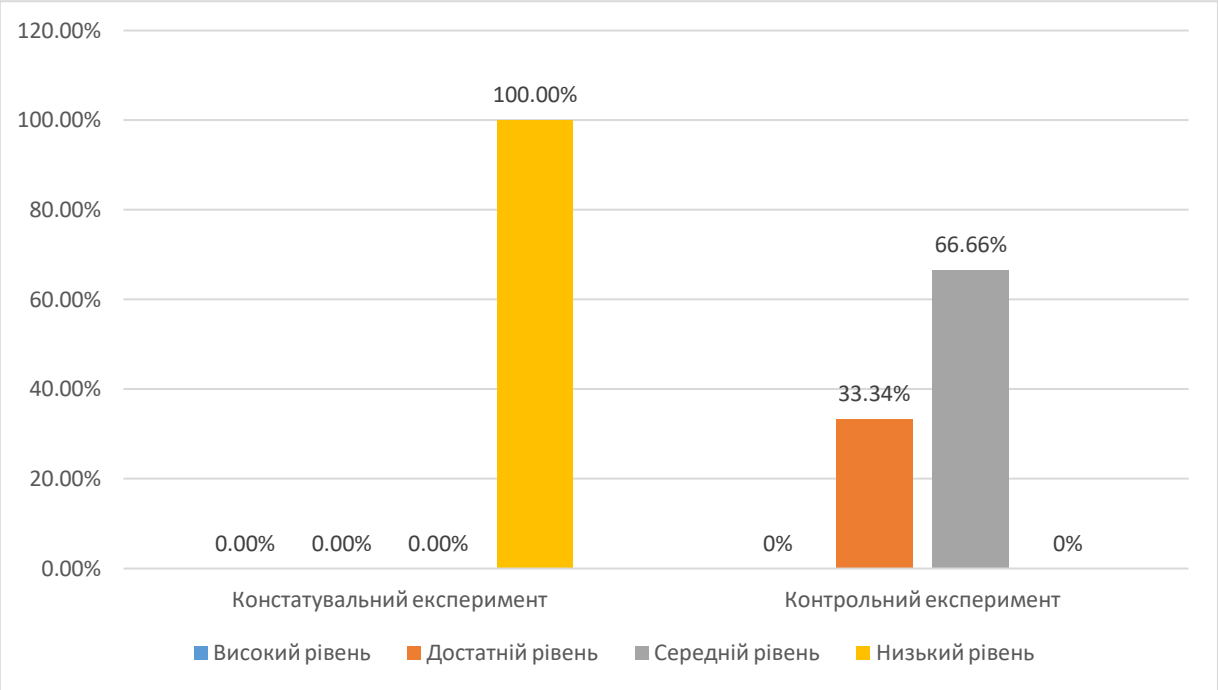

Рис. 2.19. Порівняльний аналіз результатів вивчення мовлення за методикою Н. Лалаєвої та Р. Серебрякова за аспектами «Дослідження лексичної сторони мовлення» та «Дослідження граматичної будови мовлення» на етапах констатувального та контрольного експериментів (у відсотках)

Аналіз даних четвертого етапу («Дослідження лексичної сторони мовлення») та п'ятого етапу («Дослідження граматичної будови мовлення»), проведених під час констатувального та контрольного експериментів, демонструє наступні позитивні зміни (див. також рис. 2.20 та 2.21):

- Високий рівень розвитку: 0 дітей на початковому етапі та 0 дітей на підсумковому.
- Достатній рівень: 0 дітей (початковий етап) та 1 дитина (підсумковий).
- Середній рівень: 0 дітей (початковий етап) та 4 дітей (підсумковий).
- Низький рівень: 6 дітей (початковий етап) та 1 дитина (підсумковий).

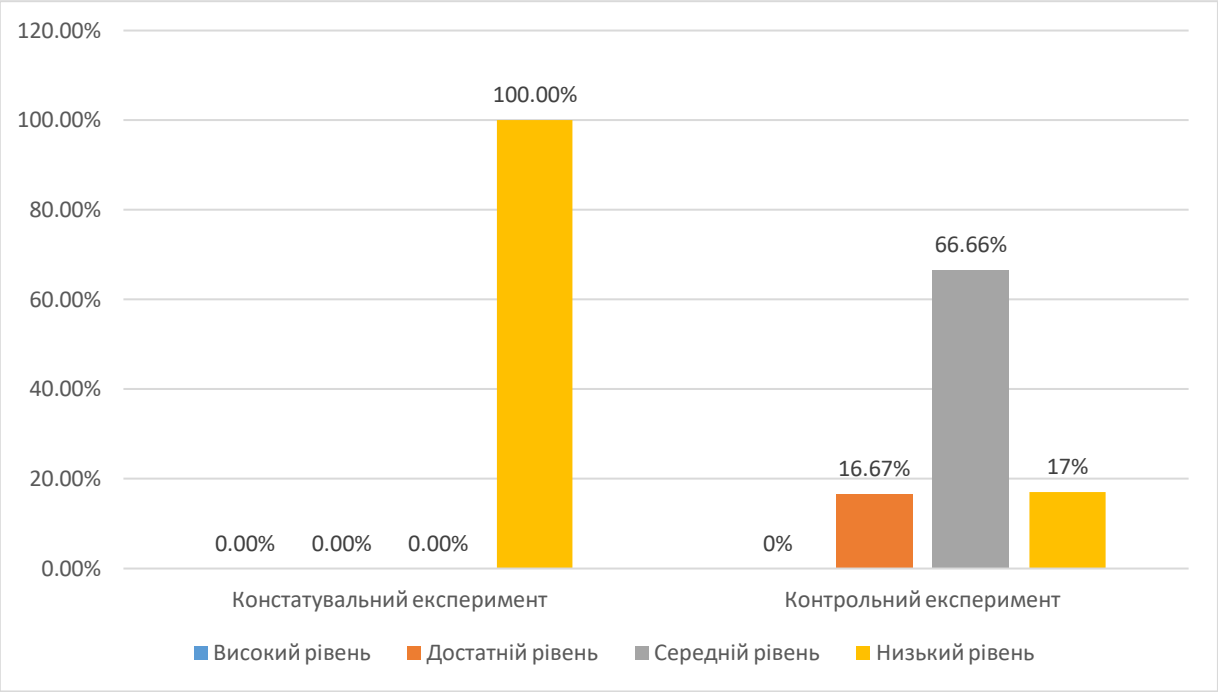

Рис. 2.20. Порівняльний аналіз результатів дослідження мовлення за Н. Лалаєвою та Р. Серебряковим «Дослідження лексичної сторони мовлення» на етапі констатувального та контрольного експериментів (у відсотках)

Аналіз результатів 5 етапу «Дослідження граматичної будови мовлення» під час констатувального на контрольного дослідження показують наступне позитивні показники (рис. 2.21):

- високий рівень розвитку (констатувальне дослідження – 0 дітей, контрольне дослідження – 0 дітей);
- достатній рівень (констатувальне дослідження – 0 дітей, контрольне дослідження – 1 дитина);
- середній рівень (констатувальне дослідження – 0 дітей, контрольне дослідження – 4 дітей);
- низький рівень (констатувальне дослідження – 6 дітей, контрольне дослідження – 1 дитина).

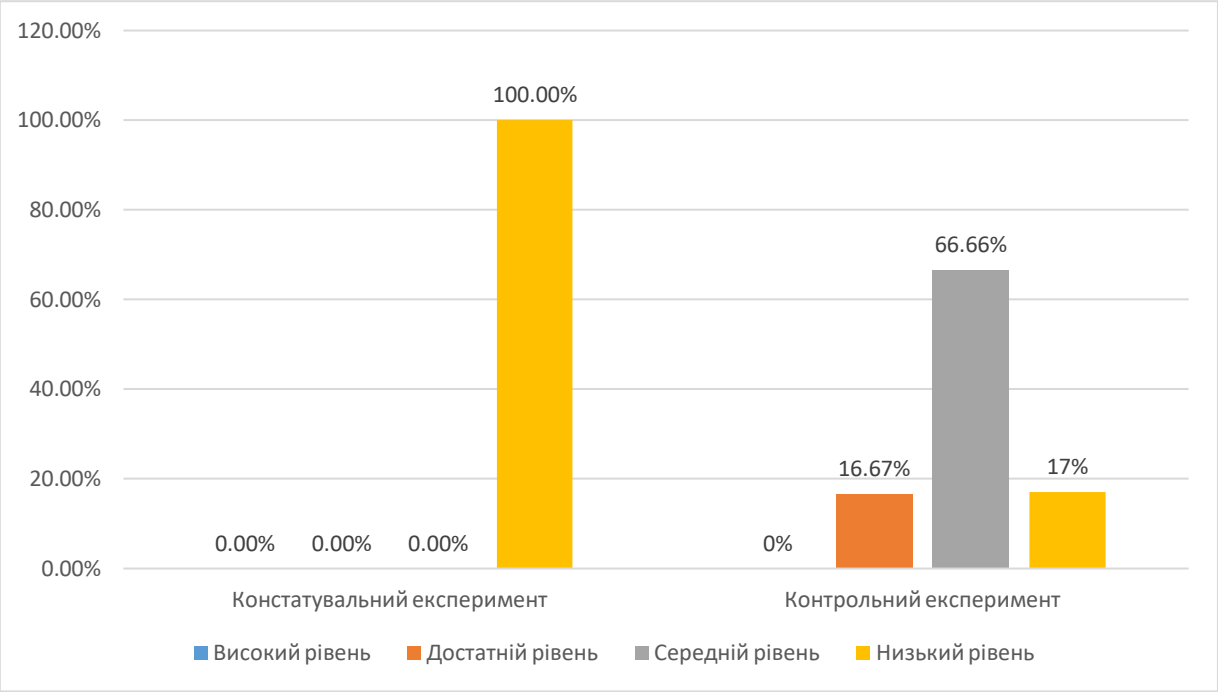

Рис. 2.21. Порівняльний аналіз результатів дослідження мовлення за Н. Лалаєвою та Р. Серебряковим «Дослідження граматичної будови мовлення» на етапі констатувального та контрольного експериментів (у відсотках)

Незважаючи на те, що на етапі підсумкового обстеження у дітей з третім рівнем загального недорозвинення мовлення не відзначено високого рівня розвитку мовленнєвих компонентів (таких як звукова культура, мовлення в цілому, словниковий запас та фонетика), нами все ж були досягнуті позитивні результати. Це пояснюється тим, що логопедична корекційна робота розрахована на дворічний період. У разі вступу дитини до школи, корекція мовлення продовжується в освітньому закладі.

За результатами обстеження шести дітей встановлено наступне:

– у двох дітей спостерігаються залишкові мовленнєві порушення, що вимагають подальшої корекції (дислалія щодо 2-3 звуків або питання диференціації/автоматизації);
– у трьох дітей діагностовано фонетико-фонематичне недорозвинення мовлення;
– одна дитина, через значну складність корекційного процесу (що було зумовлено пропуском 32% занять, труднощами з механічною

постановкою звуків, зокрема, через виражений блювотний рефлекс), продовжує мати загальне недорозвинення мовлення 3-го рівня.

Щодо останньої дитини, вдалося поставити низку приголосних звуків, провести корекцію фонематичної складової мовлення та граматичної будови. Також відзначено покращення словникового запасу та здатність краще складати зв'язні розповіді за запропонованою темою та без неї.

2.4. Методичні рекомендації щодо використання логоритміки при корекції мовлення дітей середнього дошкільного віку

Все навколо нас живе за законами ритму. Від певного ритму залежить зміна пір року, дня і ночі, пульс і багато іншого. Будь-які ритмічні рухи активізують діяльність мозку людини, сприяють активізації різноманітних аналітичних систем, формуванню цілісної діяльності людини. Тому з раннього віку рекомендується розвивати почуття ритму у доступній для дошкільнят формі – ритмічних вправах та іграх.

Логопедичний ритм є однією з ланок корекційної педагогіки. У ньому поєднуються слово (звук, музика і рух).

Логоритмічні заняття розраховані на всебічний розвиток дитини, удосконалення її мови, набуття рухових навичок, вміння орієнтуватися у світі, змісту пропонованих завдань, вміння долати труднощі, творчо виражатися. Під впливом регулярних логоритмічних вправ в організмі відбувається перетворення різних систем, таких як серцево-судинна, дихальна, мовно-моторна, когнітивна та ін.

Заняття з логоритміки сприяють:

- розвитку моторики та вміння, розвивати правильну поставу, ходу, сприяти розвитку сили та спритності, витривалості, координації рухів, орієнтації в просторі; зміцнення опорно-рухового апарату;
- розвиток дихання, рухових функцій, слуху, уваги, пам'яті, міміки;

- розвиток ритму, темпу, просодики, фонематичного слуху, здібностей

- сприйняття музичних образів і вміння відповідно ритмічно, чітко рухатися;

- здатність розслаблятися, усувати стрес;

- розвиток особистісних якостей, почуття колективізму, цілеспрямованості, впевненості в собі.

Супровідні мовні вправи цікавлять логопедів та вихователів, які не мають музичних інструментів.

Діяльність гри ґрунтується на основних педагогічних принципах – послідовність подачі матеріалу, поступове ускладнення й повторення, уточнення ритмічної будови слова та чітка вимова звуків, доступних відповідно до віку, збагачує словниковий запас дітей.

Систему логоритмічної роботи з дітьми дошкільного віку можна поділити на два напрямки: вплив на невербальні та мовні процеси.

Головними завданнями логоритмічних заходів є:

1. Оздоровчий аспект. Заняття спрямовані на покращення фізичного стану: укріплення опорно-рухового апарату, розвиток дихальної системи, дрібної та загальної моторики, сенсорних функцій, відчуття рівноваги. Формується правильна постава, хода та граціозність рухів. Крім того, звуконаслідування та спів підвищують навантаження на артикуляційний апарат, м'язи горла та гортані.

2. Освітній аспект. Виконання навчальних завдань сприяє формуванню просторових уявлень та здатності вільно орієнтуватися в просторі відносно об'єктів та інших людей. Розвивається музичний слух (зокрема, звуковисотний, тембровий, динамічний), відчуття ритму, а також розширюється діапазон співочого голосу. Відбувається тренування рухових якостей, таких як спритність, сила, швидкість перемикання та координація рухів. Діти, які мають мовні порушення, здобувають базові теоретичні знання

у сфері музики (наприклад, поняття про темп, ритм).

Виконання навчальних завдань сприяє розвитку сприйняття музичних образів, здатності до імітації, а також виразності та пластичності рухів. Це також допомагає формувати почуття колективізму та вміння діяти за правилами ігор і вправ.

Корекційні цілі:

Розвиток рухливості органів мовлення для формування чіткої вимови звуків, налагодження фізіологічного та мовленнєвого дихання. Формування слухової уваги та фонематичного слуху. Покращення загальної та дрібної моторики, кінестетичних відчуттів, міміки та організації рухів у просторі.

Розвиток і закріплення досвіду правильного використання звуків у різних формах і видах мовлення, у всіх ситуаціях спілкування, а також встановлення зв'язку між звуком та його музичним представленням. Розвиток навичок співвіднесення звуків з буквами. Формування, покращення та корекція слухо-зоро-рухової координації.

До логоритмічних занять, як і до інших, висуваються певні вимоги:

- логоритмічні заняття проводяться спільно вчителем-логопедом та музичним керівником один раз на тиждень (рекомендовано у першій половині дня, в середині тижня);
- рекомендована тривалість занять – 20-25 хвилин, залежно від віку дітей;
- логоритмічні заняття ґрунтуються на лексичних темах;
- зміст рухових та мовленнєвих вправ адаптується відповідно до рівня розвитку рухових та мовленнєвих навичок;
- під час планування занять не обов'язково включати вправи в усі розділи одразу. Важливо враховувати ступінь складності завдань та уникати, наприклад, мовленнєвих завдань безпосередньо після дуже активних рухових вправ.

Логоритмічні заняття охоплюють такі види діяльності:

- Ознайомча ходьба та просторова орієнтація: це допомагає дітям краще розуміти своє тіло та оточуючий простір.

- Динамічні вправи для регулювання м'язового тонусу: вони розвивають здатність до розслаблення та напруження різних груп м'язів. Завдяки цим вправам діти краще володіють своїм тілом, а їхні рухи стають точними та скоординованими.
- Артикуляційні вправи: ці заняття корисні в будь-якому віці, оскільки чітка вимова є основою якісної дикції. Для дітей з мовленнєвими труднощами артикуляційні вправи є обов'язковими, адже вони готують мовленнєвий апарат дитини до правильного формування звуків.

ВИСНОВКИ

Сучасні діти отримують значний обсяг інформації через телевізори, гаджети та інші засоби, що часто витісняє живе спілкування. Мозок дитини задіює ресурси на сприйняття та обробку цієї інформації, що є частиною її мовленнєвої діяльності, яка має відповідати віку та рівню розвитку. Однак розвиток мовлення має виняткове значення для гармонійного розвитку дитини в дошкільному віці. Добре розвинене мовлення сприяє повноцінному інтелектуальному розвитку, закладає основу для опанування письмового мовлення (читання та письма), а також впливає на успішну адаптацію дитини в школі.

Сучасні особливості розвитку дітей вимагають запровадження в традиційну логопедичну практику нових, актуальних методів і підходів до розвитку та корекції мовлення, таких як логопедична ритміка.

Згідно з метою та завданнями дослідження, було зроблено такі висновки:

1. Загальне недорозвинення мовлення (ЗНМ) – це порушення формування всіх компонентів мовленнєвої системи (фонетико-фонематичної, лексико-граматичної, семантичної) у дітей із збереженим інтелектом та слухом, що супроводжується різноманітними складними мовленнєвими розладами. Симптоми ЗНМ залежать від ступеня недорозвитку мовленнєвих компонентів і можуть варіюватися від повної відсутності мовленнєвої комунікації до відносно зв'язного мовлення, що містить залишки фонетико-фонематичного та лексико-граматичного недорозвитку. Спеціалізована логопедична допомога спрямована на корекцію загального недорозвинення мовлення. Корекція ЗНМ охоплює розвиток розуміння мовлення, розширення словникового запасу, формування фразового мовлення, вдосконалення граматичної будови мови, а також досягнення правильної вимови звуків та інше. Основними факторами, що призводять до загального недорозвинення мовлення (ЗНМ), є: несумісність за резус-фактором між матір'ю та дитиною;

порушення кровообігу та кисневого забезпечення плода під час вагітності (гіперемія, гіпоксія); родові травми; тривалі інфекційні захворювання в ранньому дитинстві; черепно-мозкові травми; хронічні хвороби.

До психоемоційних та психічних причин можна віднести будь-які сильні стреси чи потрясіння, несприятливі умови проживання або оточення, що не сприяє розвитку комунікативних здібностей, а також брак вербального спілкування та уваги.

З клінічної точки зору, дітей із ЗНМ поділяють на три основні групи:

– Неускладнені форми ЗНМ: виявляються у дітей з мінімальними порушеннями мозкових функцій, що супроводжуються недостатньою регуляцією м'язового тонусу, труднощами з моторною координацією, незрілістю емоційної та вольової сфер тощо.
– Ускладнені форми ЗНМ: спостерігаються у дітей із супутніми неврологічними та психічними розладами (наприклад, церебрастенічним, гіпертензивно-гідроцефальним, судомним, гіпердинамічним синдромами).

Значне недорозвинення мовлення: характерне для дітей з органічними ураженнями мозку, такими як рухова алалія.

Залежно від ступеня ЗНМ виділяють три рівні мовленнєвого розвитку:

– Перший рівень: так звані "мовчуни", у яких практично відсутнє мовлення.
– Другий рівень: характеризується наявністю лише базових елементів мовлення, бідністю словникового запасу та вираженими граматичними помилками (аграматизмами).
– Третій рівень: відзначається появою розгорнутого фразового мовлення, проте його звукова та смислова сторони є недосконалими. Діти на цьому рівні зазвичай використовують прості слова, не будують складних речень. Часто їхні фрази є неповними та уривчастими. Хоча мовлення може бути досить широким за обсягом, вільне спілкування для них є складним. Розуміння тексту при цьому рівні порушується незначно, переважно стосовно складних або додаткових конструкцій у

реченнях. Проте може бути порушене сприйняття логіки розповіді: діти третього рівня не завжди здатні встановлювати аналогії та логічні зв'язки (просторові, часові, причинно-наслідкові) у мовленні.

Логоритміка – це комплексний підхід, що поєднує мову, музику та рух. Її мета – корекція мовленнєвих порушень у дошкільнят шляхом поєднання розумового мовлення дитини з рухами та музичним ритмом. Також вона спрямована на розвиток основних рухів та музично-ритмічного чуття у дітей дошкільного віку.

Корекційні логоритмічні заняття з дітьми тісно пов'язані з виправленням поведінки та подоланням мовленнєвих патологій. За словами Г. Волкової, такі корекційні заняття, з одного боку, виправляють порушені функції, а з іншого – розвивають функціональні системи дитини (дихання, голос, артикуляцію).

Зміст логоритмічного заняття має бути спрямований на формування емоційної чутливості до музики та інтересу до неї, що стимулює певні музично-орієнтовані дії. Важливим аспектом є розвиток сприйняття звуків різної висоти, тембру та чіткості вимови. Рухові вправи з музичним супроводом виконуються протягом усього логопедичного заняття з використанням різноманітного музичного матеріалу. Ефективна корекція мовлення за допомогою логоритміки можлива за умови успішної роботи з такими складовими: взаємозв'язок ритму та мови, розвиток рухових навичок та формування музично-ритмічного сприйняття.

Експериментальна частина нашого дослідження проводилася у закладі дошкільної освіти (ясла-садок) №1 «Сонечко» Петриківської селищної ради Дніпровського району Дніпропетровської області та включала три етапи: констатувальний, формувальний і контрольний.

Під час констатувального експерименту ми досліджували особливості мовлення дітей середнього дошкільного віку та виявили тих, у кого було підтверджено загальний недорозвиток мовлення (ЗНМ) 3-го рівня. Всього було обстежено 17 дітей: 8 з них мали нормальний рівень розвитку, 6 –

фонетико-фонематичне недорозвинення мовлення (ФФНМ), а 3 – загальний недорозвиток мовлення 3-го рівня.

Для всебічного вивчення мовлення дітей було застосовано серію експериментальних завдань. Це включало методику обстеження монологічного та діалогічного мовлення за В. Глуховим, яка складалася з 5 етапів (складання речень за предметними картинками; переказ знайомих текстів, казок та оповідань; створення розповіді за серією сюжетних картинок; складання розповіді з особистого досвіду на запитання; складання описової розповіді). Також використовувалася методика дослідження мовлення дітей середнього дошкільного віку за Н. Лалаєвою та Р. Серебряковою, що також мала 5 етапів (звукова культура мовлення; складова структура слова; фонематичне сприймання; лексична сторона мовлення; граматична будова мовлення). Рівні оцінки засвоєння були такі: високий, достатній, середній, низький.

Наше дослідження показало, що хоча діти з третім рівнем загального недорозвитку мовлення (ЗНМ 3) на контрольному етапі ще не досягли високого рівня розвитку мовлення (що включає звукову культуру, загальну мовленнєву діяльність, словниковий запас та фонетичні навички), все ж були отримані позитивні результати, оскільки логопедична робота з ними запланована на два роки.

Серед шести обстежених дітей:

- у двох залишилася потреба в корекції мовлення (дислалія на 2-3 звуки або етап їх диференціації/автоматизації);
- у трьох дітей було виявлено фонетико-фонематичне недорозвинення мовлення;
- в однієї дитини, через складність корекційного процесу (зокрема, через значні пропуски занять – 32%, та труднощі з механічною постановкою звуків, наприклад, через блювотний рефлекс), зберігається третій рівень загального недорозвитку мовлення. Однак, у цієї дитини було поставлено низку приголосних звуків, покращилися фонематичні

процеси та граматична будова мовлення, збільшився словниковий запас і покращилася здатність до складання оповідань за заданою темою та без неї.

Логоритмічні заняття сприяють розвитку:

- загальної та дрібної моторики;
- правильної постави та ходи;
- фізичних якостей: сили, спритності, витривалості, координації рухів та орієнтації у просторі;
- зміцненню опорно-рухової системи;
- розвитку дихання, рухової активності, слуху, уваги, пам'яті, міміки;
- покращенню ритму, темпу, інтонаційної сторони мовлення, фонематичного слуху, а також здатності сприймати музичні образи та відповідно ритмічно й чітко рухатися.

Крім того, вони допомагають розслаблятися, знижувати стрес, розвивають особистісні якості, почуття колективізму, цілеспрямованість та впевненість у собі.

Таким чином, логоритмічні заняття слід проводити вчителю-логопеду разом з музичним керівником один раз на тиждень (рекомендовано в першій половині дня, в середині тижня). Тривалість занять має становити 20-25 хвилин, з урахуванням віку дітей. Ці заняття мають ґрунтуватися на певних лексичних темах. Зміст рухового та мовленнєвого матеріалу адаптується відповідно до рівня розвитку рухових і мовленнєвих навичок. При плануванні заняття не обов'язково включати вправи до всіх його частин одночасно.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / наук. ред. О. Л. Кононко. Київ : Світич, 2008. 430 с.

2. Боряк О. В. Корекція просодичної сторони мовлення дітей середнього дошкільного віку з дизартрією засобами логопедичної ритміки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.03. Київ, 2012. 314 с.

3. Гандзюк С. Логоритміка – система рухових вправ. Дошкільне виховання. 2012. № 1. С. 28.

4. Гандзюк С. П. Весела логоритміка : метод. посіб. Нетішин, 2009. 85 с.

5. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проєкту О. В. Огнев'юк ; наук. ред. Г. В. Бєлєнька. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 440 с.

6. Забара О. В. З історії виникнення логопедичної ритміки. Логопед. 2012. № 10. С. 8–15.

7. Загальне недорозвинення мови (ЗНМ). Інклюзивно-ресурсний центр «Піраміда» Петриківської селищної ради : веб-сайт. URL: [вставити посилання] (дата звернення: 23.12.2025).

8. Картушина М. Ю. Логоритміка для малюків. Москва : ТЦ Сфера, 2005. 234 с.

9. Картушина М. Ю. Логоритмічні заняття в дитячому садку : метод. посіб. Москва : ТЦ Сфера, 2005. 186 с.

10. Кондратенко Л. О. Весела гра — розумна голова : розвиток мовлення. Київ : Ред. загальнопед. газет, 2005. 128 с.

11. Кононко О. В. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника. Київ : Стилос, 2000. 336 с.

12. Кузнецова К. Логопедична ритміка в іграх та вправах для дітей з важкими вадами мови. Москва, 2004. 112 с.

13. Літературний матеріал для логопедичної роботи : зб. мовного матеріалу. Донецьк : ОІППО, 2000. 156 с.

14. Логопедія : підручник / за ред. М. К. Шеремет. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2010. 376 с.

15. Лопухіна І. С. Мовлення. Ритм. Рух. Санкт-Петербург : Дельта, 2003. 150 с.

16. Любан-Плоцца Б., Побережна Г. І. Музика і психіка. Київ : АДЕФ-Україна, 2002. 200 с.

17. Мартиненко І. В. Логопсихологія : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2014. 432 с.

18. Методичні рекомендації до Освітньої програми для дітей від двох до семи років «Дитина» / наук. ред. Г. В. Бєлєнька та ін. Київ : ТОВ «АКМЕ ГРУП», 2021. 568 с.

19. Московченко М. О., Зелінська-Любченко К. О. Корекція заїкання у дітей дошкільного віку засобами логоритміки. Сучасні проблеми логопедії та реабілітації : матеріали конф. (м. Суми, 15 лют. 2019 р.). Суми, 2019. С. 88–90.

20. Найдич В. М., Конюк Л. І. Використання логоритмічних прийомів у корекційній роботі. Логопед. 2014. № 3. С. 28–30.

21. Овчиннікова Т. С., Федорович Л. О. Музика, ритм і співи в логопедичній роботі : метод. посіб. / за наук. ред. Л. О. Федорович. Кременчук : Християнська Зоря, 2009. 88 с.

22. Побережна Г. І. Музика в дитячій душі. Київ : Рада, 2007. 80 с.

23. Поваляєва М. А. Довідник логопеда. Ростов-на-Дону : Фенікс, 2002. 448 с.

24. Програма логопедичної ритміки для дітей середньої групи із ЗНМ. Блог Лілії Литвинович : веб-сайт. URL: [вставити посилання] (дата звернення: 23.12.2025).

25. Савіна Л. П. Пальчикова гімнастика для розвитку мовлення дошкільнят : посібник. Київ : Школа, 2001. 48 с.

26. Савченко М. А. Методика виправлення вад вимови у дітей. Київ : Освіта, 2007. 160 с.

27. Сухар В. Л. Логоритмічні заняття в ДНЗ. 5–6 років. Харків : Ранок, 2011. 160 с.

28. Федорович Л. О., Пищалка Я. О. Конспекти логоритмічних занять із дітьми дошкільного віку з фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення. Запоріжжя : ЛІПС, 2009. 288 с.

29. Хілько Г. О., Зятіна І. М. Логоритміка для дітей-логопатів. Логопед. 2013. № 8. С. 24–28.

30. Цись О. Логоритміка – пульс розвитку вашого малюка : веб-сайт. URL: [https://childpsy.com.ua/logoritmika-puls-rozvitku-vashogo-malyuka/] (дата звернення: 23.12.2025).

31. Чеснокова Л. В., Золотарьова О. І. Заняття з логоритміки для дітей із вадами мовлення. Харків : Основа, 2017. 160 с.

32. Шабутін С. В., Хміль С. В., Шабутіна І. В. Зцілення музикою. Тернопіль : Підручники і посібники, 2006. 192 с.

33. Шеремет М. К. Логопедія : підручник. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2010. 672 с.

34. Школьник С. Я. Мовні віршовані ігри та вправи з музичним супроводом для дітей, що мають вади мовлення. Харків, 1999. 94 с.

35. Jaques-Dalcroze E. Rhythm, Music and Education. London : Chatto & Windus, 1921. 257 p.

36. Kodály Z. Selected Writings. London : Boosey & Hawkes, 1974. 250 p.

37. Orff K. Music for Children (Schulwerk). New York : Schott Music, 1950. Vol. 1. 148 p.

38. Patel A. D. Music, Language, and the Brain. Oxford : Oxford University Press, 2008. 528 p.

39. Stadnicka J. Terapia dzieci muzyką, ruchem i słowem. Warszawa : WSiP, 1998. 160 p.

40. Thaut M. H. Rhythm, Music, and the Brain: Scientific Foundations and Clinical Applications. London : Taylor & Francis, 2005. 264 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

План логоритмічних занять з дітьми середнього дошкільного віку з загальним недорозвиненням мовлення 3 рівня

Місяць	**Тема заняття**
Вересень	Іграшки Овочі
Жовтень	Фрукти Осінь
Листопад	Частина тіла Верхній одяг
Грудень	Зимові забави Хвойні дерева. Ялинка
Січень	Дикі тварини наших лісів Домашні тварини
Лютий	Транспорт Професії
Березень	Весна. Перші квіти Перелітні птахи
Квітень	Наш будинок Моя родина
Травень	Комахи Весна .Цвіте кульбаба.

Додаток Б

Конспект логоритмічного заняття . Тема «Іграшки»

І. Крокування (маршірування, перешиковування, ходьба навшпиньки та легкий біг)

М.К. Добрий день, діти! Сьогодні ми рушаємо ,до країни іграшок. Увага наша подорож починається!

ІІ Музично-ритмічні рухи та вправи

Ось солдати стали в ряд,починається парад: Раз,два,три,чотири—починайте крокувать! А ось машини мчать,шинами шуркотять. Бум,бум, тра-та-та,барабан гримить? Так,так! Це зайчики грають,лапками вдаряють-Бум! Ведмеджатко взяв гармошку,хоче він програти трошки. Ну ж бо,подивіться: ляльки вийшли танцювать, ніжки виставляють, таночок починають. Каченята –малюки теж потанцюють залюбки— кря-кря. Ось який веселий м’ячик:так і	*Ходьба маршовим кроком* *Легкий біг навшпиньки із вимовлянням Ш-Ш-Ш.* *Ритмічне плескання в долоні на склад «Бум»* *Розведення рук у сторони імітування гри на гармошці.* *Виставляють ноги на п’ятку,пружинка з кружлянням праворуч.* *Нахили вперед* *Стрибки на двох ногах,наприкінці фрази—присідання; вихователь «шукає м’ячик».* *Дрібні кроки,руки зігнуті і ліктях,колові рухи руками.*

скаче,так і скаче! Хочу я його спіймати, щоби знову з ними пограти! Паровоз всіх віз і віз:Дві труби і сто коліс—чух-чух-чух!	

Вправа на увагу та розвиток чуття ритму. М.К. На нашому шляху зустрічаються різні іграшки.

Приїхали! Нас зустрічає дзиґа!

Вправа на регулювання м'язового тонусу «Дзиґа»

Дзиґа крутиться, сміється, заснути дзизі не вдається. Вона кружляє і дзвенить, «Дзинь-дзинь!» усім нам говорить.	Повільне кружляння навшпиньки, поступово пришвидшуючи темп.
Покружляла та втомилась, і упала—бах!	Уповільнення рухів та лягання на килимок.

М.К. Трохи відпочили? Тепер пограємо та поспіваємо!

Вправа –пісенька з рухами музика на розсуд муз.керівника.

Наші діточки ростуть, як квіточки. Ніжками тупотять, ручками плескотять, Весело стрибають та відпочивають.	Діти виконують рухи за текстом пісні. Після завершення пісні – крокують, сідають на стільці.

Вправа на узгодження слів із рухами та музикою

Їде, їде наш Петрушка, конем вихваляється. Не біда ,що кінь з пластмаси, він не зламається.	Цокати язиком, хоровод по колу, на програш- підскоки

Вправа на розвиток чуття ритму та темпу. М.К. А улюблена іграшка Петрушки- бубон

Вихователь роздає бубни дітям. Під музику діти простукують ритм на бубнах.

Рухлива гра. Гра «Дзиґа»

Дзиґа музична співає, дзижчить, дзиґа музична по колу біжить. Крутиться, крутиться, крутиться спритно, та раптом ні з того ні з сього-зупинка!	Обертати перед собою кулачкими і вимовляють звук Ж. Після оплеску вихователя швидко покласти на коліна і замовкнути.

Співи. Дихальна вправа «Кулька»

Кулька повітряна, ти –неслухняна! Як відв'язалася й вгору помчала? Швидко кулько, схаменися і до мене повернися!	Підняти руки вгору-вдих, повільний видих з опусканням рук униз, зі звуком Ш-Ш-Ш.

Поспівка «Музична сходинка»

Пісня за планом муз керівника словникова й артикуляційна робота .

Танцювальна діяльність. Танок «Веселі пари» укр.нар. мел.

Рухлива гра. Гра «Хто швидше візьме брязкальце»

На підлозі розкладено брязкальця. Звучить музика польки. 1-ша частина музики –діти з брязкальцями в руках біжать по колу; 2-га частина –

зупиняються і дзвенять ними; 3-тя частина- кладуть на підлогу брязкальця і довільно танцюють ,із завершенням піднімають свої брязкальця на

швидкість.

ІІІ. Релаксація.

Додаток В

Конспект логоритмічного заняття

Тема «Фрукти»

І. Крокування (маршірування, перешиковування, ходьба навшпиньки та легкий біг)

М.К. Сьогодні ми з вами вирушаємо до фруктового садочка.

ІІ Музично-ритмічні рухи та вправи

Вправа на увагу.

Дітки у садок прийшли і там ягоди знайшли. Нахилялися, збирали, все у кошики складали. А в саду ростуть: черешеньки, Груші, Яблука, Горішки, Персики і віно град-разом це фруктовий	Маршова ходьба. Рівномірні присідання Нахили вперед, імітування наповнення кошиків. Легкий біг навшпиньки Ходьба навшпиньки Приставний крок Боковий галоп Маршовий крок

Вправа на регулювання м’язового тонусу «Яблуко», самомасаж.

Яблуко спіле кругленьке, солодке, Яблуко хрустке з бочком білобоким. Яблуко навпіл я розломлю, Яблуко з другом своїм розділю. Яблучко ,рум’яне не ховайся ,ні. Все одно тебе я з’їм!	Погладити живіт, коловими рухами. Поплескати долонею по правій руці(від кисті до плеча),по лівій руці. Потерти праву долоню ребром лівої руки .Те саме з лівою. Поплескати по руках дітей ,які стоять поруч. Потягнутися за уявним яблуком ,яке росте на високій гілці. Сісти, розслабитися

Вправа на узгодження слів із рухами та музикою «Груші»

Веселіше, діти, вийдемо гуляти, В наш садок зелений груші позбирати! Візьмемо велику драбину з собою, Наберемо кошик—і підем додому.	Узятися за руки, іти по колу хороводним кроком, співаючи. Тягнутися в гору, нахилятися праворуч-ліворуч услід за сусідом праворуч, удаючи, ніби рвуть Груші ;іти по колу.

З'являється дідусь Виноград (якщо є лялька, це добре ,якщо ні - то маску одягає вихователь)

Дід. Як ви чудово співаєте! А я тут на роботі. Дуже ,дуже вам радий! Я дідусь Виноград.

М.К. Вітаємо, дідусю! Ми теж дуже раді що потрапили у твій сад!

Дід. А потанцюєте зі мною? М.К. Із задоволенням!

Вправа на розвиток чуття темпу та ритму пісня-танок «Топай-Плескай»(музика на розсуд музичного керівника)

Краще танцю «Топай –плескай» нашім дітям не знайти, тільки плескай, тільки топай: раз, два, три і раз ,два, три. Ми танцюєм «Топай-плескай» вранці, в полудень, вночі: тільки плескай, тільки топай: раз, два, три і раз, два, три.	дуть по колу ,зупиняються. Три оплески, три притупування. Повторити.

Дід. Дуже добре, молодці!

М.К. А тепер сядьмо на стільчики та відпочинемо. Дід. І я з вами. Співи.

Гра з масажним м'ячиком «Слива»

Сливу я держу в руці, Затискаю в кулаці.	Узяти м'ячик правою долонькою Сильно стиснути м'ячик

Відпускаю, розгинаю та долоньками катаю.	Покатати м’ячик між долоньками.

Дихальна вправа «Листочки шарудять»

Повільно носом набрати повні легені кисню та на звук [Ш]—робити довгий, плавний видих, потім носом так само носом набрати повітря ,робити поривчасті ,короткі видихи на звуки [ПФ]

Розспівування

Є у яблуні подружка, соковита жовта грушка, Усередині чудова: ароматна і медова.

Пісня на вибір музичного керівника з програми.

Пальчикова гімнастика «гусак»

Чом гусак в дворі гогоче? Він напевне, фруктів хоче. Яблучок дамо йому , грушку, сливу та айву.	Поставити руку ліктем на коліна. Усі пальці прямі. Чотири пальці випростувати вперед і щільно притиснути один до одного — «голова гусака». Великий палець опустити вниз — «гусак із відкритим дзьобом». Рухати «дзьобом», неначе «гусак» їсть фрукти.

Танцювальна діяльність.

Танець. На вибір музичного керівника з вивченого матеріалу.

Дід. А я дітки хочу з вами погарати.

Рухлива гра. Гра «Музичне яблуко»

Над горою сонце встало, з неба яблучко упало. По лугах зелених враз прикотилося до нас! Потім далі покотилося, в річку із містка звалилося. Хто побачив — не дрімай, танцювати мерщій давай	Утворити коло, промовляючи лічилку та передаючи яблуко з рук до рук на кожне слово. На останньому слові той ,у кого опиниться яблуко, виходить у центр кола і показує танцювальні рухи, решта дітей за ним повторюють. Гру повторити 3-4 рази.

ІІІ. Релаксація.

М.к. Уночі небом прокотився жовтогарячий апельсин. Минуло два тижні, ми не куштували апельсина, але в небі від нього залишилася тільки тоненька апельсинова скибочка…

Дід . Ви мене повеселили, іще трохи розсмішили. Я вас ,малята, пригощаю: вам кошик з фруктами вручаю.

Вихователь. Плоди з собою заберемо, всіх дітей пригостимо. А дідусеві щире «дякуємо» скажемо!.

Додаток Г

Конспект логоритмічного заняття

Тема « Верхній одяг»

І. Крокування (Маршірування, перешикування, ходьба навшпиньки та легкий біг),Привітання.

М.К. Бам-бам—барабан доповів про свято нам: у кішки сьогодні день народження!

ІІ. Музично-ритмічні рухи та вправи.

Вправа на увагу

А у киці у гостях два курчати у штанцях, Півник у чоботях, Курочка у фартушку, свинка у капелюху, Селезень у кожушку, Качка в сарафані, Корова у жупані. Разом всіх зібрали, до хороводу стали.	Біг навшпиньки Ходьба з високим підніманням коліна Ходьба на п’ятках. . Дрібні кроки Ходьба перевальцем Крок із притупуванням Утворення кола та кружляння

Вправа на розвитку чуття темпу та ритму

Стали гості танцювати і вбранням своїм блищати: Каблуки, шкарпетки, сукні та корсетки	Ідуть по колу, тягнуть носочок, зупиняються, руками показують на своє вбрання. Виставляють ногу на носок, кружляють праворуч.

Вправа на узгодження слів із рухами та музикою Пісня-гра

М.к. У гуски втекли черевички! (вихователь бере іграшкову гуску)

Біля блакитної річки Ходять- бродять черевички: Крок сюди і крок туди, Пострибали до води. Гуска ти часу не гай, Черевички доганяй!	Діти ходять по колу навшпиньки Крокують праворуч, ліворуч, стрибати на місці. Діти наближаються до вихователя, потім розбігаються, а вихователь («гуска») намагається їх упіймати.

Вправа на регулювання м’язового тонусу

Мишко теж збирався на свято, примовляв:	Діти сідають навпочіпки, вихователь водить ляльку.
- Мама мені пошила штани небувалої ширини, Раз- штанина, два-штанина, а тепер- вже час в машину!	Імітують шиття голкою. Розводять руки в сторони Зображують одягання штанів на праву та ліву ногу по черзі. Діти кладуть руки одне одному на плечі та зі звуком Ш рухаються до стільчиків.

Співи

Розспівування .

Бабуся нам в’яже з овечої пряжі:

Шапку, рукавички, до шарфика косички.

Пальчикова гімнастика «Рукавичка»

Марічка рукавички вділа: -Ой, куди ж я пальчик діла? Немає пальчика! Пропав! І в свій будинок не попав! Зняла Марічка рукавиці: -Що ж робити мені, сестриці? Подивіться-пальчик, де живеш? Пошукаєш і знайдеш!	Стиснути пальці у кулак. Усі пальці розчепірити ,крім великого Розігнути великі пальці Стиснути чотири пальці в кулачок, а великі виставити назовні.

Танцювальна діяльність

Танець за вибором музичного керівника, але підходить танок «Черевички» інсценування пісні «Черевички» з кольоровими хусточками.

Рухлива Гра

Гра на розвиток фонетичного слуху «Ковпак гнома»

Вихователь ховає ковпак гнома у залі. 1-ша частина музики- діти йдуть по колу і співають. 2-га частина – шукають капелюшок гнома. Музика гучнішає ,якщо діти наближаються до схованки, тихішає— якщо вони віддаляються від неї.

Гномик по лісу ходив, капелюшок загубив.

Ковпачок був не простий, в ньому дзвоник золотий!

III. Релаксація

Мімічний етюд «Лялька»

Не плач, лялечка моя, що залишилась одна!

Не можу я з тобою грати, бо потрібно мені прати:

Твої сукні і шкарпетки, твої спідниці і корсетки,

Панчохи ,шапку і жакет, ще й бавовняний жилет.